

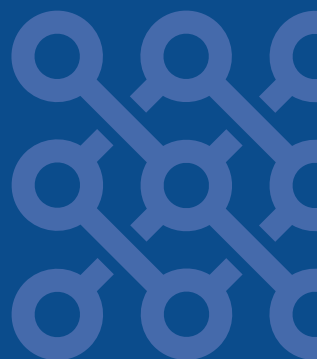

81. Latvijas Universitātes
starptautiskā zinātniskā
konference 2023

Humanitāro zinātņu fakultāte

VALODNIECĪBA LITERATŪRZINĀTNE FOLKLORISTIKA

Referātu tēzes

LATVIJAS
UNIVERSITĀTE

2023. gada februāris–maijs

Latvijas Universitātes 81. starptautiskā zinātniskā konference. Humanitāro zinātņu fakultāte. Valodniecība. Literatūrzinātne. Folkloristika. Referātu tēzes. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2023. 117 lpp.

**LATVIJAS
UNIVERSITĀTE**

**#STAND
WITH
UKRAINE**

Sastādītājas un redaktore: Indra Karapetjana, Paula Kļaviņa
Korektore Ruta Puriņa
Maketētāja Ineta Priga

© Tēžu autori, 2023

© Latvijas Universitāte, 2023

ISBN 978-9934-36-103-6 (PDF)

<https://doi.org/10.22364/luszk.81.vlf.tk>

PRIEKŠVĀRDI

Latvijas Universitātes 81. starptautiskajā zinātniskajā konferencē Humanitāro zinātņu fakultātes (HZF) 12 sekcijās kopumā tika prezentēti 116 referāti. Konferencē ar priekšlasījumiem tiešsaistē un klātienē uzstājās HZF zinātnieki, kā arī zinātniskās sadarbības partneri no Daugavpils Universitātes, Ekonomikas un kultūras augstskolas, Liepājas Universitātes, Rēzeknes Tehnoloģiju akadēmijas, Baltijas Starptautiskās akadēmijas, Rīgas Tehniskās universitātes, Ventpils Augstskolas, no Latvijas Universitātes Filozofijas un socioloģijas institūta, Literatūras, folkloras un mākslas institūta, Teoloģijas fakultātes, Vēstures un filozofijas fakultātes, kā arī no Latvijas Republikas Ārlietu ministrijas, Latvijas Nacionālās bibliotēkas, Memoriālo muzeju apvienības Raiņa un Aspazijas mājas, Rakstniecības un mūzikas muzeja, Latvijas Nacionālā arhīva. Līdzās Latvijas zinātniekiem konferencē piedalījās pārstāvji no HZF starptautiskās sadarbības valstīm – Čehijas Republikas, Francijas, Igaunijas, Indijas, Itālijas, Kolumbijas, Lielbritānijas, Lietuvas, Paragvajes, Polijas, Rumānijas, Serbijas, Slovākijas, Spānijas, Ukrainas, Ungārijas un Vācijas.

Atsevišķas konferences sekcijas tika organizētas kopā ar HZF sadarbības partneriem. Tā, piemēram, sekciju “Profesors Vītolds Valeinis – latviešu un latgaliešu dzejas pētnieks un teorētiķis” organizēja LU HZF Latvistikas un baltistikas nodaļa, Rēzeknes Tehnoloģiju akadēmijas Reģionālistikas institūts un Latgaliešu kultūras biedrība. Pasākuma laikā tika atvērta profesores Ausmas Cimdiņas monogrāfija “Latviešu literatūras klasika kā kritiskās domāšanas impulss”.

Vairāki referāti atspoguļoja projektu izstrādes gaitā iegūtus pētījumu rezultātus. Piemēram, Anglistikas nodaļas sekcija iepazīstināja konferences dalībniekus ar Lietišķā valodniecības centra pētnieciskās darbības rezultātiem sociālās iekļaušanās jomā. Latvistikas un baltistikas nodaļas un LU Literatūras, folkloras un mākslas institūta kopīgi organizētā latvistikas plenārsēde “Jokdaris un lelle: rakstnieks padomju laikā un telpā” iepazīstināja ar valsts pētījumu programmas projekta “Naratīvs, forma un balss: literatūras iesakņotība kultūrā un sabiedrībā” pētījuma rezultātiem.

Šajā krājumā ir apkopotas tēzes, kas balstītas daļā LU 81. starptautiskajā zinātniskajā konferencē nolasītajos referātos. Krājums atspoguļo pētījumus, kas veikti Latvijas Universitātes prioritārās pētniecības tēmas humanitārajās zinātnēs “Letonika un starpkultūru komunikācija” un HZF virstēmas “Humanitārā doma – valoda, teksts, kultūra” ietvarā.

Konferences tēžu krājums aptver astoņas tematiskās sadaļas, kas sakārtotas hronoloģiskā secībā, kādā noritēja sekcijas LU 81. starptautiskajā zinātniskajā konferencē. Tēzes ir publicētas valodās, kādās tika nolasīti referāti:

1. 2023. gada 6. februārī “Sastatāmā valodniecība un tulkošana”.
Vadītājs: HZF Sastatāmās valodniecības un tulkošanas nodaļas profesors Andrejs Veisbergs;
2. 2023. gada 7. februārī “Kara tradīcijas Tuvajos Austrumos un Āzijā. Vēsture un šodiena”.
Vadītāji: HZF Āzijas studiju nodaļas profesors Jānis Priede un profesors Leons Gabriels Taivāns;

3. 2023. gada 3. martā “Valodu un kultūru daudzveidība romāņu valodu kontekstā”.
Vadītāja: HZF Romānistikas nodaļas docente Jeļena Gridina;
4. 2023. gada 10. martā “Valoda, kultūra, diskurss. Transdisciplinārā pieeja”
Vadītāja: HZF Romānistikas nodaļas asociētā profesore Alla Placinska;
5. 2023. gada 15. martā “Somugristika”.
Vadītājs: HZF Sastatāmās valodniecības un tulkošanas nodaļas asociētais profesors Ivars Orehovs;
6. 2023. gada 24. un 25. aprīlī Latvistikas plenārsēde “Jokdaris un lelle: rakstnieks padomju laikā un telpā. Visvaldim Lāmam, Ēvaldam Vilkam, Bruno Saulītim – 100”.
Vadītāji: Latvistiskas un baltistikas nodaļas profesors Ojārs Lāms, profesore Ieva Kalniņa, profesore Ausma Cimdiņa, lektore Sigita Kušnere un LU Literatūras, folkloras un mākslas institūta pētnieks *Dr. philol.* Jānis Oga;
7. 2023. gada 28. aprīlī “Diskursu lietojuma daudzveidība”.
Vadītāja: Anglistikas nodaļas profesore Gunta Roziņa;
8. 2023. gada 11. un 12. maijā “Globālie un lokālie procesi slāvu valodās, literatūrā un kultūrā 6”.
Vadītāji: Rusistikas un slāvistikas nodaļas profesors Igors Koškins, asociētā profesore Nataļja Šroma, docente Svetlana Pogodina, kā arī *Dr. philol.* *Mária Gyöngyösi* un *Dr. philol.* Jeļena Konickaya.

Tēžu krājumā atspoguļotie pētījumu rezultāti ļauj ar gandarījumu novērtēt HZF un vieszinātnieku intelektuālo potenciālu un devumu valodniecības un literatūrzinātnes nozarē, folkloristikā un starpdisciplinārās jomās.

Tēžu krājuma sastādītājas pateicas visiem autoriem par ieguldīto darbu tēžu sagatavošanā.

Indra Karapetjana, profesore

SATURA RĀDĪTĀJS

Priekšvārdi	2
-------------------	---

SASTATĀMĀ VALODNIECĪBA UN TULKOŠANA

Anders Olsson

Three Common Swedish Verbs and Examples of their Translation into English, German, Latvian and Russian	7
--	---

Andrejs Veisbergs

Nezināmie, kļūdīgie un mīklainie tulkotāji	12
--	----

Gunta Ločmele

Latviešu reklāmas veidošanās 19. gs. pirmajā pusē	15
---	----

KARA TRADĪCIJAS TUVAJOS AUSTRUMOS UN ĀZIJĀ. VĒSTURE UN ŠODIENA

Elīna Strode

Maģiskais reālisms Latifes Tekinas romānos	18
--	----

Irina Debora Girenko

Šariata tiesības Eiropā. Ceļš uz juridisko plurālismu vai kultūras sadursme?	20
--	----

Jānis Priede

Ziemeļrietumu semītu poētisko tekstu interpretatīvās paradigmas maiņa: militāri, interpersonāli un intrapersonāli konflikti psalmos <i>Changing the Interpretative Paradigm of the Poetic Texts of the Northwest Semites: Military, Interpersonal and Intrapersonal Conflicts in Psalms</i>	23
--	----

Karīna Jermaka

Bēru ceremonijas modernizācija Šanhajas piemērā	25
---	----

VALODU UN KULTŪRU DAUDZVEIDĪBA ROMĀŅU VALODU KONTEKSTĀ (RED. JEĻENA GRIDINA)

Giulio Lo Bello

Caratteristiche del discorso politico italiano contemporaneo	28
--	----

Jeļena Gridina

La pragmatica interculturale nella traduzione in lettone di “Le Avventure di Pinocchio” di Carlo Collodi	30
---	----

Olga Billere

Le lexique émotif des proverbes français	33
--	----

VALODA, KULTŪRA, DISKURSS. TRANSDISCIPLINĀRĀ PIEEJA (RED. ALLA PLACINSKA)

Alberto Torres Fernández

Enfoques principales y aplicación de la educación transdisciplinaria 36

Alla Placinska

La polémica sobre el lenguaje jurídico español 39

Igor Protsenko

Lengua *guaraní* como símbolo de la sociedad paraguaya 42

Noa Philippon Salinas

El español en Galicia 45

Rafael Martín Calvo

Análisis de técnicas para la traducción de formas
evaluativas con sentido aumentativo del español al letón 47

SOMUGRISTIKA

Ivars Orehovs

Somijas zviedru autors Henrijs Pārlands (*Henry Parland*) un viņa
sabiedriskās dzīves vērojumu apraksti par Baltiju vēstulēs no Kauņas 50

Ieva Spolite-Jansone

Kõnelemisokuse arendamine Eesti kui teise keele tunnis I kooliastme näitel 56

JOKDARIS UN LELLE: RAKSTNIEKS PADOMJU LAIKĀ UN TELPĀ. VISVALDIM LĀMAM, ĒVALDAM VILKAM, BRUNO SAULĪTIM – 100

Ieva Kalniņa

Vēstures pārrakstīšana Visvalža Eglona (Visvalža Lāma) romānā
“Nemierā dunošā pilsēta” 58

Ilona Miezīte

Visvaldis Lāms Rakstniecības un mūzikas muzeja materiālos 61

Ilze Jansone

“Kara teoloģija” Visvalža Lāma romānā “Ķēves dēls Kurbads.
Varoņa dzīve ļaužu atcerēs” 63

Jānis Oga

Ēvalda Vilka garstāsts “Recidīvis” (1966) – teksts un konteksts 66

Madara Eversone

Rakstnieku savienības seifā astoņus mēnešus:
Visvalža Lāma romāns “Visaugstākais amats” 70

Mārtiņš Mintaurs

Vēstures spoguļattēls. Ēvalda Vilka stāsti “Divpadsmit kilometri”
un “Pusnakts stundā” laikmeta kontekstā 73

DISKURSU LIETOJUMA DAUDZVEIDĪBA

Indra Karapetjana, Gunta Roziņa, Jekaterina Čerņevska Discourse Analysis of International Project Quality Assurance	76
Vita Kalnbērziņa, Indra Karapetjana, Gunta Roziņa, Margarita Spirida Centre for Applied Linguistics Activities Addressing Linguistic Dimension of Social Inclusion	80
Jana Kuzmina, Zigrīda Vinčela Selecting and Classifying Digital Research Tools in Humanities	83
Tatjana Bicjutko, Monta Farneste Mastering Research Paper Writing: Challenges and Solutions for Tertiary Level Students	86

GLOBĀLIE UN LOKĀLIE PROCESI SLĀVU VALODĀS, LITERATŪRĀ UN KULTŪRĀ 6

Arnold McMillin Belarusian Nation-Building and Its One Opponent as Reflected in the Work of Young Poets	89
Daria Andreeva Neologisms of the Covid-19 Pandemic in Czech and Russian Mass Media discourse: the Linguistic-Pragmatic Aspect	91
Daria Serebrennik Ulubione polskie książki dla dzieci czytelników radzieckich	95
Irīna Dimante Pārliecinošās komunikācijas izveides paņēmieni	98
Jelena Konickaja Slavic Journal in Lithuania: from a Separate Edition of the Journal <i>Kalbotyra</i> (2) (1958) to the Contemporary Journal <i>Slavistica Vilnensis</i>	101
Nataļja Šroma Post-Dramatic Dostoevsky on Stage in Riga	105
Svetlana Pogodina ATU 777: “Eternal Jew” in Latvian-Slavonic Folklore	108
Svetlana Shnitman-McMillin A Failed Successful Film: The Film Adaptation of Georgi Vladimov’s Story “The Big Ore”	110
Svetlana Shnitman-McMillin Presentation of the Book “Georgy Vladimov: Bremya rytsarstva”	113
Viktoria Liashuk Slavic Modern Literary Languages: Written and Folklore Traditions	115

SASTATĀMĀ VALODNIECĪBA UN TULKOŠANA

THREE COMMON SWEDISH VERBS AND EXAMPLES OF THEIR TRANSLATION INTO ENGLISH, GERMAN, LATVIAN AND RUSSIAN

Anders Olsson

Latvijas Universitāte
anders.olsson@lu.lv

The three Swedish verbs *hinna*, *orka* and *slippa* not only belong to the most frequent verbs in everyday Swedish speech, but also to some of the most difficult ones to translate into other languages, as there is not one single adequate corresponding verb in many cases, but the context will determine how to translate it.

However, the difficulty of translation varies between languages; for example, it is obvious, that it is easier to find an equivalent in Latvian than in English.

The examples are taken from one of the masterpieces of the world-famous Swedish author Astrid Lindgren (1907–2002). The book which was examined is *Bröderna Lejonhjärta* (1973), *The brothers Lionheart*, which tells the reader about two brothers who, for different reasons, die and meet again in the fantasy land Nangijala, where they experience adventures as well as a struggle between good and evil.

Translations into English, German, Latvian and Russian of some of the examples in the book are given below.

hinna

The verb *hinna* means *to have time, get time, find time* – in other words, to manage something, focusing on the time aspect. *Hinna* can be part of a phrasal verb, however, not changing the original meaning of the verb. As we can see in the following examples, the translations into English and German are different in almost all cases; however, *pagūt* in Latvian is used as a corresponding verb in most cases and in Russian, as could be expected, *успеть*.

(1) **När vi hade hunnit en bit** [..]

EN *When we had got a little way* [..]

DE *Als wir den Hang schon ein Stück hinaufgekommen waren* [..]

LV *Kad mēs bijām mazliet pakāpušies kalniņā* [..]

RU *Когда мы почти взобрались наверх* [..]

- (2) **Äventyr hinner du med!**
 EN *There'll be time enough for adventures!*
 DE *Abenteuer wirst du schon noch erleben!*
 LV *Gan pagūsi pieredzēt arī dēkas!*
 RU *Приключений с тебя хватит!*
- (3) **[..] innan jag ens hunnit vakna.**
 EN *[..] before I'd even woken up.*
 DE *[..] ehe ich richtig wach geworden war.*
 LV *[..] iekams es pa īstam atmodos.*
 RU *[..] прежде чем я проснулся по-настоящему.*
- (4) **Mānen hann flytta sig.**
 EN *The moon moved away.*
 DE *Der Mond war zwar vorbeigewandert.*
 LV *Mēness bija paguvis izslidēt no alas ārā.*
 RU *Луна успела переместиться.*
- (5) **Det mesta hade jag redan hunnit tala om.**
 EN *I had already told them most of it.*
 DE *Das meiste hatte ich wohl schon erzählt.*
 LV *Lielāko es jau biju paguvis pastāstīt.*
 RU *Вообще-то я уже все рассказывал.*
- (6) **Jag hann bli orolig.**
 EN *I grew uneasy.*
 DE *Ich wurde unruhig.*
 LV *Es kļuvi nemierīgs.*
 RU *Я начал тревожиться.*
- (7) **Knappt hade blodet hunnit torka [..]**
 EN *The blood had hardly had time to dry [..]*
 DE *Kaum war das Blut getrocknet [..]*
 LV *Tikko asinis bija paguvušas nožūt [..]*
 RU *Не успела высохнуть кровь [..]*
- (8) **Inte kunde väl Jonatan hinna tillbaka.**
 EN *Jonathan wouldn't have time to get back.*
 DE *[..] konnte Jonathan bestimmt nicht hier sein.*
 LV *Jonatans taču nepagūs atgriezties.*
 RU *Юнатан не успеет вернуться.*

orka

The verb *orka* means to be able to do something, manage to do something, focusing on having the strength, power, energy to do it, physically or psychically or both in combination. Again, in the English and German translations, many ways to express the meaning of *orka* are used; however, the verb *bear* in English is used several times,

and sometimes just the direct “description” of the meaning: *have energy*. In the examples in German, forms of *können* are used several times, being less specific and “weaker” in intensity than the Swedish verb. The Latvian verb *spēt* (or replaced by the noun *spēks*) seems to cover the meaning in most of the cases, while there is a more diverse variation of the translations in Russian, with *быть в силах*, exactly describing the meaning of the Swedish verb, used several times.

- (9) **Det jag inte orkar tänka på** [..]
EN *The bit I can't bear thinking about* [..]
DE *Woran ich nicht zu denken wage* [..]
LV *Par kurām pat nespēju domāt* [..]
RU *О чем не в силах даже думать* [..]
- (10) [..] **drog in i mig så mycket jag orkade.**
EN *I breathed in as much as I could.*
DE *Ich sog davon so viel ein, wie ich nur konnte.*
LV *Es to ievilku, cik vien spēju.*
RU *Я жадно глотал его и никак не мог наглотаться.*
- (11) **Jag orkade inte höra på dom.**
EN *I couldn't listen to them.*
DE *Ich konnte gar nicht zuhören.*
LV *Es nespēju viņā klausīties.*
RU [..] *но я пропускал их мимо ушей.*
- (12) [..] **när jag inte orkade vara ensam.**
EN [..] *when I couldn't bear to be alone.*
DE [..] *wenn ich es nicht ausgehalten hatte, länger allein zu sein.*
LV [..] *kad jutos vientuļš.*
RU [..] *когда не мог больше выносить одиночества.*
- (13) **Men jag orkade inte.**
EN *I hadn't the energy.*
DE *Aber ich war zu müde.*
LV *Bet man trūka spēka.*
RU *Но сил у меня уже не было.*
- (14) [..] **inte orkade med att se hans ansikte.**
EN [..] *I couldn't bear to see his face.*
DE [..] *konnte ich es nicht über mich bringen, ihm ins Gesicht zu sehen.*
LV [..] *nespēju skatīties viņa sejā.*
RU [..] *не посмел посмотреть на него.*
- (15) **Nu orkar jag inte mer.**
EN *I cannot go on.*
DE *Ich kann nicht mehr.*
LV *Vairāk es nespēju.*
RU *Больше я этого не вынесу.*

- (16) **Så småningom orkade de inte** [..]
 EN *Gradually they gave up* [..]
 DE *Nach einiger Zeit wurde ihnen das Würfeln über* [..]
 LV *Drīz vien viņi vairs nespēja* [..]
 RU *Скоро они уже были не в силах* [..]
- (17) **Men jag orkade inte bli rädd.**
 EN *I hadn't the energy to be afraid.*
 DE *Ich hatte ganz einfach nicht die Kraft, mich zu fürchten.*
 LV *Taču es nespēju just bailes.*
 RU *Но не был в силах испугаться.*
- (18) **Vi red så mycket vi orkade.**
 EN *We rode as hard as we could.*
 DE *Wir ritten, so schnell wir konnte.*
 LV *Mēs tikai jājām cik ātri vien varējām.*
 RU *Только погоняли вперед лошадей.*
- (19) **Nu orkade våra hästar inte mer.**
 EN *Suddenly our horses couldn't go no further.*
 DE *Plötzlich konnte unsere Pferde nicht mehr weiter.*
 LV *Mūsu zirgi tālāk vairs nespēja iet.*
 RU *И тут наши кони не выдержали.*

slippa

The verb *slippa* means not have to do something or not get something (which you do not want to get). The meaning is close to *avoid*, but in the case of *slippa* one cannot control the situation oneself, as it depends on outer circumstances. The examples given are the only ones in the book, which means that this verb is less frequent than the other two. As we can see, there is no specific verb corresponding to *slippa* in any of the languages; however, *nicht brauchen* is used in German in most of the cases.

- (20) [..] **så jag slapp se honom mer.**
 EN [..] *so that I no longer had to see him.*
 DE [..] *denn nun brauchte ich ihn nicht länger zu sehen.*
 LV [..] *un es viņi vairs neredzēju.*
 RU [..] *с облегчением вздохнул когда X отъехал с моих глаз долой.*
- (21) **Lika bra att slippa (se).**
 EN *It was just as well I didn't see it.*
 DE *Also konnte ich froh sein, dass ich es nicht zu sehen brauchte.*
 LV *Ir labi, ka es to neredzu.*
 RU *И лучше ничего не видеть.*

(22) [...] **för att slippa se.**

EN [...] *so that I shouldn't see.*

DE [...] *um nichts sehen zu müssen.*

LV [...] *lai man nebūtu jāredz.*

RU [...] *чтобы ничего не видеть.*

(23) [...] **sluppit plāgas en lång natt.**

EN [...] *and avoided being tormented for a long night.*

DE [...] *und wir hätten uns nicht die ganze Nacht abzuplagen brauchen.*

LV [...] *tums velti nebūtu bijis jātokās visu nakti.*

RU [...] *мы избавились от мучений.*

Literature

Lindgren, Astrid. 1973. *Bröderna Lejonhjärta*. Stockholm: Rabén & Sjögren.

Lindgren, Astrid. 1974. *Die Brüder Löwenherz*. Hamburg: Verlag Friedrich Oetinger GmbH.

Lindgren, Astrid. 1979. *Brāļi Lauvassirdis*. Riga: Liesma.

Lindgren, Astrid. 2009. *Brat'ja Lvinoe serdce*. Moskva: Mahaon.

Lindgren, Astrid. 2009. *The Brothers Lionheart*. Oxford: OUP Oxford.

NEZINĀMIE, KĻŪDĪGIE UN MĪKLAINIE TULKOTĀJI

Andrejs Veisbergs

Latvijas Universitāte

andrejs.veisbergs@lu.lv

Tulkotāju redzamība dažādos laikos ir bijusi atšķirīga gan atkarībā no laikmeta normām, tradīcijām un konvencijām, gan tulkojuma žanra. Zināmu stabilitāti ienesa autortiesību sakārtošana, kad 1938. gadā Latvija pievienojās Bernes konvencijai. Tiesa padomju okupācijas laikā Latvijas PSR atkal no šīm saistībām tika “atbrīvota”. Tulkotāja neminēšanu var noteikt arī citi apstākļi: politiski – tulkotājs kādu iemeslu dēļ ir neminams; ētiski – tulkotājam un izdevējam ir kauns vai bailes minēt vārdu; ekonomiski aspekti – tulkojums ir pārpublicēts, bet izdevējs vēlas ietaupīt uz honorāra, notiek tulkojumu zagšana, reiderisms u. c. Tāpēc bieži tulkotājs nav zināms, vai arī pastāv iespēja, ka tulkojumu veikuši vairāki cilvēki, vai arī cits (ne uzdotais).

Skatoties vēsturē, redzam, ka pagātnē tulkotājs varēja brīvi variēt/adaptēt/lokālizēt oriģināltekstu vai pat to piesavināties, nenorādot izejas avotu. Tā Vecā Stendera “Augstās Gudrības Grāmata” (1774/1796) būtībā ir citas grāmatas radošs pārstrādājums (Gottsched’s 1734). Tas nemazina tās nozīmību un Stendera devumu. Leitāna, Stālberga, Lapas Mārtaņa un citu tā laika aktivistu daudzie tulkojumi dažreiz sniedz informāciju par tulkošanas faktu, bet nemin autoru (Preeschu 1886), citreiz par autoru kļuvis darba tulkotājs (Ustizzama 1856), dažreiz nav minēts ne autors, ne tulkotājs (Bahlā 1879).

Savukārt 19. gs. beigās, kad autorības norma stabilizējās, var rasties jautājumi par norādīto tulkotāju patiesīgumu, piem., vai 1899. gadā izdotās “Mirbaha vēstules” (Mirbaha 1899) varēja tulkot Elza Stērste, kas dzimusi 1885. gadā.

Vai Rainis vai Aspazija tulkoja *Rienci*, kas publicēts 1900. gadā laikrakstā “Dienas Lapa”? Ausma Cimdiņa (2022, 9) to un citus darbus pieraksta Aspazijai, atsaucoties uz Kārļa Dziļlejas (1929) visai miglaini formulētām atziņām. Taču Raiņa vēstulēs Aspazijai (Rainis 1984) ir skaidri redzams, ka to trimdā tulko Rainis un regulāri sūta Aspazijai uz Rīgu.

Vēstulēs ir skaidras norādes, ka arī Hamerlinga “Aspazija” ir Raiņa tulkojums (Rainis 1984, 230). Pēdējais nesen tika izdots augstāk minētajā Aspazijas kopoto rakstu 3. sējumā kā Aspazijas tulkojums (Aspazija 2022). Vēl vairāk 1901. gadā ir zīmīgs ieraksts: “visi tulkojumi – tikai manis veikti.” (Rainis 1984, 293)

Brīvvalsts laikā parādījās jauna tendence – tulkotājam norādīti iniciāļi. Tai laikā skandalozais Lorensa romāna “Lēdijas Četerlijas mīļākais” tulkojums, kam sekoja tiesu darbi, iespējams paredzot šādas problēmas, tika iezīmēts ar Augusta Mežsēta iniciāļiem (Lorens 1934).

Savukārt trīs Kestnera romānus (1935a, 1935b, 1936) tulkojusi Zaiga Straume, kas ir pseidonīms, aiz kura varētu slēpties apgāda direktora Jāņa Grīna meita Rasma Grīna (1918–1964). Taču Zaiga Straume tulkojusi arī Bičeres Stovas romānu, kad Rasmai Grīnai

ir tikai 15 gadi. Iespējams Kestnera romānus tulkojusi skandalozā rakstniece Lūcija Zamaiča, kuras pašas oriģināldarbība tieši šajos gados apstāst. Turklāt zīmīgi, ka pirmo Kestnera *Emīlu* (1931) tulkojis viņas dzīvesbiedrs/draugs Jūlijs Lācis (pirmais tulkojums dots kā viņa rediģēts, otrajā izdevumā teikts “tulkojis”).

Padomju laika tulkotāju peripetijas ir vēl sarežģītākas. Tūlīt pēc Otrā pasaules kara 1946. gadā VAPP izdeva E. T. A. Hofmaņa “Velna eliksīrus” (1946) ar diviem tulkotājiem Eliju Klieni un Pāvilu Vilipu. Grūti iedomāties kādu darbu lielākā pretrunā ar padomju ideoloģijas nostādņiem un padomju realitāti. Turklāt tas tulkots no vācu valodas, iespiests uz laba papīra ar diviem tulkotājiem titullapā, kas ir ļoti neparasti. Pasūtīt tulkojumu un plānot tāda izdošanu Staļina laikā būtu gluži pašnāvnieciska doma. Par grandiozu ideoloģisko kļūdu liecina arī pilnīgs klusums kritikas laukā pēc izdošanas. Miklas atrisinājums jāmeklē citur. Darbs bija pārtulkots un iespiests vācu laikā (Hofmans 1943), kur tas pilnībā iederas tulkojampolitikas paradigmā. Taču iespiedums nesagaidīja iecerētās 36 Ludolfa Liberta litogrāfijas, un plānotie 5000 eksemplāri acīmredzot palika Helmara Rudziša apgādā. Daži signāleksemplāri tomēr iesieti un nonākuši atklātībā. Salīdzinot tos ar vēlāko izdevumu, redzams, ka grāmatā pārdrūkātas pirmās divas lapas ar minimālām izmaiņām. Vācu laika salikumā skaidri norādīta viena tulkotāja. Tātad “sarkanā” Vilipa kā tulkotāja parādīšanās ir politiski motivēta.

Nevēlamie tulkotāji savukārt tiek noklusēti. Kad tiek atkārtoti izdots jau minētais *Emīls* (Kestners 1958), tulkotāja vietā ir uzraksts – “izdots pēc vecā tulkojuma”. Jūlijs Lācis, lai arī bija pirmajā padomju valdībā, 1941. gadā tika deportēts uz Sibīriju, kur gāja bojā un tātad bija neminams.

Padomju arsenālā ir arī darbības, ko var saukt par reiderismu. 1941. gadā izdots Nikolaja Ostrovska romāns “Kā rūdijās tērauds” (1941). Romāns bija padomju ideoloģijas un propagandas zelta fondā. To iztulkoja Pauls Melnais, pazīstams sociāldemokrāts, kas Ulmaņa laikā, palicis bez redaktora darba sociāldemokrātu laikrakstā, pievērsās tulkojumiem. Pauls Melnais neskaidros apstākļos mira jau padomju ieņemtajā Rīgā 1945. gadā. Romāns ar šī tulkotāja vārdu izdots vēl vairākas reizes, bet kopš 1960. gada par tulkotāju kļūst pārliecinātā komuniste, PSRS Augstākās Padomes deputāte Anna Sakse (Ostrovskis 1960). Izmaiņas tekstā ir minimālas, ko varētu vērtēt kā vāju redakciju vai labu korektūru. Acīmredzot šo padomju šedevru nevarēja atstāt sociāldemokrāta tulkojumā.

Līdzīgi Pauļa Melnā tulkoto *Šveiku* atsavinājusi Anna Bauga, kas kara laiku pavadīja Krievijā un pēc kara ilgus gadus vadīja Latvijas PSR Rakstnieku Savienības Tulkotāju sekciju. 1945. gadā izdotajā pirmajā grāmatas daļā kā tulkotājs minēts Melnais (Hašeks 1945), otrā daļā, gadu vēlāk, norādīts, ka pēc Melnā sākumdaļas tālāk tulkojusi Bauga (Hašeks 1946). Tālākajos izdevumos atsaucies uz Melno pazūd (Hašeks 1957). Pauļa Melnā tulkotā daļa gan ir parediģēta.

Pēc Staļina nāves, kad cenzūras tvēriens nedaudz atslāba, Latvijas PSR tika pārpublicēti daudzi pirmskara tulkojumi (ja tie netika uzskatīti par padomju cilvēkam bīstamiem). Taču daudzi tulkotāji bija emigrējuši un turpināja tulkot rietumos. To veikums parasti tika noklusēts. Tā 1937. gadā publicētais Remarka grāmatas “Trīs draugi” tulkojums tika atkārtoti izdots divas reizes (1958. un 1959. gadā lielos metienos – 50 000 un 30 000),

neminot tulkotāju Valdemāru Kārkliņu. To redzot, “Grāmatu draugs”, kas turpināja darbību ASV, dažreiz rikojās līdzīgi ar padomju Latvijā izdotajiem tulkojumiem, tiesa parasti minot tulkotājus un arī samaksājot autortiesības.

Padomju laikā tulkotāju dzēšana bija tikai viens no cenzūras darbības veidiem. Paralēli tam tika griezti nevēlamie fragmenti, mainīta interpretācija, teksts tika arī papildināts un skaidrots, lai panāktu varai nepieciešamo uztveri. Tulkotāja redzamību un neredzamību tādējādi ietekmējuši gan attiecīgā laika vispārpieņemto normu aspekti, gan latviešu tautas un Latvijas politiskās situācijas peripetijas, kurās ierauta gan oriģināltekstu izvēle, gan tulkotāju personība.

Literatūra

- Aspazija. 2022. *Kopoti raksti*. 3. sēj. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds.
- Bahlā grehfeene jeb zihnischanahs dehl miliona*. 1879. Jelgavā: Apgahdajis G. Allunans.
- Cimdiņa, Ausma. 2022. Romāns par mīlestību un mākslu Aspazijas tulkojumā. Aspazija. *Kopoti raksti*. Aspazija. 3. sēj. LU Akadēmiskais apgāds, 7–15.
- Dziļleja, Kārlis. 1929. Aspazijas dzīve un darbs. *Jaunības Tekas*. 5, 17–25.
- Gottsched, Johann Christoph. 1734. *Erste Gruende der gesammten Weltweisheit*. Leipzig: Bernhard Christoph Breitkopf.
- Hašeks, Jaroslavs. 1945. *Krietnā kareivja Šveika dēkas pasaules karā*. I daļa. No čehu val. tulk. Pauls Melnais. Rīga: VAPP.
- Hašeks, Jaroslavs. 1946. *Krietnā kareivja Šveika dēkas pasaules karā*. II daļa. Līdz 42. lpp. tulk. Pauls Melnais, tālāk Anna Bauga. Rīga: LVI.
- Hašeks, Jaroslavs. 1957. *Krietnā kareivja Šveika dēkas pasaules karā*. No čehu valodas tulkojusi Anna Bauga; D. Zaslavska pēcvārds. Rīga: LVI.
- Hofmans, E. T. A. 1943. *Velna eliksīri: kapucieša mūka Medarda atstātie raksti / izdevis Kallota stilā sacerēto fantāziju autors*. Tulkojusi Elija Kliēne. Rīga: Grāmatu Draugs.
- Hofmans, E. T. A. 1946. *Velna eliksīri: kapucieša mūka Medarda atstātie raksti / izdevis Kallota stilā sacerēto fantāziju autors*. Tulkotāji Elija Kliēne un Pāvils Vīlipsis. Rīga: VAPP.
- Kestners, Erihs 1931. *Emīls un Berlīnes zēni. Romāns bērniem*. Jūlija Lāča rediģēts tulkojums. Rīga: Izglītība.
- Kestners, Erihs. 1936. *Emīls un 3 dvīņi. Otrs stāsts par Emīlu un Berlīnes zēniem*. Tulkojusi Zaiga Straume. Rīga: Valters un Rapa.
- Kestners, Erihs. 1958. *Emīls un Berlīnes zēni*. Izdots pēc vecā tulkojuma. Rīga: LVI.
- Kestners, Eriks. 1935a. *Lidojošā klase*. Tulkojusi Zaiga Straume. Rīga: Valters un Rapa.
- Kestners, Eriks. 1935b. *Punktiņa un Antons*. Tulkojusi Zaiga Straume. Rīga: Valters un Rapa.
- Lorenss, D. G. 1934. *Lēdijas Čaterlej mīļākais*. No angļu valodas tulkojis A. M. Rīga: Afrodīte.
- Mirbacha Wehstules par Kurseemes herzogū Jekabu (ar atskateem senatnē)*. 1899. Tulkojuse E. S. Jelgavā: H. Allunnans.
- Ostrovskis, Nikolajs. 1941. *Kā rūdijās tērauds*. Tulkojis Pauls Melnais. Rīgā: VAPP.
- Ostrovskis, Nikolajs. 1960. *Kā rūdijās tērauds*. Tulkojusi Anna Ozola-Sakse. Rīgā: LVI.
- Preeschu kalna rose*. 1886. Stahsts, ko wezeem un jauneem brihwi tulkojis Stahlbergs. Jelgavā: J. Schablowsky.
- Rainis. 1984. *Kopoti raksti*. 20. sēj. Rīga: Zinātne.
- Ustizzama bruhte Anniņa no A. Leitan*. 1856. Rihgā: Ernst Platess.

LATVIEŠU REKLĀMAS VEIDOŠANĀS

19. GS. PIRMAJĀ PUSĒ

Gunta Ločmele

Latvijas Universitāte
gunta.locmele@lu.lv

2022. gadā apritēja 200 gadu, kopš 1822. gada 5. janvārī iznāca pirmais “Latviešu Avīžu” numurs. “Latviešu Avīzēm” bija nozīme arī latviešu reklāmas attīstībā, jo bez pavēlēm un rīkojumiem, par kuriem informēja latviešu zemniekus, Kurzemes saimnieciskiem un ģeogrāfiskiem aprakstiem, vācu un krievu presē publicēto notikumu atstāstiem, tajās tika publicētas arī vietējās ziņas, tiesu sludinājumi un citi sludinājumi, kam piemita reklāmas iezīmes. Pētījumā, kuram izraudzīti “Latviešu Avīžu” izdevumi no 1822. līdz 1839. gadam, skatīti reklāmas elementi, īpašu vērību pievēršot to valodai. Pēc nejaušas izvēles principa atlasīti 72 “Latviešu Avīžu” numuri, izpētīti 1080 sludinājumi un ziņas.

Pēc Jelgavas Ģ. Eliasa vēstures un mākslas muzeja direktores Gitas Grasmanes teiktā “Latviešu Avīžu” izdošanas iemesls bija to veidotāju vēlme kopt latviešu valodu un veidot latviešus par nāciju (Leitāne 2022). To rašanās izrietēja arī no iepriekšējā gadsimta procesiem, kuros tiek nostiprināti priekšnoteikumi lasīšanas demokratizācijai (Daija 2019a). “Latviešu Avīzes” kļuva par vienu no šīs demokratizācijas virzītājiem 19. gs. pirmajā pusē. Lasīšanas pieredzi veidoja arī pirmās reklāmas, kas tika publicētas šajā avīzē.

“Latviešu Avīžu” mērķauditorija bija latviešu zemnieki toreizējā Kurzemes gubernā. Dzimtībušana Kurzemē tika atcelta 1817. gadā, un pēc pieciem gadiem zemniekiem tiek piedāvāts, pēc Vitas Zelčes vārdiem, “tobrīd modernākais masu medijs – laikraksts” (Liniņš 2022). Tomēr šeit publicēto reklāmu adresāti ir arī gruntskungi, skolmeistari, tātad arī vācieši (Latviešu Avīzes 1828, Nr. 51), krodzinieki (tos Pauls Daija (2019b) nosacīti dēvē par lauku vidusšķiru) un citi laucinieki.

“Latviešu Avīžu” pieprasījumu latviešu zemnieku vidū lielā mērā noteica zemnieku lasītprasme. Ap 1800. gadu Kurzemē lasīt prot tikai 1/3 latviešu zemnieku, salīdzinājumam – Vidzemē lasītpratēju ir 2/3 (Zanders 2018, 673), kā atzīmē Andrejs Vičs (1923, 254), tur (bez Rīgas) no 18. gs. astoņdesmitajiem gadiem lasītnepratēju skaits krities no caurmērā 45 % uz 37 %, un tas esot noticis mājniecības ietekmē. Referātā apskatītajā “Latviešu Avīžu” izdošanas laikā lasītpratēju skaits varētu būt audzis.

Rakstītprasme ir mazāk izplatīta par lasītprasmi. Kurzemes zemnieku skolās, kas veidojas šajā periodā, galvenokārt māca ticības mācību un lasīšanu, un tikai dažās rakstīšanu un rēķināšanu (Vičs 1926, 98). Rakstītprasme bija būtiska, pasūtot avīzes, tomēr tas, ka zemnieki varētu nemācēt tās pasūtīt, tika risināts ar aicinājumu draudžu mācītājiem pasūtīt avīzes zemnieku vietā (Latviešu Avīzes 1822, Nr. 51, 4).

“Latviešu Avīžu” tirāža laikraksta iznākšanas sākumā nepārsniedza 200 eksemplāru (Grīviņš 2022), pēc Zelčes teiktā zemniekam tās neesot bijušas vajadzīgas, esot pagājuši vairāki gadu desmiti, līdz zemnieki tika pieradināti pie avīžu lasīšanas un laužts priekšstats, ka avīzes ir kungu padarīšana (Liniņš 2022). Iespējams, visai nelielā “Latviešu Avīžu” popularitāte to izdošanas sākumā ir iemesls tam, kāpēc šajā laikā avīzēs sludinājumu nav daudz. Nelielais reklāmu īpatsvars saistīts arī ar to, ka tās nav galvenais “Latviešu Avīžu” ienākumu avots – Baltijas provinču ģenerālgubernators markīzs Filips Pauluči devis “Latviešu Avīzēm” publicēšanai iestāžu sludinājumus, kā arī licis to abonēt visām Kurzemes pagasttiesām, tā nodrošinot laikraksta pastāvēšanu (Grīviņš 2022). “Latviešu Avīzes” tiek iespiestas par abonēšanas naudu un saturu veido mācītāji (skat. pateicības veidotājiem, piem., (Latviešu Avīzes 1830, Nr. 52)), tā ir viena no atšķirībām no 19. gs. trīsdesmitajos gados Amerikā izdotajām lētajām, tā dēvētajām, *penny press* pilsētas avīzēm, kuru galvenais ienākumu avots bija tieši reklāma (Baldasty 1992).

Reklāmas elementi saskatāmi tekstos, kas publicēti “Latviešu Avīžu” sadaļās “Ziņa”, “Tiesas sludināšanas” un “Citas sludināšanas”. Sadaļā “Ziņa” 1822. gada beigās publicēta ziņa par “Latviešu Avīžu” pasūtīšanu, ko varētu uzskatīt par pašreklāmu (Latviešu Avīzes 1822, Nr. 51, 4). Tajā skaidrots, ka sludinājumus var iesniegt gan latviski, gan arī vāciski. Vāciski iesniegtie sludinājumi tiek tulkoti latviešu valodā. Par tulkošanu papildu maksa netiek prasīta, taču šādi sludinājumi tiek ievietoti “Latviešu Avīzēs” nedēļu vēlāk. *Ziņa* par avīžu pasūtīšanu vairākus gadus paliek nemainīga, līdz 1826. gadā pēc redaktora maiņas tajā parādās nelielas sintakses izmaiņas, kuras norāda uz vēlmi padarīt rakstīto skaidrāku un kopt un attīstīt latviešu valodu, tomēr sludinājuma valoda tādējādi kļūst arī “rakstiskāka”. Turpmākos gados gan šai *ziņai* ar gramatiskajām izmaiņām darbības vārda formā tiek piešķirtas runāta teksta iezīmes. *Ziņa* kļūst arī anonīmāka, kas vairāk raksturīgs reklāmai – vairs nav minēti apgādātāji. Aicinājumā pasūtīt (*apstellēt*) savlaicīgi iekļauts arī stāsta elements – skaidrojums par to, ka iepriekšējā gadā pirmie numuri *visiem nav tikuši*, jo savlaicīgi nav bijis zināms parakstītāju skaits.

Reklāma veidojas arī no ziņām par jaunām grāmatām, tajās jau tiek izmantota reklāmas formula *AIDA* (uzmanība, interese, vēlēšanās, rīcība), parādās reklāmas elementi – informācija par atlaidēm, reklāmas stilistiskie elementi – retoriski jautājumi. Līdzīgas ziņas par grāmatām arī Daija (2019a) dēvē par reklāmām.

Reklāmas elementi bieži atrodami sludinājumos. Tajos tiek piedāvātas lauksaimniecības preces, lopi, mājsaimniecības preces, celtniecības materiāli, arī importētas preces, kā arī pakalpojumi. Arī tiesu sludinājumos dažkārt parādās reklāmas saturs (piem., tiesas sludinājumā par muižkunga Šmita atstātā brandevīna pārdošanu (Latviešu Avīzes 1825, Nr. 4)). Sludinājumos arī sastopami stāsta elementi, atkāpes – piem., norāde, ka par to ziņots arī vācu presē, informācija par pagātnes notikumiem, tā sludinājumam iegūstot arī plašākas ziņas īpašības. Vērojama arī izteikta reklāmas iezīme – solījums: jauna veikala reklāmā pircējiem sola *lēti pārdot*, pārdevējiem – *labu tirgu turēt* (Latviešu Avīzes 1829, Nr. 3). Apskatītā perioda beigās parādās arī sludinājumu grafiskais izcēlums – ierāmēšana, padarot tos vizuāli vairāk līdzīgus reklāmām. Ar grafisko izcēlumu un uzrunas formu arī tiesu sludinājumi dažkārt tiek tuvināti reklāmām (Latviešu Avīzes 1833, Nr. 25).

Reklāma kopumā veidojas no ziņām, sludinājumiem un arī tiesu sludinājumiem, kas savstarpēji saskaras izteiksmes veidu un elementu ziņā. Sludinājumiem pievienojot reklāmas grafiskos, leksiskos, semantiskos un stilistiskos elementus un ziņām iegūstot reklāmas īpašības, attīstās reklāmas valoda, kurai piemīt arī stāsta iezīmes, iespējams, tāpēc, ka Latvijā 19. gs. pirmajā pusē, kā atzīmē Zelče, valda pārstāstīšanas kultūra (Liniņš 2022). Reklāmas veidošanās atspoguļo mēģinājumus izkopt latviešu valodas leksiku, gramatiku un sintaksi, pārvarot tajā laikā spēcīgo vācu valodas ietekmi, kas arī vērojama analizētajā materiālā – gan kā līdz galam nenostabilizējusies īpašvārdu rakstība, norādāmā vietniekvārda *tas* lietojums artikula funkcijā, nolieguma partikulas *ne* rakstība atsevišķi no darbības vārda, gan vēl nenostabilizējusies Gregora kalendāra mēnešu nosaukumu rakstība un locīšana, sintaktiskas iezīmes u. c.

“Latviešu Avīzes” izveidojās, nevis atbildot uz pieprasījumu, bet radīja to lasītāju (Daija sarunā ar Eduardu Liniņu (Liniņš 2022)). Reklāma līdzās citiem faktoriem pakāpeniski veidoja latviešu pieaugošo interesi par avīzi un kalpoja par motivāciju lasīšanai, palīdzēja veidot ekstensīvo lasīšanas veidu un radīja interesantāku lasīšanas pieredzi.

Literatūra

- Baldasty, Gerald J. 1992. *The Commercialization of News in the Nineteenth Century*. Madison: University of Wisconsin Press. <https://doi.org/10.1080/08109029408629182>
- Daija, Pauls. 2019a. Lasīšanas pieredzes 18. gadsimtā. *PUNCTUM*. Pieejams: <https://www.punctummagazine.lv/2019/07/22/lasinas-pieredzes-18-gadsimta/> (skat. 01.05.2023.).
- Daija, Pauls. 2019b. Lasīšanasvēsture Latvijā. Dažādālasīšanas pieredze 18. gadsimtā. *Delfi Kultūra*. Pieejams: <https://www.delfi.lv/kultura/news/cultureenvironment/lasinas-vesture-latvija-dazada-lasinas-pieredze-18-gadsimta.d?id=51643325> (skat. 03.05.2023.).
- Grīviņš, Valters. 2022. Pirmajam latviešu valodā izdotajam laikrakstam, “Latviešu Avīzēm” – 200. *Historia.lv*. Pieejams: <https://www.historia.lv/raksts/grivins-valters-pirmajam-latviesu-valoda-izdotajam-laikrakstam-latviesu-avizem-200-historialv> (skat. 05.05.2023.).
- Latviešu Avīzes*. 1822. Nr. 51.
- Latviešu Avīzes*. 1825. Nr. 4.
- Latviešu Avīzes*. 1828. Nr. 51.
- Latviešu Avīzes*. 1829. Nr. 3.
- Latviešu Avīzes*. 1830. Nr. 52.
- Latviešu Avīzes*. 1833. Nr. 25.
- Leitāne, Sandra. 2022. Aprit 200 gadi, kopš izdots pirmais laikraksts latviešu valodā. *ReTV*. Pieejams: <https://www.retv.lv/raksts/aprit-200-gadi-kops-izdots-pirmais-laikraksts-latviesu-valoda> (skat. 01.05.2023.).
- Liniņš, Eduards. 2022. Avīznieku tauta: 1822. gadā sāk iznākt “Latviešu Avīzes”. *LSM.LV*. Pieejams: <https://lr1.lsm.lv/lv/raksts/aviznieku-tauta/aviznieku-tauta-1822.-gada-sak-iznakt-latviesu-avizes.a154932/> (skat. 01.05.2023.).
- Vičs, Andrejs. 1923. *Iz latviešu skolu vēstures (Vidzeme no 1700. gada līdz 1800. gadam)*. R. L. B. Derīgu grāmatu nodaļas izdevums.
- Vičs, Andrejs. 1926. *Latviešu skolu vēsture. Otrā grāmata. Kurzeme no 1800. gada līdz 1885. gadam*. R. L. B. Derīgu grāmatu nodaļas izdevums.
- Zanders, Viesturs. 2018. Grāmatniecība un poligrāfija. *Nacionālā enciklopēdija Latvija*. Rīga: Latvijas Nacionālā bibliotēka, 672–683.

KARA TRADĪCIJAS TUVAJOS AUSTRUMOS UN ĀZIJĀ. VĒSTURE UN ŠODIENA

MAĢISKAIS REĀLISMS LATIFES TEKINAS ROMĀNOS

Elīna Strode

Latvijas Universitāte

strode.elina@gmail.com

Latife Tekina ir mūsdienu turku rakstniece, kura savos darbos, iekļaujot tengrisma un šamanisma elementus, apraksta ikdienas dzīves ainas maģiskajā reālismā. Jāmin, ka Latife Tekina nav vienīgā mūsdienu turku rakstniece, kas integrē savos darbos maģiskā reālisma elementus – tāda ir arī Elifa Šafaka un Buketa Uzunera.

Maģiskais reālisms ir prozas žanrs, kas attīstījies mākslā un literatūrā 20. gs. Tas ir izplatījies gan rietumu, gan austrumu sabiedrībā. Maģiskā reālisma daiļliteratūras žanrs ataino cilvēku problēmas – gan atkarībā no to ģeogrāfiskās atrašanās vietas, gan no apkārtējās vides ietekmes.

Turcijas gadījumā maģiskā reālisma literatūru ir būtiski ietekmējušas arī senās reliģiskās prakses, galvenokārt šamanisms un tā raksturīgākās iezīmes, kas ir vērojamas Turcijas tradīcijā. Mūsdienu turku maģisko reālismu ir ietekmējušas arī tautas pasakas un eposi. Turku literatūra, kuras pamatā ir mutvārdu tradīcijas, ir veidojusi un izkopusi maģiskā reālisma stāstījuma plānu ar mītiem, pasakām, leģendām un tautas pasakām. Spilgts piemērs ir “Mana Vectēva Korkuda grāmata”. Latife Tekina savās intervijās bieži min, ka tieši Anatolijas folklorā un “Mana vectēva Korkuda grāmata” ir atstājuši iespaidu uz viņas darbiem.

Viņas pirmais romāns *Sevgili Arsız Ölüm* ‘Dārgā, bezkaunīgā nāve’ ir autobiogrāfisks daiļdarbs, kas raksturo Turcijas sabiedrību astoņdesmitajos gados. Romāna galvenie varoņi ir Aktas ģimene, kas labākas dzīves meklējumos ir pārcēlušies no ciemata uz lielpilsētu, līdz ņemot sava ciema tradīcijas. Šis ir mazas meitenes dzīves stāsts par uzaugšanu Turcijas lielpilsētā un to kā tas ir būt sievietei modernā Turcijā. Galvenie protagonisti ir sieviešu tēli – ģimenes māte Atije un viņas jaunākā meita Dirmiti –, kuri savās ikdienas gaitās sastopas ar maģisko.

Romāns “Berji Kristin. Stāsti no izgāztuves kalniem” ir tapis vēlāk, tulkots angļu valodā divtūkstošajos gados. Šis nav stāsts par vienu cilvēku, tas ir stāsts par vietu (Tekin 2014, 5). Grāmatu vairāk varētu raksturot kā tumšu pasaku par nākotni, par tagadni, kas mijas ar urbānajām leģendām. Darbā galvenā uzmanība pievērsta ikdienai Stambulas

graustu rajonā, kur cilvēki dzīvo no atkritumu materiāliem izgatavotās skārda būdās, prom no zaļās dabas, bet sešdesmito gadu pilsētas atkritumu centrā. Romāns balstīts uz patiesiem notikumiem 1960. gadu Stambulā. Miljonu pieredzē, kuri kopš 20. gs. sešdesmitajiem gadiem ir ieplūduši ciematā. Šo kultūras un politisko situāciju autore darbā skaidro ar saviem vārdiem un ataino Stambulas graustus, norāda uz aizmirstajiem sešdesmito gadu migrantiem, kuri ar daudzām cerībām migrēja no ciema uz pilsētu, bet dzīve lielpilsētā neizrādījās tik rožaina.

No stilistiskā skatu punkta Latifes Tekinas romānos daudzviet ir novērojama austrumu kolorīta piešķiršana. Pamatā austrumu kultūrām raksturīgais kolorīts tiek piešķirts varoņu ikdienas sarunās detaļu veidā, un kā kolorīta pamata elementi izmantotas dažādas fantastiskas un mistiskas zīmes, kas raksturīgas maģiskā reālisma austrumu literatūras tradīcijai.

Austrumu kolorīts tiek piešķirts, izmantojot austrumu videi raksturīgos dabas elementus (laikapstākļus, jūru, neparastus augus). Romānā “Dārgā, bezkaunīgā nāve” (Tekin 2001, 201) Dirmita sarunājas ar dabas būtnēm, piem., augiem, vēju, jūru, mēnesi, zvaigznēm u. c. Tas notiek ierobežojumiem un ģimenes nomācošās attieksmes dēļ pret jauno meiteni, tādējādi Dirmita meklē patvērumu, atbalstu un sapratni dabā. Šādas līdzības var meklēt arī “Mana vectēva Korkuda grāmata”.

Romāna galvenā darbības vieta – Aladžuvekas ciems. Šajā gadījumā ciems parāda cilvēka un dabas attiecības, kā arī cilvēka atkarību no dabas. Atstatums no pilsētas un mūsdienu tehnoloģijas, un ļaužu ticība dabas gariem parāda dabas nozīmīgumu astoņdesmito gadu lauku iedzīvotāju dzīvēs Turcijā. Ciemats romāna pirmajā daļā izceļas kā vieta, kur saskatāma dabas un cilvēka harmonija (Tekin 2001, 5).

Mūsdienu pasaulei piederošiem objektiem Aladžuvekas ciema iedzīvotāju dzīvē nav vietas. Viņu dzīvē vērtīgāki ir koki, dzīvnieki un dabas stihijas. Ciemu iedzīvotāju dzīves turpinājums, kas balstīts uz dabu, parāda mums piederību dabai, kas šajā brīdī ir cilvēka eksistences pamatā.

Literatūra

Tekin, Latife. 2001. *Dear Shameless Death*. United Kingdom: Marion Boyars Publishers Ltd.

Tekin, Latife. 2014. *Berji Kristin: Tales from the Garbage Hills*. United Kingdom: Marion Boyars Publishers Ltd.

ŠARIATA TIESĪBAS EIROPĀ. CEĻŠ UZ JURIDISKO PLURĀLISMU VAI KULTŪRAS SADURSME?

Irina Debora Girenko

Latvijas Universitāte

Pēdējo gadu laikā, ņemot vērā migrācijas krīzi Eiropā, terorisma draudus un Tuvo Austrumu reģiona nestabilitāti – karus Sīrijā un Irākā –, parādās šaubas par Eiropas liberālās politikas efektivitāti. 2019. gada 22. janvārī Eiropas Padome (turpmāk – EP) pieņem Rezolūciju par šariatu, Kairas deklarāciju un Eiropas Cilvēktiesību konvenciju (Resolution 2253 (2019)), kurā EP atzīmē šariata un rietumu tiesību konkurenci, galvenokārt cilvēktiesību un ģimenes tiesību jomās, un ierosina jautājumu par šariata normu piemērošanu Eiropā. Rezolūcija pievērš uzmanību arī politiskā islāma problēmai, kas ir definēta kā Eiropas “jauni draudi” un salīdzināta ar “komunistu briesmām”, kā arī rada globālas bažas par civilizāciju konfliktu. Neskatoties uz to, ka šai rezolūcijai nav juridiskā spēka, tai ir liela politiskā nozīme, un šajā sakarā ir izteikts viedoklis, ka Eiropai būtu jāatgriežas pie savas kristīgās identitātes (Puppininck 2019) un jāatmet multikulturālisma idejas.

Galvenais izaicinājums Eiropai ir tas, ka saprast šariatu var tikai ar holistisko pieeju. Šī pieeja nav raksturīga rietumu jurisprudencē un zinātniskai domai. Rietumu zinātnē ir pieņemts atdalīt disciplīnas vienu no otras, un arī Eiropas tiesību zinātne attīstījās nošķirot laicīgo varu no garīgās (Rudevskis 2011). Austrumu zinātne ir attīstījusies kā nedalāmais zināšanu kopums un reliģija nekad netika atdalīta no zinātnes. Līdz ar ko bieži rietumu juristi šariatu definē kā musulmaņu reliģiskās tiesības ar vienīgo norādi, ka islāms nav *per se* sekulārs.

Termins “šariats” arābu valodā nozīmē Dieva dievišķo likumu un ir divējāds, jo tiek lietots plašākajā un šaurākajā nozīmē. Plašākajā nozīmē šariats ietver visus reliģisko, ētisko, morālo, ieraduma, uzvedības un tiesību normu aspektus, normu interpretācijas un atsavināšanas metodes, kā arī tās normas, kuras ir attiecināmas ne tikai uz cilvēka uzvedību, bet arī nodomiem, un kuras ir attiecināmas uz pēcnāves pasauli, kā arī pareizo rīcību un domāšanu. Rietumu juridiskajā izpratnē reliģiskās un ētiskās normas ir atdalītas no tiesību normām, pamatojoties uz to, ka paša likuma galvenā īpašība un mērķis ir normas izpildāmība un tā piemērošanas iespējas starp indivīdiem un citām juridiskām personām. Šaurākajā nozīmē ar terminu “šariats” saprot musulmaņu reliģiskās tiesības.

Bieži šariata praksei Eiropā, vai arī precīzāk rīcībai, ko dēvē par šariatu, ir kādas citas kultūras vietējās paražas. Piem., attiecībā uz migrantiem Eiropā, katra kopiena piemēro normas, kas ir piemērojamas viņu dzimtās valsts teritorijā. Musulmaņi pārliecinoši lieto terminu “šariats”, bet bieži paši nesaprot tā būtību. Aptaujas starp musulmaņiem, kas dzīvo diasporā, rāda, ka vairākums atbalsta šaraita normu piemērošanu Eiropā. Piem., Nīderlandē 2004. gadā 51 % respondentu atbalstīja musulmaņu politisko partiju un

29,5 % uzskata, ka tās programmai jābūt balstītai uz šariatu (Berger 2013, 11). Aptaujas Lielbritānijā 2006. gadā liecina, ka 40 % musulmaņu atbalsta šariata normu ieviešanu un 28 % uzskata, ka Lielbritānijai ir jābūt islāma valstij. Jāatzīmē, ka šajās aptaujās šariats nav definēts un respondentiem nav piedāvāts paskaidrot, kas viņu izpratnē ir šariats.

Eiropas Cilvēktiesību tiesa (turpmāk – ECT) lēmumā *Refah Partisi (Refah Partisi and Others v. Turkey)* noteica, ka šariata normas nav saderīgas ar demokrātisko iekārtu un Eiropas Cilvēktiesību konvenciju (turpmāk – ECTK). ECT atstāj spēkā Turcijas Konstitucionālās tiesas lēmumu likvidēt politisko partiju *Refah Partisi*, kuras politiskā programma paredzēja šariata ieviešanu. Līdzīgu viedokli ECT izteica *Kasymakhunov* lietā (*Kasymakhunov and Saybatalov v. Russia*). Kas ir interesanti no juridiskā viedokļa, tiesa izmanto citas tiesību sistēmas terminu “šariats”, kas ir svešs rietumu tiesībām, bet nesniedz termina definīciju. Šariats sevī ietver normas, kas aptver dažādas jomas un ne visas šariata normas nav saderīgas ar ECTK.

Izvērtējot ECT lēmumus, var secināt, ka idejas par juridisko plurālismu, vismaz attiecībā uz šariatu, tā arī paliek par idejām. Bet ir grūti izvērtēt, vai tas Eiropai un demokrātijai kopumā ir pozitīvi. Mūsdienās, cilvēktiesību jomā dažreiz var redzēt ļoti formālu pieeju, kas nonāk pretrunā ar pašas jomas būtību un īpaši attiecībā uz šariatu tiesai jāmeklē citas pieejas. Šo viedokli izsaka arī Krievijas ECT tiesnesis Anatolijs Kovlers (*Anatoly Kovler*) lietā *Serife Yigit (Serife Yigit v. Turkey)*, kurā ECT izvērtēja atteikumu atraītnē saņemt mirušā vīra pensiju, pamatojoties uz to, ka laulība tika noslēgta tikai saskaņā ar šariata normām un netika noslēgta valsts iestādē. Tiesnesis A. Kovlers norāda, ka viņš gribētu, lai tiesa sāk pielietot antropoloģisku pieeju, un ne tikai “izvērtētu atšķirības”, bet arī “izvērtē to savādāk” (*Serife Yigit v. Turkey*).

Izvērtējot Eiropas Cilvēktiesību tiesas praksi, tika konstatēts, ka tiesai ir izteikti negatīva attieksme attiecībā uz šariatu, neskatoties uz to, ka tiesa nevienā no saviem lēmumiem nesniedz šariata definīciju. Pats termins “šariats” ir divējāds, un ar to var apzīmēt islāma tiesību sistēmu, kā arī kā īpašvārdu kādas konkrētās rīcības atbilstību islāmam musulmaņu kopienā.

Šariatam kā tiesību sistēmai ir ļoti komplicēta daba. Tam piemīt unikāla fleksibilitāte, īpašs nenoteikts raksturs un tam ir nepatrukti jāattīstās. Šīs īpašības varētu palīdzēt rietumu un musulmaņu tiesību normu harmonizācijā.

Juridiska plurālisma iespējas Eiropā attiecībā uz šariatu ar Eiropas Padomes un Eiropas Cilvēktiesību tiesas negatīvo oficiālo nostāju ir ierobežotas. Ņemot vērā to, ka šariats ir islāma neatņemama sastāvdaļa, atklāta šariata normu ierobežošana no Eiropas instancēm musulmaņu kopienās var tikt uztverta negatīvi un reakcija varētu būt pat vardarbīga.

Autore izvirza šādas tēzes:

- 1) islāma tiesību sistēma konkurē ar rietumu tiesību sistēmu, jo arī redz sevi kā vienīgi pareizu un universālu;
- 2) jēdzienu “šariats” vienlaikus lieto ar nozīmi:
  - a) islāma likumu kopums,
  - b) “pareizs dzīvesveids”;

- 3) islāma tiesību sistēma ir fleksibla un tajā var darboties dinamiski;
- 4) bieži normas, kas rietumos ir sauktas par šariata normām, nav šariata normas;
- 5) Eiropas izvēlētais diskurss ir izbeigt šariata normu piemērošanu tās teritorijā.

Literatūra

- Berger, Mauritis, S. (ed.). 2013. *Applying Shari'a in the West. Facts, Fears and the Future of Islamic Rules on Family Relation in the west*. Leiden: Leiden University Press. https://doi.org/10.26530/OAPEN_617551
- Kasymakhunov and Saybatalov v. Russia*, Applications Nos. 26261/05 and 26377/06, ECHR: 13 March 2013.
- Puppini, Gregor. 2019. *The Council of Europe is Greatly Concerned by the Application of Sharia in Europe*. European Centre for Law and Justice. Available at: <https://eclj.org/religious-freedom/pace/le-conseil-de-leurope-sinquite-grandement-de-lapplication-de-la-charia-en-europe>. (skat. 16.12.2019.).
- Refah Partisi (The Welfare Party) and Others v. Turkey*, Grand Chamber, Application Nos. 41340/98, 41341/98, 41342/98, 41344/98. ECHR: 13 February 2003.
- Rohe, Mathias. 2014. Islamic Law in past and present. *Themes in Islamic Studies VIII*. Leiden/Boston: Brill. <https://doi.org/10.1017/S0956618X16000454>
- Rudevskis, Juris. 2011. Vispārējs ieskats musulmaņu tiesībās. *Jurista Vārds*, Nr. 3, 615.
- Sali v. Greece*, Application No. 20452/14, ECHR: 5 March 2014.

ZIEMEĻRIETUMU SEMĪTU POĒTISKO TEKSTU INTERPRETATĪVĀS PARADIGMAS MAIŅA: MILITĀRI, INTERPERSONĀLI UN INTRAPERSONĀLI KONFLIKTI PSALMOS

CHANGING THE INTERPRETATIVE PARADIGM OF THE POETIC TEXTS OF THE NORTHWEST SEMITES: MILITARY, INTERPERSONAL AND INTRAPERSONAL CONFLICTS IN PSALMS

Jānis Priede

Latvijas Universitāte
janis.priede.hzf@lu.lv

Ziemeļrietumu semītu poētiskās literatūras augstākā virsotne ir senebreju psalmu krājums, par kura autoru (vismaz daļai psalmu) mēdz uzskatīt vēsturisku personu, valdnieku un literātu Dāvidu (10. gs. pr. Kr.). Psalmos atspoguļojas agrīnās Izraēla monarhijas laika kultūrvēsturiskās iezīmes: gan ārēji militāri konflikti, gan cīņa par varu valsts augstākajā institucionālā līmenī, kas nereti izpaudās centienos saglabāt savu dzīvību fizisku, emocionālu un garīgu draudu apstākļos. Slimības, nepietiekošs uzturs, skarbi ārējās vides apstākļi aprakstīti daudzos žēlabu psalmos. Savukārt iekšēji morāli konflikti izpaužas grēknožēlas psalmos un mēģinājumos rast līdzsvaru starp absolūto dievišķo taisnīgumu un paļaušanos uz Dieva žēlsirdību. Psalmu izpildītāji nereti saskatīja tekstos norādes uz notikumiem kas saistīti ar Dāvida biogrāfiju un valdnieka varu.

Pēc autohtonās monarhijas institūcijas likvidācijas Izraēlā un Jūdejā mainījās psalmu interpretācija. Valsts un monarhijas dzīvē sakņotās reālijas transformējas nākotnes vīzijā, kurā mesiāniskais valdnieks atjaunos monarhiju un nodibinās taisnīgu kārtību sabiedrībā valdošajā reliģiskās dzīves haosā. Šis psalmu interpretācijas aspekts visspilgtāk atspoguļojas Kumranas esēnu kopienas tekstos.

Būtisku lomu psalmu interpretācijas attīstībā iegūst Jēzus mācība. Jēzus, kas psalmus recitēja, uz tiem atsaucās un bieži citēja, uzsvēra, ka “nav nācis atcelt Likumu un praviešus” (Mt 5,17), bet gan ir jāpiepildās visam, “kas par mani rakstīts Mozus bauslībā un praviešos, un psalmos” (Lk 24,44). Pret psalmu saturu un izteiksmes veidu viņam iebildumu nebija. Bet kā viņš pats saprata šos tekstus? Jēzus mācības pamatprincipi, kas atbalsojas evaņģēlijos iekļautajās Kalna svētībās, līdzībās un personīgajā rīcībā, liecina, ka viņa skatījums būtiski atšķīrās no ierastā veida, kā psalmus mēdza izprast Vecās derības ticīgie (Grelot 2000, 8).

Lai varētu spriest par to, kā Jēzus interpretēja psalmus, atbilde ir meklējama gan evaņģēlijos, gan apustuļu laika Baznīcas dokumentos, proti, *Apustuļu darbos* un vēstulēs, kur psalmi nepārprotami attiecināti ne vairs uz valdnieka Dāvida laiku vai Dāvida dinastijas varas atjaunošanu Jeruzalemē, bet gan uz Jēzus dzīvi, nāvi, augšāmcelšanos (Racingers 2016, 177). Sekojot psalmu interpretācijai, kuru bija aizsācis Jēzus, psalmos aprakstītie konflikti būtiski interiorizējās. Šajā interpretācijā militārie konflikti, sērgas, nelaimes un posts, kas veido žēlabu psalmu poētisko fonu, kļūst par cīņas lauku (gan Kristus, gan kristieša) dvēselē, kurā, pateicoties paļāvībai, neatlaidībai un ticībai, triumfē Dievs.

Šīs interpretācijas fundamentālo raksturu apliecina literārās tradīcijas recepcija, kas plaši izvērsta un attīstīta pirmo gadsimtu teologu rakstītajos psalmu komentāros (Origens, Hieronīms, Puatjē Hilarijs, Augustīns u. c.) (Wesselschmidt 2007, 11–17; Blaising 2008, 11–22), liecinot par jaunās interpretācijas paradigmas maiņas iesākšanos kristīgajā kultūrvidē (Bergsma 2018, 616–620).

Literatūra

- Bergsma, John Sietze / Pitre, Brant James. 2018. *A Catholic introduction to the Bible: The Old Testament*. San Francisco: Ignatius Press.
- Blaising, Craig A. / Hardin, Carmen S. 2008. *Psalms 1–50. Ancient Christian Commentary on Scripture: Old Testament 7*. Downers Grove: InterVarsity Press.
- Grelot, Pierre. 2000. *Mistero del Cristo nei salmi. Studi biblici 37*. Bologna: Edizioni Dehoniane.
- Racingers, Jozefs, Jēzus no Nācāretes. *No ieiešanas Jeruzalemē līdz augšāmcelšanai*. Rīga: Vox Ecclesiae, 2016.
- Wesselschmidt, Quentin F. 2007. *Psalms 51–150. Ancient Christian Commentary on Scripture: Old Testament 8*. Downers Grove: InterVarsity Press.

BĒRU CEREMONIJAS MODERNIZĀCIJA ŠANHAJAS PIEMĒRĀ

Karīna Jermaka

Latvijas Universitāte HZF

karina.jermaka@gmail.com

Kosmopolitiskā megapilsēta, kas atšķiras no Ķīnas politiskajiem un kultūras centriem, Šanhaja agrāk bija ļoti dinamiskas apbedīšanas nozares sirds. Pēc piecdesmit gadu ilga pārtraukuma maoistu režīma pilsēta tagad cenšas atdzīvināt šo novatorisko tradīciju. Lai gan nāve šeit nav redzama vairāk kā citās lielākajās Ķīnas pilsētās, pēdējos divdesmit gadus Šanhaja ir centusies panākt kompromisu ar tirgus spēkiem, lai radītu jaunu apbedīšanas kultūru, kas atspoguļo jaunas Ķīnas modernitātes ambīcijas un ir paredzēta būt par paraugu visai valstij. Vairāk nekā jebkura cita apbedīšanas nozare, kas izveidojusies Šanhajā, nes Ķīnas vētrainās evolūcijas pēdas pēdējo divu gadsimtu laikā (Aveline-Dubach N 2003,74).

Ja var ticēt Ķīnas apbedīšanas asociācijas datiem, valsts teritorijā kopā ir aptuveni 2000 komerciālo kapsētu papildus 100 000 kolumbārijiem un subsidētajām kapsētām. Šie dati neietver neskaitāmās lauku apbedīšanas vietas, ko pārvalda ciematu kopienas. Tādējādi kolumbāriji iesakņojas visā valstī. Lielākajai daļai kapsētu savā teritorijā ir ierīkoti kolumbāriji dažādos veidos, lai piedāvātu lētas kapa vietas. Ir divas iespējas: *bi dzan* 壁葬 ‘apbedīšanas sienas vairāku metru garumā’ un *gu hui tan* 骨灰堂 ‘apbedīšanas torņi’. Tomēr piedāvājums attiecībā uz maziem apmetuma zemes gabaliem joprojām ir ļoti vājš Šanhajas pilsētas zonā, kur neatkarīgi no kapsētām ir uzbūvēti tikai desmit lieli kolumbāriji (Ķīnas Bēru Asociācija).

Dažas no šīm struktūrām apvieno novatorisku telpisko izvietojumu ar izsmalcinātiem pakalpojumiem, padarot tās par ticamu alternatīvu labiekārtotajai kapsētai. Piemērs tam ir *Mei gui juan* 玫瑰園, četru stāvu kolumbārijs, ko pārvalda jaukts uzņēmums ar Taivānas kapitālu. Šī struktūra, ko projektējis Kanādas arhitekts un aprīkota ar diennakts novērošanas sistēmu, savā nosaukumā atsaucas uz “dārza” kategoriju (*Mei gui juan* ‘rožu dārzs’), neskatoties uz to, ka tai ir vairāk kopīga ar iepirkšanās centru. Augšējos stāvos ir šauri gaiteni, kas ved uz memoriālajām zālēm, kas mijas ar mājīgām, intīmām un bieži vien bezlogu telpām, kas pilnas ar stikla fasādes nišām, kurās redzamas mirušā fotogrāfijas ar viņu lolotajām mantām. Liela noteikumu pārkāpuma gadījumā cenas šeit tiek prasmīgi pielāgotas atbilstoši *fen šui* kritērijiem, pieaugot par stāvu un atšķiras atkarībā no virziena, ar kuru saskaras, neskatoties uz saules gaismas trūkumu. Cenas sasniedz maksimumu pēdējā stāvā, kur tās vienpadsmit reizes pārsniedz vidējo algu Šanhajā vai zemes gabala izmaksas labiekārtotā kapsētā. Patiesībā šāda veida kapi galvenokārt piesaista klientus no Taivānas, kur zemes ierobežojumi nozīmē, ka pastāv vispārztīta paraža izmantot apbedīšanas torņus (Aveline-Dubach N 2003,75).

Vai *Mei gui juan* varētu paredzēt rītdienas pilsētas Ķīnas apbedīšanas iespēju? Neatkarīgi no tā, šobrīd labiekārtotas kapsētas joprojām ir vēlāmā iespēja, ko varas iestādes piedēvē ķīniešu tautas agrārajam tropismam, reālam vai iedomātam. Labiekārtotu kapsētu paraugs nav atrodams lauku kapos, kas ir maznozīmīgas telpas ar nedrošām lietošanas tiesībām, kas atrodas ciematu nomalē. Mūsdienu pilsētas kapsētas pamatā ir tās kādreizējais līdzinieks, proti, *gun mu*, kas būvēts virzienā uz rietumiem, izrotāts ar tradicionāliem ķīniešu motīviem (ieejas vārti un statujas, kas atgādina seno Ķīnu) un šķērsots ar elementiem, kas aizgūti no citām mūsdienu bērū kultūrām, jo īpaši Taivānas, Amerikas un Japānas. Smalkas hibridizācijas rezultāts, tas uzskata sevi gan par ķīniešu senču kulta tradīciju dabisko mantinieku, gan par jaunas un ierastas pakalpojumu nozares stūrakmeni (Freedman 1985, 23).

Šajās jaunajās nāves telpās plašās ģimenes velves ir aizstātas ar standarta kapiem, kuros ir viena vai divas urnas, kas atspoguļo mūsdienu kodolģimenes modeli. Izmantotās tiesību ilgums, kas saistīts ar zemesgabaliem, ir atkarīgs no vietējiem noteikumiem (Šanhajā kopumā septiņdesmit gadi). Lai gan Ķīnas pilsētās kremācija ir noteikta par obligātu, situācija atšķiras atkarībā no piepilsētas zonu īpatnībām. Piem., Pekinā ir sešas kalnainas zonas, kurās topogrāfisko ierobežojumu dēļ ir atļauta inhumācija. Nav pārsteidzoši, ka Šanhaja ir līdere ar kremācijas līmeni, kas pārsniedz astoņdesmit procentus visā tās teritorijā, salīdzinot ar oficiālo valsts vidējo rādītāju 52,7 procenti (Lenoir 2008, 16).

Vēl viena ķīniešu kategorija, kas atbrīvota no prasības praktizēt kremāciju, ir *hua cjao* 華僑: aizjūras ķīnieši, kas pieder senām emigrantu kopienām, kuras ir saglabājušas saikni ar dzimteni. Ilgi uzskatītie par nodevējiem, viņu kapitāls, zināšanas par biznesa pasauli un zinātniskās spējas ir padarījušas viņus par ļoti pieprasītiem kopš Ķīnas ekonomikas atvēršanas. Iestādes viņiem ir piešķirušas ievērojamas privilēģijas, cenšoties ievilināt viņus atpakaļ uz Ķīnu, tostarp nodokļu atvieglojumus, preferenciālu politiku privāto automašīnu un dzīvokļu iegādei, iespēju importēt datortehniku, īpašu atbrīvojumu no viena bērna politikas un tiesības tikt apbedītam tam paredzētā kapsētā.

Kā ierasts, 1986. gadā Šanhaja kļuva par vienu no pirmajām pilsētām, kurā tika uzbūvēta vieta *hua cjao* apbedīšanai. Daudzas šādas kapsētas ir citās lielākajās pilsētās, piem., Guandžou, Naņdzjinā, Beihai, Kaifenā, Dunšaņā, Džedzjanā, Vusi, Čandžou un Sudžou. *Hua cjao* kapsēta Šanhajā izceļas no citām ar savām ekstravagantajām kapenēm un mauzolejiem. Lai gan tā tiek rūpīgi uzturēta, to nav paredzēts atvērt sabiedrībai. Un ne velti: kapsēta piedāvā tādus apbedīšanas apstākļus, par kādiem ķīnieši var tikai sapņot un ko komunistiskais režīms ir aizliedzis pēdējos sešdesmit gadus.

Kamēr laukos apbedīšanas vietas tiek standartizētas, pilsētu centros iestāžu vadībā apbedīšanas nozare kļūst strukturētāka un profesionālāka. Šanhajas pašvaldība ir apbruņojusies ar spēcīgu sabiedrisko operatoru, kas ir atbildīgs par apbedīšanas pasākumu uzraudzību pilsētā un inovāciju veicināšanu šajā nozarē. Šī iestāde tika dibināta 1998. gadā Civillietu biroja vadībā, un tā tiek dēvēta par FIS (Funeral Interment Service (apbedīšanas dienests), saīsinājumu, kura izruna ķīniešu valodā, balstoties uz rakstzīmēm *fei si* 飛思 “prāta lidojums”, nedaudz mikstina organizācijas tēlu. Tomēr FIS

pilnībā aptver savu darbības virzienu, par ko liecina četrinieku daudzums viņu telefona numurā – 64644444.

Nevienā citā lielākajā Ķīnas pilsētā nav FIS lieluma organizācijas. Tā ne tikai kontrolē visas pilsētas kapu un apbedīšanas iestādes, bet arī ir atbildīga par lielākām iekārtām: Šanhajas trīs lielo *biņjiguanu* (Lunhua Baosjin un Jišan), kā arī sešas kapsētas, tostarp Biņhai Gujuan, kurai, kā tika minēts iepriekš, bija galvenā loma labiekārtotā kapsētas modeļa izplatīšanā. FIS piedāvā arī plašu pakalpojumu klāstu savās *biņjiguanās* un kapsētās. Tā pārdod savās četrās ražotnēs ražotos apbedīšanas piederumus. Dažas no šīm precēm tiek pārdotas Korejā, tādējādi veicinot Šanhajas kā liela apbedīšanas piederumu eksporta centra lomu (Gu 2003, 18).

Tajā pašā laikā FIS veic pētniecības darbības, izmantojot trīs mazas organizācijas. Divas no tām ir veltītas ļoti tehniskiem jautājumiem, kas vērsti uz kremācijas metodēm un liķu saglabāšanu. Viņi ir patentējuši antiseptisku līdzekli, kas uz vienu dienu palēnina liķa sadalīšanos. Šis produkts tagad tiek izmantots visos Šanhajas *biņjiguanos* un ir pat eksportēts uz Japānu. Trešais pētniecības centrs ir atbildīgs par zināšanu izplatīšanu par bērū kultūru, sadarbībā ar universitātēm izdodot specializētas grāmatas un žurnālus. Šim centram tika uzticēts izstrādāt Ķīnas pirmo apbedīšanas muzeju, kas tika izveidots *Lun hua biņjiguan* 龍華殯儀館 2008. gadā. Muzejā ir relikvijas, kas izglābtas no Sarkaņās gvardes uzbrukumiem, un daudzi informācijas displeji ar tekstu un ilustrācijām, un tas ir kā atvērta grāmata par vietējās apbedīšanas nozares krāšņo pagātni. Tur piedāvātais oficiālais diskurss atspoguļo kultūras revolūcijas tumšākos notikumus, tādējādi izveidojot apbedīšanas nozari kā Ķīnas nesenās vēstures turpinājumu, vienlaikus leģitimējot Šanhajas pozicionēšanu tās priekšgalā (Zhao 2018, 88).

Literatūra

- Aveline-Dubach, Natacha. 2012. *The Revival of the Funeral Industry in Shanghai: A Model for China*. French National Centre for Scientific Research. 10.13140/2.1.4595.5522
- Freedman Michael. 1985. Ancestor worship: Two faces of the Chinese case. G William Skinner (ed.). *The Study of Chinese Society: Essays by Maurice Freedman*. Stanford: Stanford University Press.
- Gu, Jiugen, Qiao Xuan yuan, and Shaoyun Zhou. 2003. *Gongmu guanli yanjiu xinlun [New Theories in Cemetery Management]*. Shanghai: Shanghai University Press.
- Ķīnas Bērū Asociācija. Pieejams: www.bzxh.mca.gov.cn/english4.asp (skat. 19.08.2022.).
- Lenoir J. R. 2008. *L'industrie funéraire à Shanghai [The Funeral Industry in Shanghai]*. Report for the French National Research Agency network FunerAsie.
- Zhao Fang/ 赵芳. 2018. *Zhongguo Gudai Sangzang/中国古代丧葬*. Beijing: Beijing/北京: Xinhua chubanshe/新华出版社.

VALODU UN KULTŪRU DAUDZVEIDĪBA ROMĀŅU VALODU KONTEKSTĀ

CARATTERISTICHE DEL DISCORSO POLITICO ITALIANO CONTEMPORANEO

Giulio Lo Bello

Latvijas Universitāte

giulio.lobello@gmail.com

Il discorso politico italiano del XXI secolo è stato caratterizzato da una serie di caratteristiche distintive, tra cui l'ascesa del populismo, la sfida dell'integrazione europea e la persistenza della corruzione e dell'instabilità politica. Il presente saggio si propone di fornire una breve analisi delle principali fasi della comunicazione politica in Italia ed il ruolo di una serie di fattori, tra cui la storia di frammentazione politica del paese e l'emergere di nuovi partiti e movimenti politici.

Nell'evoluzione della comunicazione politica italiana sono state individuate quattro fasi fondamentali (Mancini 1996; Mazzoleni 1998):

- 1) fase della comunicazione di apparato (dagli albori delle democrazie parlamentari fino alla fine della seconda guerra mondiale);
- 2) fase pionieristica delle comunicazioni di massa (il dopoguerra e gli anni '50);
- 3) fase matura delle comunicazioni di massa (dagli anni '60 agli anni '90);
- 4) fase iniziale dei media digitali (primi anni del nuovo millennio);
- 5) fase maturazione dei media digitali (fino all'epoca attuale).

La comunicazione politica attuale ha subito cambiamenti significativi a causa dell'ascesa delle nuove tecnologie dei media e della proliferazione delle piattaforme dei social media. Questi sviluppi hanno trasformato il modo in cui gli attori politici comunicano con i loro collegi elettorali e il modo in cui i cittadini si impegnano nel processo politico. Le forme tradizionali di comunicazione politica, come la pubblicità televisiva e le campagne sui mass media, sono state integrate dai social media, dai notiziari online e dalle piattaforme digitali. Questi nuovi canali di comunicazione hanno consentito agli attori politici di aggirare i canali dei media tradizionali e raggiungere un pubblico più ampio e diversificato. Le piattaforme dei social media, come Facebook, Twitter e Instagram, hanno consentito ai politici e ai partiti politici di raggiungere un pubblico più giovane e diversificato e interagire direttamente con loro. Ciò ha consentito agli attori politici di costruire un rapporto più personalizzato con i loro collegi elettorali e ha facilitato la diffusione di messaggi politici in tempo reale. Anche la proliferazione di

testate online e piattaforme digitali ha trasformato la comunicazione. Queste piattaforme hanno consentito ai cittadini di accedere a una gamma più ampia di fonti di notizie e hanno consentito agli attori politici di rivolgersi a un pubblico specifico con messaggi su misura. Il risultato è stato un panorama mediatico più frammentato, con una maggiore diversità di voci e prospettive.

Anche la comunicazione politica in Italia è stata caratterizzata da un panorama mediatico altamente polarizzato e frammentato. Ciò è stato determinato dalla proliferazione di media di parte, che hanno un forte pregiudizio politico e tendono a soddisfare specifici gruppi ideologici o demografici. Ciò ha contribuito a un discorso politico molto carico e divisivo, che può rendere difficile trovare un terreno comune e maggiori possibilità di compromesso.

Bibliografia

- Mancini, Paolo. 1996. *Manuale di comunicazione pubblica*. Roma–Bari: Laterza.
Mazzoleni, Gianpietro. 1998. *La comunicazione politica*. Bologna: il Mulino.

LA PRAGMATICA INTERCULTURALE NELLA TRADUZIONE IN LETTONE DI “LE AVVENTURE DI PINOCCHIO” DI CARLO COLLODI

Jelena Gridina

Latvijas Universitāte

jelena.gridina@lu.lv

Secondo la definizione di P. Diadori (2018, 181), la pragmatica interculturale si occupa dello studio dei “fenomeni della lingua in contesto, ma in riferimento alla comunicazione tra persone di lingua e cultura diversa”. I parlanti di lingue diverse hanno delle visioni del mondo differenti, che sono “incommensurabili” (Eco 2019, 37). L’obiettivo della presente ricerca è di analizzare gli elementi della pragmatica interculturale nella traduzione dall’italiano al lettone di Sivlija Ķuze (Kollodi 1966; 2016) dell’opera di Carlo Collodi “Le Avventure di Pinocchio” (1883, 1983). Nell’analisi della traduzione ci soffermeremo sulle alcune caratteristiche che denotano gli elementi culturali e la loro presenza nel testo, nella fattispecie, i realia, le metafore e i proverbi.

Secondo Lorenza Rega (2010, 250), “un elemento importante nel riconoscimento e nella traduzione dei realia è la loro valenza emotiva, ovvero il senso di riconoscimento che suscitano nel destinatario, e la loro concretezza visiva”. L. Rega propone una suddivisione dei realia: cibi e bevande; arnesi e strumenti vari, mezzi di trasporto; monete e mezzi di pagamento; flora e fauna; elementi geografici; luoghi di incontro, associazioni, istituzioni tipiche di un paese o di un gruppo sociale ecc. Dopo aver confrontato l’originale in italiano e la traduzione in lettone, presentiamo alcuni realia con osservazioni circa le tecniche traduttive.

Per quanto riguarda i mezzi di pagamento ed il campo semantico dei soldi abbiamo rilevato seguenti elementi:

- (1) *centesimo* – *čentesims / čentezimo* ‘centesimo’;
- (2) *zecchino* – *cehīns* ‘zecchino’;
- (3) *soldo* – *soldo*;
- (4) *lira* – *lira*;
- (5) *quattrini* – *nauda* ‘soldi’.

La tecnica traduttiva più usata è mediante il prestito e la spiegazione inserita a piè di pagina (1–4); ma anche la traduzione mediante il termine generico (5):

L’opera di Collodi è ricca di riferimenti faunistici. Gli animali assumono dei ruoli dei protagonisti (6–10). *La Volpe* e *il Gatto* vengono tradotti *Lapsa* (volpe) e *Runcis* (gatto). *Runcis* è il sostantivo marcato – il maschio del gatto – più espressivo rispetto al generico *kaķis* (gatto) (6).

- (6) *La Volpe* e *il Gatto* – *Lapsa* ‘volpe’ e *Runcis* ‘gatto’.

- (7) *Grillo-parlande* – *Runājošais Circeņis* ‘grillo parlante’.
- (8) *uno scimmione della razza dei Gorilla* – *gorillu sugas pērtiķis* ‘lett. una scimmia della razza dei gorilla’.
- (9) *Corvo* – *Krauklis* ‘corvo’.
- (10) *Civetta* – *Pūce* ‘civetta’.

Nella traduzione si notano alcune differenze, dovute soprattutto alla distinzione delle specie ittiche provenienti dall’acqua dolce e/o salata, dovute anche alle differenze climatiche. La *triglia*, per esempio, non è comune nelle acque lettoni e quindi viene tradotta come *asaris* (persico) (11); *sogliola* – *plekste* (passera pianuzza, un pesce piatto diffuso nel Mar Baltico) (12). Le differenze sono state notate anche nella traduzione di alcune specie di uccelli: *falco* – *vanags* (astore) (13).

- (11) *triglia* – *asaris* ‘persico’.
- (12) *sogliola* – *plekste* ‘passera pianuzza’.
- (13) *falco* – *vanags* ‘astore’.

Per quanto riguarda i nomi di cibi e bevande, possiamo condividere gli esempi rilevati nella traduzione in due categorie:

- a) i nomi o gli ingredienti specifici delle pietanze, dei realia nella traduzione dei quali si ricorre molto spesso alle parole neutre o a un equivalente (14–15).
  - (14) *savoiarda* – *biskvīti* ‘pan di spagna/biscotti’.
  - (15) *panettone* – *cepumi* ‘biscotti’, parola culturalmente non marcata’.
- b) il modo di cucinare le pietanze, che spesso vengono sostituiti con un altro procedimento (16–17).
  - (16) *frittata* – *olu kultenis* ‘uova strapazzate’.
  - (17) *condita* – *pagatavota* ‘cucinata/cotta’.

Nelle traduzioni delle metafore e delle similitudini molto spesso osserviamo una sostituzione con un’altra immagine (18–19).

- (18) *bagnato come un pulcino* – *slapjš kā žurkulēns* ‘bagnato come un topolino’.
- (19) *alto come un soldo di cacio* – *mazs kā knislītis* ‘piccolo come un moscerino’.

Nonostante ciò, anche le metafore molto simili sono numerose, ne elenchiamo alcune:

- (20) *santa pazienza* – *eņģeļa pacietību* ‘la pazienza dell’angelo’, metafora che riprende una connotazione religiosa.
- (21) *casina candida come la neve* – *sneigbaltu mājiņu* ‘casina bianca di neve’.

Secondo P. Diadori (2018, 205–208), i proverbi, grazie al loro carattere concreto e al ricorso a immagini che partono dall’esperienza quotidiana, riflettono le realtà complesse e riassumono in modo sintetico un intero ragionamento logico. Riportiamo alcuni esempi dei proverbi (22–23):

- (22) *I quattrini rubati non fanno mai frutto* – *Zagta manta augļus nenes*

‘le cose rubate non portano frutti’; la traduzione mediante un proverbio che usa le stesse immagini, riprendendo la stessa struttura sintattica’.

(23) *Chi ruba il mantello al suo prossimo, per il solito muore senza la camicia –
kas otram atrauj kumosu, pats mirst bada nāvē*

‘chi strappa un boccone a un altro muore di morte per fame’; la traduzione mediante una frase che ne riproduce il significato, riprendendo le immagini diverse ma con stesso significato.

Vista la distanza geografica e le differenze climatiche che determinano le caratteristiche culturali tra i due popoli, prendendo in considerazione le epoche diverse tra il testo originale di C. Collodi (1883) sulle avventure di un burattino di legno e la sua traduzione in lettone di S. Ķuze del 1966, molti elementi culturali sono stati introdotti per via delle spiegazioni, oppure tramite un equivalente culturale. Per quanto riguarda la traduzione delle metafore e dei proverbi, molto spesso si nota la traduzione mediante le unità con le stesse immagini del prototesto. La pragmatica interculturale è fondamentale per le attività del traduttore (Diadori 2018, 181). Nella presente ricerca, dopo aver messo a confronto il testo originale di C. Collodi e la traduzione in lettone di S. Ķuze (Collodi 1966; 2016), abbiamo rilevato alcune tecniche traduttive relative agli elementi culturali, che veicolano il modo di pensare del popolo e sono strettamente legati all’area geografica.

Bibliografia

- Collodi, Carlo. 1883. *Le Avventure di Pinocchio. Storia di un burattino*. Firenze: Felice Paggi Libraio-Editore.
- Collodi, Carlo. 1983. *Le Avventure di Pinocchio. Storia di un burattino*. Pesica: Fondazione Nazionale Carlo Collodi.
- Diadori, Pierangela. 2018. *Tradurre: una prospettiva interculturale*. Roma: Carocci editore.
- Eco, Umberto. 2019. *Dire quasi la stessa cosa*. Firenze: Bompiani.
- Kollodi, Karlo. 1966. *Pinokio piedzīvojumi: stāsts par koka lelli*. Traduzione di S. Ķuze. Rīga: Liesma.
- Kollodi, Karlo. 2016. *Pinokio piedzīvojumi*. Traduzione di S. Ķuze. Rīga: Zvaigzne ABC.
- Rega, Lorenza. 2010. “Realia” e didattica della traduzione. In *Testo e traduzione*. Peter Lang. 245–256.

LE LEXIQUE ÉMOTIF DES PROVERBES FRANÇAIS

Olga Billere

Latvijas Universitāte

olga.billere@lu.lv

Les émotions dans les unités proverbiales ne sont l'objet de l'intérêt des parémiologues que récemment. Ainsi en 2009 ce sujet est abordé par Jean-Philippe Zouogbo (2009, 163–167), qui analyse les champs conceptuels des proverbes et traite également de tels sentiments comme *amour, haine, colère et peur* dans le cadre de la comparaison entre les concepts et les images que les proverbes allemands, français et bété transmettent.

La présente contribution porte sur le lexique émotif que les proverbes exploitent. Plus particulièrement, nous nous sommes arrêté sur l'expression de la *joie*, la *tristesse*, la *colère*, la *peur*, l'*aversion* et la *surprise*, i.e. sur les « émotions de base » selon Ekman (1999).

À partir des sources phraséologiques et parémiologiques écrites (Dournon 1993 ; Maloux 1995), nous avons extraits les unités concises à caractère sentencieux, qui possédaient de la fixité formelle et sémantique (Anscombe 2003 ; Sevilla Muñoz 2004) et qui s'articulaient autour des lexèmes relatifs à l'expression des émotions en question. Nous nous sommes intéressé aux proverbes qui ont comme dénominateur commun *joie*, *joyeux, jouir* pour la joie ; *tristesse, triste, attrister, s'attrister* pour la tristesse ; *peur, peureux, avoir peur* pour la peur ; *colère, en colère, se mettre en colère* pour la colère ; *surprise, surpris, surprendre* pour la surprise et *dégoût, dégoûtant, dégoûter, haine, hair, mépris, méprisant, mépriser* pour l'aversion.

Nous avons compilé 68 parémies du corpus constituant 2132 unités au total : 14 unités contiennent les dénominateurs appartenant au champ lexical de la *joie* ; 11 – au champ lexical de *tristesse* et la même quantité pour la *colère* ; 12 unités qui parlent de la *peur* et 20 proverbes sur l'*aversion*. Il est à noter que les unités proverbiales de la langue française ne s'expriment pas directement sur la *surprise*.

Les émotions ont de divers moyens de verbalisation – dénomination, expression et description. Les unités proverbiales servent à dénommer et à décrire les états émotionnels afin de rendre l'expérience séculaire. Ainsi, les émotions dans les proverbes sont « dites » comme dans l'exemple (1), montrées (2) ou désignées comportementalement (2).

- (1) *De tristesse et ennui nul fruit.*
- (2) *Cœur joyeux fait beau visage.*
- (3) *On crie toujours le loup plus grand qu'il n'est.*

Un vaste ensemble des porteurs lexicaux de l'expressivité contient plusieurs sous-groupes émotiono-évaluatifs : substantifs, adjectifs, verbes, adverbes intensificateurs, unités phraséologiques.

Communément adopté que les unités proverbiales résument la vérité générale et donc doivent réfuter toute subjectivité. Les adjectifs affectifs, dérivés des substantifs ou des verbes désignant des émotions, par exemple *joyeux* (2), sont peu fréquents et énoncent habituellement la réaction émotionnelle du sujet parlant. Les unités qui se focalisent sur les émotions privilégient les substantifs pour dénommer l'état affectif intense. Les verbes sont également plutôt exception que règle. Ainsi, de 14 proverbes sur la joie, un seul est construit autour d'un verbe désignant un sentiment profond et agréable (7).

- (4) *La joie est toujours de courte durée.*
- (5) *La joie a toujours quelque larme où son éclair se noie.*
- (6) *Après le chagrin vient la joie.*
- (7) *Acquérir et jouir sont deux.*

Il est également rare qu'un proverbe recourt aux épithètes au sein d'un syntagme nominal pour en qualifier le noyau.

- (8) *De grande malice, courte joie.*
- (9) *La véritable joie est tranquille et sans bruit.*

Viktor Shahovskij divise le lexique émotionnel en deux types : les affectifs et les connotatifs. Les affectifs incluent les interjections, les injures, les hypocoristiques et les intensificateurs émotifs adjectivaux ou adverbiaux, tandis qu'en tant que connotatifs sont perçus le lexique idiomatique à coloration émotive, dérivés affixaux à sens émotivo-subjectif (Shahovskij 2008, 41).

Un des sous-groupes est formé des interjections émotives qui expriment, par exemple, la perplexité (*Ouais !*), l'irritation, (*Diable !*), la stupéfaction (*Ah ça ! Ciel !*), l'étonnement (*Bah ! Ha !*), le dépit (*Fi !*), la vexation, le mécontentement (*Hom !*), le désaccord, la protestation (*La barbe !*), l'aversion, la désapprobation (*Peste !*) et les amplificateurs *encore, déjà, même*, etc. (Shahovskij 2008, 30).

Bien que J.-Cl. Anscombe (1994, 102) considère « qu'un proverbe est difficilement commentable par une interjection », néanmoins, il existe quelques cas où les unités proverbiales exploitent des interjections, notamment des interjections motivationnelles :

- (10) *Allons, allons, se dit la grue, et cependant ne se remue.*

En ce qui concerne les amplificateurs, le connecteur *même* à fonction argumentative qui co-oriente deux arguments vers une même conclusion est privilégié.

- (11) *Au pauvre même sa nuit de noces est courte.*

L'adverbe *encore* nuancant le sens des attributs ou épithètes qu'il accompagne est rare. Le plus souvent il s'agit de l'adverbe à emploi quantitatif :

- (12) *Ce n'est pas le tout que des choux, il faut encore de la graisse.*

Le corpus proverbial français voit certains verbes de sentiments privés d'un trait évaluatif axiologique du type *bon/mauvais*, sauf quelques-uns qui acceptent que la gradation *favorable/défavorable* dépende des circonstances (14) et les verbes dont la valeur affective opposée (15) résulte du comportement du signifiant prosodique ou syntaxique.

- (13) *N'est pas seigneur de son pays, qui de ses sujets est haï.*

(14) *Les meilleurs amis peuvent se fâcher.*

(15) *Qui est oisif en sa jeunesse, peinera dans sa vieillesse.*

En ce qui concerne le choix des moyens morphologiques à valeur émotive, le français privilégie les structures avec *petit* parallèlement aux suffixes diminutifs, *-on*, *-et*. Il est à signaler que les structures affectives et diminutives renvoient aux petites dimensions du référent, plus rarement à son état d'infériorité.

(16) *Tout ce qui est petit est mignon ; tout ce qui est grand est con.*

Ce court aperçu des moyens d'expression des émotions dans le fond proverbiale de la langue française ne représente que le début de réflexion sur ce sujet extrêmement vaste. Nous pouvons affirmer qu'en règle générale, les émotions de base, i.e. la joie, la tristesse, la colère, la peur, l'aversion apparaissent explicitement dans les unités proverbiales. Les proverbes en rapport avec la tristesse et la joie prédominent en langue française néanmoins la proportion des proverbes 'consacrés' aux autres émotions ne diverge pas significativement. Les proverbes dont le but est la transmission des savoirs acquis aussi bien à visé didactique, se focalisent sur la dénomination des émotions afin de démontrer leur impact sur le comportement humain, leur rôle dans la vie quotidienne, d'où le choix peu diversifié du lexique émotif. L'expressivité dans la communication proverbiale se traduit le plus souvent par un nombre restreint des catégories lexicaux-grammaticales : substantifs, verbes, adjectifs. Les interjections, adverbes ou particules sont moins répandus. De plus, les proverbes 'préfèrent' des interjections motivationnelles, les adverbes et les particules intensifiants.

Bibliographie

- Anscombre, Jean-Claude. 1994. Proverbes et formes proverbiales : valeur évidentielle et argumentative. *Langue française*. 102, 95–107. <https://doi.org/10.3406/lfr.1994.5717>
- Anscombre, Jean-Claude. 2003. Les proverbes sont-ils des expressions figées ? *Cahier de lexicologie*. 1, 159–173.
- Dournon, Jean-Yves. 1993. *Dictionnaire des proverbes et dictions de France*. Paris : Hachette.
- Ekman, Paul. 1999. Basic Emotions. *Handbook of Cognition and Emotion*. Sussex, UK : John Wiley & Sons, Ltd.
- Maloux, Michel. 1995. *Dictionnaire des proverbes, sentences et maximes*. Paris : Larousse.
- Sevilla Muñoz, J. 2004. O concepto correspondencia na traducción paremiológica. *Cadernos de Fraseología galega*. 6, 221–229.
- Shahovskij, Viktor. 2008. *Kategorizacija emocij v leksiko-semantičeskoj sisteme jazika*. Moskva : LKI.
- Zouogbo, Jean-Philippe. 2009. *Le proverbe entre langues et cultures: une étude de linguistique confrontative allemand/français/bété*. Bern : Peter Lang.

VALODA, KULTŪRA, DISKURSS. TRANSDISCIPLINĀRĀ PĪEĒJA

ENFOQUES PRINCIPALES Y APLICACIÓN DE LA EDUCACIÓN TRANSDISCIPLINARIA

Alberto Torres Fernández

Universidad de Letonia
at10084@edu.lu.lv

La globalización y la complejidad nos plantea una problemática muy concreta de una estrategia postmoderna en cuanto a la educación y la política educativa, para poder así enfrentar los cambios de transformación, retroalimentar los sistemas y procesos educativos mediante mecanismos evaluativos que nos permitan la comprensión y faciliten el desarrollo de las competencias ayudando a la evolución del individuo y al contexto donde se desenvuelve.

Una de las estrategias de la investigación es la *transdisciplinariedad* que intenta encausar la comprensión partiendo de un diálogo entre dos o más disciplinas. Se basa en una mirada que abarca la realidad como un todo analizándola desde su totalidad y no por separado. Su transversalidad se extiende más allá de las especialidades que la puedan formar y que busca conseguir una unidad en el conocimiento. La investigación transdisciplinaria se dirige a los asuntos específicos de la vida real para dejar a una orilla aquellos que solo tienen relevancia en el campo de la ciencia.

Este concepto de *transdisciplinariedad* es bastante nuevo y viene desarrollándose en los últimos tiempos por la necesidad de entender el complejo mundo actual. Miguel Martínez Miguélez, doctor en Pedagogía, define la *transdisciplinariedad* “como un conocimiento superior emergente, fruto de un movimiento dialéctico de reto y pro alimentación del pensamiento, que nos permite cruzar los linderos de diferentes áreas del conocimiento disciplinar y crear imágenes de la realidad más completas, más integradas y, por consiguiente, también más verdaderas” (Miguélez 2006). Con esto se intenta superar la división o fragmentación de cada una de las especialidades, de por sí diferentes, que no enmarcan la multiplicidad de nexos y conexiones que integran al mundo contemporáneo. En esta investigación *transdisciplinaria* los saberes de campos ajenos se integran en una visión de conjunto, permitiendo la unidad de conocimiento global para así dar respuestas a las problemáticas modernas.

El epistemólogo y psicólogo Jean Piaget en la segunda mitad del siglo XX introdujo el término de *transdisciplinariedad*. Lo forma el prefijo latino *trans-* que significa ‘al otro

lado de' o 'a través de' – y la palabra *disciplinariedad* – que proviene del latín *disciplina*, entendida como 'enseñanza' o 'instrucción' (Piaget 2021).

Antes de continuar es conveniente desgranar varios términos que vienen a continuación. La *disciplinariedad* es una mono-disciplina que representa una especialización en aislamiento; por ejemplo: una persona puede estudiar una disciplina determinada sin la necesidad de tener conocimientos de otras disciplinas. La *multidisciplinariedad* es cuando una persona puede estudiar simultáneamente más de un área de conocimiento, pero sin tener conexiones entre ellas; por ejemplo, se puede llegar a ser muy competente en disciplinas diferentes sin que se alcance una cooperación entre las mismas, cada una por separado. Por su parte, la *pluridisciplinariedad* ya es una cooperación entre las disciplinas compatibles entre sí y dentro de un mismo nivel jerárquico; ejemplo: serían ya disciplinas afines como la Historia, Sociología y el Lenguaje o Física, Química y Geología. La *interdisciplinariedad* tiene el objetivo de transferir métodos de una disciplina a otra; ejemplo: los métodos de la física nuclear que son transferidos a la medicina para el uso contra el cáncer. Por último, llegar a la *transdisciplinariedad* que es una estrategia investigativa que integra la búsqueda de nuevos conocimientos a partir del contacto entre dos o más disciplinas; ejemplo sería un enfoque que comprenda la realidad como un todo analizándola desde una perspectiva completa, dejando a un lado la división que separa a dichas disciplinas (Carrizo *et al* 2004).

En la educación la *transdisciplinariedad* propone nuevos escenarios didácticos para así estimular a los estudiantes. El modelo tradicional de aprendizaje en el campo de la educación se basa, por lo general, en transmitir los conocimientos, por separado, de cada asignatura. Aquí las disciplinas jamás se complementan partiendo de que cada una de estas asignaturas ofrecerá una mirada particular de la realidad que nunca podría ser completa. Por otra parte, en el nivel superior de la enseñanza hay una híper especialización, donde el estudiante sabe mucho de un tema, sin interesarse por los otros conocimientos. He aquí que un enfoque *transdisciplinar* busque fundir los distintos saberes para así propiciar una mirada más global e integradora de la realidad circundante.

Ander-Egg (1996) planteó que una auténtica educación debe enseñar a contextualizar y concretar. Esta mirada globalizadora es importante porque permite comprender los conocimientos desde el contexto local, regional, nacional e internacional de forma integradora y coherente, mediante la comprensión de las relaciones y conexiones de diferentes disciplinas.

Según Torres (2000), es necesario un currículo que integre a sus componentes resaltando la unidad que debe imperar entre las diferentes disciplinas, lo sustenta con los siguientes argumentos:

- 1º Argumentos epistemológicos y metodológicos: partiendo de que todas las ciencias tienen dos estructuras: una conceptual y otra, metodológica que se prestan para usarlas en la investigación de otro campo diferente. La enseñanza de una ciencia integrada puede usarse para analizar las problemáticas desde un punto de vista de las áreas diversas del conocimiento.
- 2º Argumentos psicológicos: están relacionados con la idiosincrasia de la psicología aprendientes donde se aprovechan las necesidades e intereses de los mismos y

siempre respetando sus estructuras cognitivas y el momento para su desarrollo. Aquí conviene tener en cuenta la incorporación de los estilos de aprendizajes y estrategias propias para aprender.

- 3º Argumentos sociológicos: podríamos partir de tres razones importantes para lograr un currículo integrado. Primero, urge la necesidad de humanizar el conocimiento, segundo, al integrar diferentes disciplinas se propicia visiones de la realidad que estimulan el compromiso a una participación más activa, responsable, crítica y eficiente; y tercero, el colectivo estudiantil tiene que aprender a analizar y a enfrentarse a la experiencia humana, sabiendo que sus decisiones pueden estar condicionadas por diferentes razones y sus juicios globalizarán la experiencia humana en su totalidad.

Para concluir es necesario contar con un docente que esté formado en un enfoque globalizador que facilite generar competencias requeridas en términos de conocimientos, destrezas y habilidades, que sea capaz de integrar y unificar los conocimientos necesarios para ofrecer a los estudiantes un aprendizaje completo, integrado y global.

Bibliografía

- Ander-Egg, Ezequiel. 1996. *Interdisciplinariedad en Educación*. Buenos Aires: Colección Respuestas Educativas.
- Carrizo, Luis, Espina Prieto, Mayra, Klein, Julie T. 2004. *Transdisciplinariedad y Complejidad en el Análisis Social*. París: UNESCO.
- Martínez Miguélez, Miguel. 2006. *Fundamentación Epistemológica del Enfoque Centrado en la Persona*. Polis: Revista Latinoamericana. 15, 8–22. Disponible en: <https://www.redalyc.org/articulo.oa?id=30517306009>
- Piaget, Jean. 2021. *La representación del mundo en el niño*. Madrid: Ediciones Morata.
- Torres, Jurjo. 2000. *Globalización e interdisciplinariedad: el currículum integrado*. Madrid: Ediciones Morata.

LA POLÉMICA SOBRE EL LENGUAJE JURÍDICO ESPAÑOL

Alla Placinska

Universidad de Letonia

alla.placinska@lu.lv

La lengua como fenómeno social siempre ha jugado un papel importante en el desarrollo de la sociedad, en la formación de la nación y de su identidad, pero también ha sido y sigue siendo objeto de debate y de cambios. Son dos procesos paralelos. Las exigencias hacia la lengua como herramienta de comunicación son muy altas, sobre todo en una época tan complicada y dinámica como la que vivimos hoy: conflictos externos e internos, globalización, creciente importancia de la inteligencia artificial, problemas ecológicos y su impacto en la economía. La comunicación ha llegado a ser más rápida y dinámica, se han creado nuevos formatos y canales, nuevos discursos. Pero aún quedan campos y áreas donde los cambios no son tan rápidos ni tan radicales. Una de estas áreas es el Derecho y la comunicación relacionada con ésta área debido a la gran importancia que tiene la tradición y la sostenibilidad en este campo. Tanto entre los especialistas como en la sociedad hay un gran debate sobre la necesidad de cambios. A este tema se han dedicado muchos trabajos, entre ellos los de Cobos López (2012), Gutiérrez Arconés (2015), Hernando Cuadrado (2003), Santiago Guervós (2001, 2020), Zapata Durán, Espino Pichardo (2021), etc.

El actual lenguaje jurídico-administrativo se suele criticar mucho. “Como fenómeno curioso cabe señalar antes de nada que en el lenguaje administrativo, frente a los rasgos de estilo (solemnidad, corrección o urbanidad, objetividad, homogeneidad, claridad y concisión), se manifiestan con frecuencia los rasgos contrarios: la solemnidad degenera en redundancia y énfasis, la claridad se vuelve oscuridad, la objetividad se transforma en subjetividad, la concisión en abundancia y verbosidad, etc.” (Álvarez 1995, 34). Debido a esta especificidad discursiva el lenguaje jurídico se caracteriza por un altísimo grado de abstracción y por construcciones sintácticas extremadamente complejas con articulación de unas oraciones sobre otras. Joaquín Bayo Delgado (1996, 13) indica que “es por esta razón que el lenguaje legal es criticado muy a menudo, ya que simplemente no es entendido por los no especialistas.” Cabe preguntarse ¿por qué mantener ese conservadurismo lingüístico? A continuación Joaquín Bayo Delgado (1996, 13) explica que este estilo confuso, lleno de oraciones subordinadas que hace, en ocasiones, casi ininteligible el lenguaje jurídico-administrativo tiene una tradición que encuentra su punto de apoyo en la propia Ley de Enjuiciamiento Civil, que concibe la sentencia como una sola oración. Probablemente ahí comienzan los problemas.

La mayor parte de los juristas coincide en que la principal ocupación del legislador, del dirigente administrativo o del juez consiste en interpretar textos. Pero hoy en día no

puede sostenerse que el lenguaje que se utiliza en las sentencias u otros documentos jurídico-administrativos solo interesa a los operadores jurídicos, porque toda la ciudadanía debe comprender su contenido. Por este motivo, una persona que tiene que defender sus derechos ante los tribunales, sin conocer el complejo lenguaje de las leyes y el ordenamiento jurídico, no puede prescindir de la ayuda de un especialista, porque es incapaz de representar su opinión. En este caso el lenguaje legal actúa como una barrera de comunicación. Por esa razón, es necesario que se utilice un lenguaje claro, preciso, sencillo, es decir, un lenguaje accesible y, por ende, democratizador (Santiago-Guervós 2020).

En respuesta a tal situación de 2010 en España se creó la Comisión para la Modernización del Lenguaje Jurídico, presidida por el Secretario de Estado de Justicia y vicepresidida por el Director de la Real Academia de la Lengua Española. El informe de la comisión (ICMLJ), publicado en 2011, llegó en términos generales a las mismas conclusiones que se discutieron anteriormente, afirmando que no hay nada tan complejo en asuntos legales que el ciudadano promedio no pueda entender si son lo suficientemente claros y se los explican con claridad. En el informe encontramos varias recomendaciones prácticas dirigidas tanto a los profesionales, como a las instituciones y a los medios de comunicación (Recomendación asociada). Entre las recomendaciones a los profesionales para mejorar su discurso encontramos las siguientes: evitar la concatenación excesiva de frases subordinadas, la puntuación errónea, estructuras pasivas, formas arcaicas de subjuntivo, uso incongruente de tiempos verbales. En el campo de terminología se recomienda sustituir los arcaísmos, locuciones latinas y tecnicismos por palabras y expresiones más actuales y comprensibles. En un plano institucional se recomienda mejorar la comunicación con la ciudadanía, prestar atención especial a la formación lingüística del profesional del Derecho y hacer un reconocimiento público de buenas prácticas, así como organizar la educación para la ciudadanía en este campo. “Por último, la Comisión destaca la importante función que llevan a cabo los gabinetes de prensa de los órganos judiciales al realizar labores de intermediación con los profesionales de la comunicación. Por ello, recomienda fortalecer estos gabinetes así como que asuman funciones de asesoramiento a dichos profesionales” (ICMLJ 2011, 23).

En conclusión, cabe mencionar que el debate sobre el lenguaje jurídico tiene una gran importancia porque tanto el Derecho como la lengua regulan no solo las ideas y los conceptos sino también nuestro pensamiento.

Bibliografía

- Álvarez, Miriam. 1995. *Tipos de escrito III: Epistolar, administrativo y jurídico*. Madrid: Arco/Libros.
- Bayo Delgado, Joaquín. 1996. La formación básica del ciudadano y el mundo del derecho. Crítica lingüística del lenguaje judicial. *Revista de lengua i Dret*. 25, 51–72.
- Cobos López, Ingrid. 2012. Análisis contrastivo del discurso jurídico español-alemán. *Alfinge. Revista de filología*. 24, 31–54.
- Gutiérrez Arconés, David. 2015. Estudio sobre el texto jurídico y su traducción: características de la traducción jurídica, jurada y judicial. *Miscelánea Comillas*. 73, 141–175.
- Hernando Cuadrado, Luis Alberto. 2003. *El lenguaje jurídico*. Madrid: Verbum.

- ICMLJ – *Informe de la Comisión sobre la Modernización del Lenguaje Jurídico*. 2011. Madrid: Ministerio de Justicia.
- Santiago-Guervós, Francisco Javier. 2001. Lenguaje jurídico y norma. En José Antonio Bartol Hernández (ed.). *Nuevas aportaciones al estudio de la lengua española. Investigaciones filológicas*. Salamanca: Luso-Española de Ediciones, 287–298.
- Santiago-Guervós, Francisco Javier. 2020. Lengua y discurso en el ámbito jurídico-administrativo. En J. de Santiago-Guervós y L. Díaz Rodríguez (eds.). *Lingüística textual y la enseñanza del español LE/L2*. Londres: Routledge, 206–224. <https://doi.org/10.4324/9781315101828-14>
- Zapata Durán, Roberto Wesley, Espino Pichardo, Iván. 2021. El lenguaje y la Constitución. Expresión e interpretación del texto Constitucional en un Estado democrático. *Revista Inclusiones*. 8, 1–14.

LENGUA GUARANÍ COMO SÍMBOLO DE LA SOCIEDAD PARAGUAYA

Igor Protsenko

Universidad del Norte, Paraguay

protsenk2002@gmail.com

W. von Humboldt sostiene que la lengua es el instrumento que influye en el pensamiento y, como consecuencia, forma la conciencia individual y colectiva (Martínez 1916). Es importante añadir que el pensamiento tiene carácter nacional y es material, lo que conduce a la activación de procesos socioeconómicos, sociopolíticos y socioculturales nacionales que inciden en la formación de la sociedad.

La base de la sociedad, desde nuestro punto de vista, sin negar la dignidad de los componentes político-económicos, la determina en gran medida la situación lingüística (SL), la cual entendemos como un sistema jerárquico que regula el estado de los dialectos, hablas y estilos de un idioma en una sociedad monolingüe. En una sociedad multicultural, la SL revela la interacción e influencia mutua de los sistemas de códigos lingüísticos de diferentes idiomas, a saber, su potencial demográfico y etnodemográfico.

En las sociedades monolingües, de las que pocas quedan en nuestros días, con toda la variedad de variantes y dialectos de la lengua los procesos de autodeterminación nacional son lineales y no hacen frente a obstáculos serios en el proceso de autoidentificación de las comunidades. Cada sociedad bilingüe o multilingüe refleja su propio e individual proceso de interacción entre las culturas, caracterizado por las principales categorías de la comunicación intercultural: asimilación, separación, marginación o integración. Al mismo tiempo, la naturaleza de las relaciones sociales depende de un factor muy importante: si la situación lingüística es equilibrada, como, por ejemplo, en Bélgica y Suiza, o no equilibrada, como en los países de África Occidental (Nigeria, por ejemplo).

Paraguay es una excepción en todos los sentidos. La sociedad paraguaya se formó sobre la base de la interacción y fusión de dos códigos linguoculturales totalmente diferentes: el español y el *guaraní*, lo que llevó a la formación de una *tercera* lengua, *jopará*, *guaraní* hispanizado o español guaranizado, que se centra en la introducción de repertorios lingüísticos polarizados en una u otra lengua a través de usos sociales diferenciadores (Melià 2013, 76). Este código lingüístico, siendo la base de la sociedad paraguaya, fue el factor determinante en la formación de su especial cosmovisión y autoconciencia, lo que dio impulso a la autodeterminación nacional de Paraguay como una nación, un *socium* independiente. Como menciona Rubin (1974, 135), “en la situación paraguaya tenemos tres términos: español, *guaraní* y *code switching* o uso alterado de ambos idiomas”. Por lo tanto, el papel más importante del *guaraní* en la formación tanto de la situación lingüística como de la sociedad paraguaya es evidente.

¿Cómo es posible que un pueblo primitivo que no llegó a construir ciudades ni dejó huellas de arte material pudo guardar su lengua, tan fina, emocional, que hasta se convirtió en la herramienta principal de la manipulación de la conciencia de la sociedad paraguaya? Afirmo Peralta (1950, XV) que “[...] lo asombroso, lo insólito, lo extraordinario es el contraste entre el atraso material de los indios *guaraníes* y el esplendor incomparable de su idioma. En otros pueblos se observa el fenómeno inverso: la civilización material es magnífica, pero el idioma es duro, tosco, inducto”.

Desde el punto de vista de historia, el *guaraní* se destaca llamativamente entre otras lenguas indígenas tanto de Paraguay como de otras regiones latinoamericanas en tanto que se ha convertido en honor y orgullo de su nación. El mismo Anselmo Peralta menciona que, aunque los aztecas, los incas o los mayas dejaron potentes monumentos artísticos materiales, el sistema cultural *guaraní* se distingue por el predominio de lo espiritual sobre lo material, lo que proviene, en primera instancia, del régimen social en el que enraizó este sistema. “Todo está en el idioma que concentra en sí mismo las visiones y aceptación e interpretación de la civilización, historia, sabiduría, moral, concepción del mundo, el genio, el alma” (Peralta 1950, XIV). Además, el *guaraní* es un sistema extraordinario de expresión. Según Alfredo Martínez (1916, 6), esa lengua no es sólo ordenación de signos o sonidos más o menos convencionales, sino “uno de los idiomas más sabios [...] más poéticos y filosóficos” y, quizás una de las lenguas más antiguas del mundo, subraya A. Martínez.

Tenemos evidencias escritas por un jesuita del siglo XVIII que dice que el sacerdote P. Roque de Rivas explicaba en *guaraní* desde el púlpito “los misterios de la religión y los deberes morales, con gran aplauso y provecho de sus oyentes, los cuales, aunque hablan español, prefieren que se les hable en guaraní, al que están acostumbrados desde niños” (Peramás 2004, 74). Los dogmas cristianos expresados en *guaraní* configuran nuevas apariencias, es decir, lo cristiano dicho en *guaraní* se presentará como algo distinto de lo dicho en castellano. Por ejemplo, el que no se bautiza no es *karai*. Los santos son imágenes especialmente talladas. Los que tienen imagen son santos, *Ñandejara Jesukristo* nunca será San Antonio. Dios es *Ñandejara Jesukristo*, pero las otras dos personas de la Santísima Trinidad son solamente categorías mentales.

En el siglo XIX, según los testimonios, los viajeros y comerciantes aluden repetidamente a la lengua *guaraní* como hecho social peculiar y distintivo de Paraguay (Melià 2013, 135). Por lo tanto, durante el proceso de la formación de la sociedad colonial y postcolonial el *guaraní* pasó a formar parte inseparable de ese proceso. La lengua *guaraní*, por contacto con una sociedad ajena, con otra filosofía, totalmente distinta de la concepción del mundo de los aborígenes, se transforma y se fortalece. La explicación se encuentra en la baja densidad de los criollos y en la extensión del *guaraní* como lengua coloquial.

Actualmente el paraguayo en las tierras lejanas no se avergüenza de manifestarse como paraguayo hablando en *guaraní*. Además, en las grandes encrucijadas de la historia, el paraguayo no utiliza otra lengua, no cambia sus signos y da expansión a sus sentimientos en su propia música. Por ejemplo, confirma Saro Vera (1992, 14), una revolución o

una guerra el paraguayo la lleva a cabo al compás de la *pólka* y no al compás de marchas militares a la usanza de otras naciones.

Durante la Guerra del Chaco, el Comandante de Ejército en Campaña José Félix Estigarribia comprende la importancia de mantener la máxima garantía posible en las comunicaciones y el 28 de mayo de 1933 declara al *guaraní* como idioma oficial de la guerra ordenando que conversaciones y claves secretas se hagan exclusivamente en esta lengua. Paraguay ganó aquella guerra y por ello puede decirse que el *guaraní* fue el idioma de la victoria que fortaleció el patriotismo de los paraguayos. En la lucha fueron utilizados no solo fusiles, cañones u otros tipos de armas tradicionales, sino la lengua *guaraní* como un arma más, un arma imbatible, a la que tenían acceso solo los paraguayos. Así la lengua *guaraní* se convirtió en orgullo, símbolo de la nación, símbolo del país y sigue estando presente en todas las esferas de la sociedad actual. Incluso en la etimología de la palabra *guaraní* se concentra el prestigio de lo propio, pues según una de las explicaciones propuesta por nosotros *guaraní* es ‘un ser humano verdadero’, y así, su lengua es la lengua de la Gente con mayúscula. De hecho, el hombre en *guaraní*, *kuimba’e*, es ‘lo que es naturaleza’. También este fenómeno se da en la toponimia: los indios *guaraníes* casi han desaparecido, pero las denominaciones geográficas y toponímicas que se formaron con su hermosa lengua siguen estando presentes. “El tiempo, que todo borra, ha respetado esos nombres en que sobrevive el alma de la raza ausente.” (Peralta 1950, XVIII)

Los representantes de distintas tribus indígenas del país pertenecientes a diferentes familias lingüísticas (por ejemplo, *mbya* – de la familia de *guaraní* y *maká*, de *mataco*, etc.), eligen para la comunicación entre ellos el español o el *guaraní*.

Y como subraya Bartomeo Melià (2013, 134), el *guaraní* siempre existía y va a existir. Es que cuando un indio muere, muere su cuerpo físico y la lengua del alma sigue viviendo. El valor socio-cultural del *guaraní* es indiscutible. La función social de la lengua *guaraní* consiste en ser una herramienta de intermediación entre diferentes comunidades culturales en la sociedad multicultural paraguaya.

Bibliografía

- Martínez, Alfredo T. 1916. *Orígenes y leyes del lenguaje aplicadas al idioma guaraní*. Buenos Aires: Coni Hermanos.
- Melià, Bartomeu. 2013. *Tercera lengua del Paraguay*. Asunción: Servilibro.
- Peralta, Anselmo Javier. 1950. *El guaraní en la geografía de América*. Buenos Aires: Tupã.
- Peramás, José Manuel. 1793 [2004]. *Platón y los Guaraníes*. Asunción: CEPAG.
- Rubin, Joan. 1974. *Bilingüismo Nacional en el Paraguay*. México: Instituto Indigenista Interamericano.
- Vera, Saro. 1992. *El paraguayo, un hombre fuera de su mundo*. Asunción: Lector.

EL ESPAÑOL EN GALICIA

Noa Philippon Salinas

Universidad de Letonia

noa.salinas@lu.lv

En Galicia conviven dos lenguas cooficiales, el español y el gallego. En la Constitución Española (1978) se menciona que “las demás lenguas españolas serán también oficiales en las respectivas Comunidades Autónomas de acuerdo con sus Estatutos”, y en el artículo 5 del Estatuto de Autonomía (1981) se establece que la “lengua propia de Galicia es el gallego”, y tanto el español como el gallego “son oficiales en Galicia”. Esta situación de contacto lingüístico tiene consecuencias en el uso de ambas lenguas.

En el caso del español en Galicia (Rojo 2004), no son consideradas interferencias de un proceso de adquisición de la lengua a nivel personal, sino que son el resultado de procesos que ocurrieron en generaciones anteriores. Con el paso del tiempo, estas interferencias se convirtieron en rasgos, puesto que se integraron en la lengua. Entre las características del español de Galicia nos encontramos con la incrustación de fenómenos propios del gallego en el español que habla la población gallega (aprendido como primera lengua).

Según el estudio de Recalde (2012, 678) “los rasgos forman parte de la conciencia metapragmática de los hablantes [...] pueden funcionar como marcadores identitarios, como estrategias recontextualizadoras y para expresar matices semántico-pragmáticos que los hablantes no reconocen en las variantes estándar”.

A pesar de que no podemos hablar de un español de Galicia homogéneo, hay ciertas características habituales en hablantes de español de Galicia, como las que recoge Rojo (2004). A nivel **fonético**, destaca la línea ascendente-descendente, la distinción entre vocales abiertas y cerradas (debido al sistema heptavocálico gallego frente al sistema pentavocálico del español) y la reducción de los grupos cultos (generalmente se suprime la primera consonante).

En el ámbito **gramatical**, podemos mencionar el uso del diminutivo *-iño, -iña*, la transferencia de género en algunos sustantivos, el uso concordado del *medio* (*manzanas medias maduras*), y el uso del dativo ético (implicación afectiva del destinatario en la acción: *no me lees nada*).

Una de las características más llamativas es la ausencia de formas verbales compuestas, debido a que en el sistema verbal gallego no existen. La distinción *lo hicieron ayer/lo han hecho hoy* no aparece en el español de Galicia. Se usan formas verbales acabadas en *-era, -ara* con valor de pluscuamperfecto de indicativo o subjuntivo: *ya me lo dijeras, nos dijo que fuera la semana pasada, si lo supiera, te lo diría*.

También hay que tener en cuenta las perífrasis *haber de + infinitivo* (valor de posterioridad o de obligatoriedad) y *tener + participio* (valor reiterativo), *hube/hubiera de + infinitivo* (valor advertivo o temporal de inminencia frustrada: *hube de ir, llevar + participio* (*ese libro lleva hecho muchos viajes*), (*no*) *dar + participio* (valor culminativo, usada

principalmente en construcciones negativas: *no doy puesto la canción*) (Sinner, Dowah 2020). Cabe mencionar también que *ir a + infinitivo* aparece a veces sin preposición, *voy comprar en lugar de voy a comprar*.

A nivel **léxico**, podemos mencionar diferentes aspectos: algunas palabras tienen significados en gallego de los que carecen en español: *mismo* con el significado de ‘exactamente’ (*lo dejé mismo allí*), *sentir* con el significado de ‘oír’ (*no te sentí entrar*), *polvo* con el significado de ‘basura’ (*sacaré el polvo más tarde*), *toro* con el significado de ‘trozo de pescado’ (*¿Te echo dos toros de merluza?*) o el verbo *quitar* con el significado de ‘sacar’ (*quitaré las entradas para el museo por internet*). También se utilizan palabras diferentes (provenientes del gallego) para referirse a una misma realidad, como *mazadura* (hematoma), *silva* (zarza) o *esmagar* (aplastar).

Por último, cabe nombrar lo que ocurre con el léxico de los productos del mar. Galicia es la comunidad peninsular con más costa (1498 kilómetros) y el sector pesquero tiene una gran importancia (más de 4200 embarcaciones pesqueras registradas en 2021 y casi 4000 personas mariscadoras a pie). La cultura tradicionalmente marinera, junto con la geografía de la comunidad, se refleja en la riqueza léxica de este campo, con casos en los que se usan diferentes denominaciones para el mismo pescado o cefalópodo según el sitio. Algunos ejemplos son: *minchas*, *caramuxos/caramujos* o *bígaros*; *meigas*, *rapantes* o *gallos*; *parrochas*, *xoubas* o *sardinillas*; *jurelo/jurel*, *chicharro* o *chincho*; *verdel*, *caballa*, *rincha*, *xarda*; *lirio* o *bacaladilla*; *sepia*, *choco* o *chopo* y *lura* o *calamar* (Pescadegalicia, 2023).

En la presente publicación han sido mencionadas solo algunas de las características que presenta el español hablado en Galicia.

Bibliografía

- Constitución Española. 1978. *Boletín Oficial del Estado*, 311. Disponible en <https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-1978-31229> [Consultado el 2 de febrero de 2023].
- Guía de especies pesqueiras. *Pescadegalicia*. Disponible en <https://www.pescadegalicia.gal> [Consultado el 2 de febrero de 2023].
- Ley Orgánica de Estatuto de Autonomía para Galicia. 1981. *Boletín Oficial del Estado*, 101. Disponible en <https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-1981-9564> [Consultado el 2 de febrero de 2023].
- Recalde Fernández, Montserrat. 2012. Aproximación a las representaciones sociales sobre el español de Galicia. *Cum corde et in nova grammatica: estudios ofrecidos a Guillermo Rojo*. T. Jiménez Juliá *et al.* (eds.). Santiago de Compostela: Servizo de Publicacións e Intercambio Científico da Universidade de Santiago de Compostela, 667–680.
- Rojo, Guillermo. 2004. El español de Galicia. *Historia de la lengua española*. Rafael Cano (coord.) Barcelona: Ariel, 1087–1101.
- Sinner, Carsten, Dowah, Jana. 2020. La perífrasis *hube de + infinitivo* con valor advertivo en español. *RASAL lingüística*. 1, 7–28.

ANÁLISIS DE TÉCNICAS PARA LA TRADUCCIÓN DE FORMAS EVALUATIVAS CON SENTIDO AUMENTATIVO DEL ESPAÑOL AL LETÓN

Rafael Martín Calvo

Universidad de Ventpils
rafaels.kalvo@venta.lv

En el presente estudio se desarrolla un análisis y caracterización de las diversas técnicas empleadas en letón para la traducción de formas evaluativas del español en las que los sentidos ‘aumentativo’ e ‘intensivo’ pueden considerarse como principales. Los sufijos más comúnmente empleados en español para la expresión de dichos sentidos son *-ón-* (*grandón*), *-az-* (*cochazo*), *-ot-* (*brutote*) e *-ísim-* (*feísimo*), aunque tanto éstos como otros sufijos empleados con menor frecuencia (p. ej., *-ach-* (*ricacho*), *-arr-* (*chicarrón*), u *-orr-* (*viejorro*)), suelen utilizarse igualmente para expresar otras nociones puntualmente asociadas, tales como ‘aprecio’, ‘atenuación’ o ‘peyoración’ (NGLE 2010). A fin de delimitar el estudio, se excluyen expresamente de éste formaciones sufijadas obtenidas mediante simple derivación (*cincuenta* > *cincuentón*, *oreja* > *orejotas*, *puerta* > *portazo*), analizándose sólo las formas evaluativas sufijadas cuyo referente coincide con el referente de la base, a la vez que se expresa principalmente la noción de ‘aumentación’ o ‘intensificación’ (*hombre* > *hombretón*, *plato* > *platazo*, *abrazo* > *abrazote*).

Mientras que un número significativo de estudios del ámbito de la morfología evaluativa analizan la semántica considerando a las formas evaluativas como unidades aisladas de contexto lingüístico (p. ej., Jurafsky 1996), una interpretación precisa de la caracterización semántica y las funciones pragmáticas asociadas al empleo de formas evaluativas sólo puede llevarse a cabo de forma cabal teniendo en cuenta tanto el contexto como el cotexto (González Ollé 1962, Prieto 2015). El análisis de las formas evaluativas a través de la traducción permite y exige una consideración individualizada de cada instancia en particular. Así, aunque pueden darse situaciones comunicativas en que un receptor no necesita articular la forma en que se ha interpretado un mensaje que contiene una forma evaluativa, en la actividad traductora el texto meta (TM) debe reflejar expresamente la comprensión e interpretación que el traductor ha hecho del texto fuente (TF) a través del necesario proceso de reformulación o reverbalización (Wilss 1982, 62).

Habiéndose establecido previamente que el letón carece de afijos evaluativos portadores de la noción ‘aumentación’ (aunque sí los tiene para expresar las nociones exceso e ‘intensificación’, como queda de manifiesto en Staltmane (1958), Rūķe-Draviņa (1959), Kalnača (2015) y Martín Calvo (2022)), se examinan y analizan en este estudio las diversas técnicas empleadas por traductores al letón en relación con formas evaluativas con sentido aumentativo identificadas en diversos textos fuente. Para la clasificación de las técnicas empleadas por los traductores, se sigue una propuesta presentada con anterioridad (Calvo 2019),

la cual establece un total siete técnicas cuya validez ha sido ratificada en un estudio posterior (Calvo 2020). Dicha clasificación toma en cuenta dos aspectos principales, a saber, tanto la forma en que el TM codifica las funciones evaluativas del texto TF (haciendo uso u omitiendo formas evaluativas disponibles en la lengua meta (LM)), como los recursos ajenos a la morfología evaluativa observables en la transposición de las funciones evaluativas presentes en el TF al TM: compensación, reformulación u omisión.

El estudio toma como material base un extenso corpus de trabajo que contiene unas 4.000 unidades de TF extraídas de una treintena de obras de ficción en español y sus equivalentes textuales en letón (TM). Dicho corpus abarca un amplio segmento temporal (de 1588 a 2013), representando siete variedades nacionales del español, así como la obra de una veintena autores y diez traductores. El objetivo del estudio es la investigación de forma individualizada de la presencia y aplicabilidad de cada una de las siete técnicas de traducción en relación a las unidades del TF en español caracterizadas como formas evaluativas de sentido esencialmente aumentativo.

Aunque no todas las técnicas propuestas han podido ser confirmadas con las unidades de TF disponibles en el corpus de trabajo, no parece haber motivo explícito para suponer que sí podrían encontrarse ejemplos de todas ellas a través del análisis comparativo de otros TF/TM. En cualquier caso, las técnicas de traducción identificadas en todas las unidades TF/TM contenidas en el corpus de trabajo pueden describirse de acuerdo con la tipología presentada los estudios arriba citados (Martín Calvo 2019 y 2020). Dada la falta de sufijos con un valor aumentativo en el idioma letón, cuando la técnica de traducción empleada hace uso de una forma evaluativa en el TM, ésta tiende a enfatizar aspectos asociados como sentidos atenuativos, apreciativos o peyorativos, los cuales a veces también están implícitos en la forma evaluativa del TF. El examen llevado a cabo en este estudio revela que la técnica empleada con más frecuencia es la que refleja el sentido aumentativo de la forma evaluativa del TF mediante un equivalente funcional sin forma evaluativa, empleándose muy a menudo un sintagma del tipo adjetivo más sustantivo o bien alguna forma léxica de marcada carga expresiva.

Bibliografía

- González Ollé, Fernando. 1962. Los sufijos diminutos en castellano medieval. *Revista de Filología Española, Anejo LXXV*. Madrid: Consejo Superior de Investigaciones Científicas.
- Jurafsky, Daniel. 1996. Universal Tendencies in the Semantics of the Diminutive. *Language*. 72 (3), 533–578.
- Kalnača, Andra. 2015. Latvian. *Edinburgh Handbook of Evaluative Morphology*, Nicola Grandi y Livia Körtvélyessy (eds.). Edinburgh: Edinburgh University Press, 253–261. <https://doi.org/10.1515/9780748681754>
- Martín Calvo, Rafael. 2019. Morphosyntactic procedures in the translation of evaluative forms from Spanish to Latvian. *Translation Today: National Identity in Focus*, Michał Organ (ed.). Bern: Peter Lang, 183–195. <https://doi.org/10.3726/b15753>
- Martín Calvo, Rafael. 2020. Morphosyntactic Procedures in the Translation of Pejorative Senses in Evaluative Forms from Spanish to Latvian. *Translatum nostrum. La traducción y la interpretación en el ámbito humanista*. Carla Botella Tejera, Javier Franco Aixelá y Catalina Iliescu Gheorghiu (eds.). Granada: Comares, 39–58.

- Martín Calvo, Rafael. 2022. *An Analytical Framework for the Description of Evaluative Morphology Resources. Contrastive Analysis of Evaluative Forms in Spanish and Latvian*. Tesis doctoral. Ventspils University of Applied Sciences.
- NGLE. 2010. *Nueva Gramática de la Lengua Española: Manual*. Real Academia Española / Asociación de Academias de la Lengua Española. Madrid: Espasa Libros.
- Prieto, Victor Moisés. 2015. The semantics of evaluative morphology. *Edinburgh Handbook of Evaluative Morphology*, Nicola Grandi y Livia Körtvélyessy (eds.). Edinburgh: Edinburgh University Press, 21–31. <https://doi.org/10.1515/9780748681754>
- Rūķe-Draviņa, Velta. 1959. *Diminutive im Lettischen*. Lund: Acta Universitates Stockholmiensis.
- Staltmane, Velta. 1958. *Verbu veidi mūsdienu latviešu literārajā valodā*. Tesis doctoral. Rīga: Latvijas PSR Zinātņu akadēmija.
- Wilss, Wolfram. 1982. *The science of translation. Problems and methods*. Tübingen: Narr.

SOMUGRISTIKA

SOMIJAS ZVIEDRU AUTORS HENRIJS PĀRLANDS (*HENRY PARLAND*) UN VIŅA SABIEDRISKĀS DZĪVES VĒROJUMU APRAKSTI PAR BALTIJU VĒSTULĒS NO KAUŅAS

Ivars Orehovs

Latvijas Universitāte
ivars.orehovs@lu.lv

Somijas zviedru dzejnieks, rakstnieks un žurnālists Henrijs Pārlands (*Henry Parland* 1908–1930) tiek uzskatīts par vienu no izcilākajiem modernisma rakstniekiem Ziemeļvalstīs. Liktenīgā kārtā pēdējo pusotru savas dzīves gadu pavadījis Kauņā (tā laika Lietuvas galvaspilsētā), kur 1929. gadā sāka strādāt par sekretāru Zviedrijas konsulatā. Tajā pašā laikā viņš zviedru valodā rakstīja romānu *Sönder* ‘Saplīsis’, kas saglabājies kā fragments un izdots 1932. gadā pēc autora nāves,¹ digitālais jaunizdevums – 2019. gadā.

Publicētas ir arī autora personīgās vēstules no Kauņas radiem un draugiem, kurās apkopoti sabiedriskās dzīves novērojumi un atmiņas. Tie atspoguļo viņa personības raksturīgākās iezīmes un intereses, kā arī sociāli sabiedriskās tendences – tas viss norisis vairāku valodu un kultūru krustcelēs jeb, citiem vārdiem sakot – starpkultūru vidē. Kad viņš sāka mācīties zviedru skolā Helsinku piepilsētā, zviedru valoda bija tikai trešā apgūtā aiz vācu un krievu valodas. Pēc tam 1927. gadā viņš uzsāka, bet nepabeidza studijas tiesību zinātnēs Helsinku Universitātē.

Jaunā un literāri talantīgā cilvēka mākslinieciski bohēmiskais dzīvesveids satrauca vecākus, kuriem izdevās viņu pierunāt doties 1929. gadā uz ārzemēm pie sava tēvoča – mātes brāļa, filozofijas profesora Vasīlija Sesemana (1884–1963), kurš strādāja Vītauta Dižā Universitātē Kauņā un varēja palīdzēt iekārtot jaunekli darbā, tādējādi sekmējot integrāciju svešā, bet sociāli atbildīgā vidē.

---

¹ Jaunākais ir digitālais izdevums 2019. gadā: Parland, Henry. 2019. *Sönder (om framkallning av Veloxpapper)*. Helsingfors: Svenska litteratursällskapet i Finland. [https://parland.sls.fi/index.php?p=texts&bookId=5#itemId=5_1008&columns=\[\[ih,-1\],\[lt,-1\],\[ko,-1\]\]&showTitle=false](https://parland.sls.fi/index.php?p=texts&bookId=5#itemId=5_1008&columns=[[ih,-1],[lt,-1],[ko,-1]]&showTitle=false)

1. attēls. Henrijs Pārlands Kauņā 1929. gadā, kad viņš strādāja Zviedrijas konsulātā
(Avots: Rahikainen, Agneta. 2009. *Jag är en utlänning vart jag än kommer. En bok om Henry Parland*. Helsingfors: Atlantis, 117.)

2. attēls. Kauņa, ielas adrese: Putvinskio g. 64, kur pa labi no durvīm uz apakšējās
piemiņas plāksnes lietuviešu, zviedru un somu valodās ir teksts, tā tulkojums
latviski: “Somijas zviedru rakstnieks HENRIJS PĀRLANDS 1930. gadā strādāja
ZVIEDRIJAS KONSULĀTĀ, kas darbojās šajā ēkā” (Foto: I. Orehovs, 2014)

Tāpat pēdējie divi dzīves gadi pavadīti svešā galvaspilsētā Centrāleiropā, prom no ierastās Helsinku izpriecu dzīves, strādājot un piedaloties sabiedriskās aktivitātēs, sniedza jauneklīm jaunus iespaidus par ikdienas vidi, kas izteikti atmiņu un piedzīvotā stāstījumu veidā vēstulēs radiem un draugiem, kā arī atsaucā atmiņā piedzīvotās privātās ainas no iepriekšējā dzīves posma Somijas galvaspilsētā, tādējādi rodot saturu, lai rakstītu iepriekšminēto romānu.

Zviedru valodā sarakstītās literatūras vispārējās vēstures kontekstā Pārlands tiek minēts kā “modernisma pēctecis”, kurš turpināja Somijas zviedru “lielā četrnieka” – domāti dzejnieki Edīte Sēdergrāne (*Edith Södergran* 1892–1923), Hagara Olsons (*Hagar Olsson* 1893–1978), Elmers Diktoniuss (*Elmer Diktonius* 1896–1961), Gunnars Bjērlings (*Gunnar Björling* 1887–1960) – aizsāktās tradīcijas un “ar savu aroganto jaunības dzejas krājumu *Idealrealisation* ‘Ideālu realizācija’ (1929) izveidoja īpašu liriskās izpausmes profilu” kā sava veida “starpkaru perioda paaudzes dokumentu” (Olsson, Algulin 2009, 387). Tiek uzsvērts, ka “modernisma autoru vidū Pārlands ir sadzīves “lietu” dzejnieks. [...] Pārlands kļuva par formālisma, bet arī semiotikas ieviesēju ziemeļvalstu valodās” (Zilliacus 1989, 174–175). Kā spilgti piemēri šādai asociatīvai lirikai pilsētas socioloģisko vērojumu motīvos ironiski tverts modes apģērbu pseidonozīmības vispārinājums, kā arī zināmā mērā sievišķības pikantā noslēpumainība trešajā piemērā:

- (1) *Es domāju:
tas bija cilvēks,
bet tās bija viņa drēbes
un es nezināju,
ka tas bija viens un tas pats
un ka drēbes var būt ļoti skaistas.*
- (2) *Plato bikšu programma:
mēs būsīm
vairāk drēbju,
mazāk cilvēku,
un dvēsele iešūta krokās.*
- (3) *Kājas,
Ko jūs zināt par kājām?
kas domā par svārkiem,
kad jūs ejat garām
Zeķu centrāles skatlogam. Ko jūs zināt
par divdesmitā gadsimta kājām?*
(Parland 1929 17, 19 / tulkojums no zviedru val. un pasvītrojumi – I. Orehovs/)

3. attēls. Henrijs Pārlands un viens no viņa dzejoļiem (tulkots lietuviešu valodā) sienas gleznojumā Kauņas centra parkā – ekskursija gida pavadībā Viļņas Universitātes organizētajā IASS (Starptautiskās Skandināvistikas studiju asociācijas) 33. konferencē (Foto: P. Szkoluts /Polija, 2021)

Atgriežoties pie vērojumu aprakstiem privāti adresētajā prozā, jāatzīmē, ka liela daļa no vēstulju krājuma satura ietver Henrija Pārlanda personīgos – un varētu teikt – atmiņā paliekošus novērojumus, kas attiecas gan uz:

- 1) ziemeļnieka spontāna un pārsvarā kultūrvēsturiska rakstura, gan arī uz
- 2) sociāli antropoloģiskiem dzīves aspektiem tā laika Lietuvā un zināmā mērā arī Baltijā kopumā.

H. Pārlanda pirmais iespaids par Kauņas pilsētu pēc ierašanās un ceļu uz turieni cauri Baltijas valstīm, ko viņš apraksta vēstulē saviem vecākiem 1929. gada 6. maijā:

- (4) *Kovno [Kauņas vecais slāviskais nosaukums – I. O.] nav nekāds ūķis, kā mēs domājām, bet gan ainaviska, bezgala plaša pilsēta ar elektrību, autobusiem, ebrejiem un ļoti sliktu kafiju. [...] Šeit viss ir ļoti dārgs. [...] Valūtas kurss šeit ir 4 reizes augstāks par somu. [...] Brauciens. [...] Arī Rēvele [Igaunijas galvaspilsētas Tallinas vecais nosaukums – I. O.] ir ļoti skaista, bet, manuprāt, mazliet primitīva. [...] Ceļojums no Rēveles uz Rīgu savukārt ir šausmīgs. Es nekad nevarēju iedomāties, ka dzelzceļa vagoni varētu būt vēl netīrāki. [...] Maršrutā Rīga–Kovno daudz labāki vācu vagoni. Arī labāka publika.* (Rahikainen 2009, 106)

Savam vienaudzim, Somijas zviedru izcelsmes draugam Svenam Grēnvalam (Sven Grönvall 1908–1975) – gleznotājam un mākslas kritiķim, H. Pārlands rakstīja sīkāk, piem., atbilstoši dažām kopīgām interesēm – par īso, “dikdienīgo uzturēšanos” Igaunijas galvaspilsētā:

- (5) *Tad es izkāpu no kuģa krastā Rēvelē. [...] Pēc tam es, šķiet, biju daudzus krogos, kuri visi bija tukši, un dzēru konjaku un vīnus. [...] un viss bija šausmīgi lēts, bet, sasodīts, ja man būtu palikusi pāri kaut viena vienīga Igaunijas marka, kad devos tālāk. [...] Atlikušo ceļa gabalu vislabāk raksturo vārds “krapula”.*²

(Rahikainen 2009, 110)

Jau no pirmajām nedēļām par jauno Kauņas iedzīvotāju rūpējas viņa onkulis no intelektuāļu aprindām:

- (6) *Es nu vairs nesaista ar noziedzīgu publiku. Gluži pretēji. Es šodien biju ar tēvocī pie viena ļoti izcila lietuviešu dzejnieka, kura vārdu diemžēl nespēju izrunāt. Vakar dzēru vīnu ar vienu vēstures profesoru un apmeklēju šejienes bilžu galerijas apburošas kundzes pavadībā, kura pazinusi Bloku, Ērenburgu un Jeseņinu [krievu dzejniekus – I. O.] [...] Man ir bijuši piedāvājumi rakstīt garus ‘penterus’ Lietuvas žurnāliem par ‘Aizsargkorpusu’ kustību Somijā³ un par nacionālisma centieniem. Tiem jābūt ļoti pamācošiem un tajā pašā laikā populāriem, kā arī patriotiskiem.*

(Rahikainen 2009, 110)

Vēstulē draugam Svenam Grēnvalam, kas izrādījās pēdējā Henrija dzīvē rakstītā vēstule, kura nekad tā arī netika nosūtīta, bet pēc nāves tika atrasta viņa istabā, ir emocionāli, bet disonējoši fragmenti, kas, no vienas puses, attiecas uz varbūt reprezentatīvā dienesta darba dienu “vakara rutīnu” (sk. (7) piemēru), no otras puses – runa ir arī par nākotnes izredzēm, kas tomēr nekad nav piepildījušās (sk. (8) piemēru).

- (7) *[...] ar zviedru ministru, kurš atbrauca no Rīgas [...], dzēra labus vīnus un garlaikojās, par ko viņš agrāk nebija domājis, ka ar ministru var būt tik garlaicīgi, bet atbilstoši pieredzei Henrijs izdara šādu secinājumu: dzīvosiet – redzēsiet.*

(Rahikainen 2009, 208)

- (8) *Pēc mēneša sākšu savu karjeru pie Krīgera⁴. Ir pienācis laiks pievērsties finanšu lietām. Konsuls Pīlblads /Pihlblad/ tagad šeit ir visvarens, un es ceru, ka viss joprojām būs kārtībā. Nauda, nauda, nauda! – Ak, kā mēs viņu mīlam!*

(Rahikainen 2009, 208)

Kopsavilkumā: ar pārliecību var teikt, ka pusotrs gads, kas pavadīts, dzīvojot un strādājot prom no pašmāju Helsinku dzīvīgās kultūras un izklaides vides, radošā darbībā, kas jau bija spīlgti atklājusies modernisma dzejā, ar jaunu pavērsienu līdztekus šajā publikācijā tikai pieminētajam, bet neiztirzātam atmiņu tēlojumam romānā, guva izpausmi iespaidu dokumentēšanā vēstulēs un kultūras apzināšanas rakstos toreizējā Lietuvas galvaspilsētā Kauņā, ir izrādījies Henrija Pārlanda dzīvē kā brieduma periods, kurā atklājās

² Somijas zviedru valodas variantā – lietots vārds, lai apzīmētu “paģiras”.

³ Brīvprātīgā organizācija militārās aizsardzības nolūkos – zv. val.: ‘Skyddskåren’, somu val.: ‘Suojeluskunta’.

⁴ Ivars Krīgers (Ivar Kreuger; 1880–1932) – zviedru inženieris, uzņēmuma vadītājs un finansists, pazīstams kā ‘Kreuger Group’ koncerna dibinātājs un saukts par “sērkočiņu karali”. Saskaņā ar 1930. gada līgumu uzņēmums Kauņā neilgu laiku bija meitas uzņēmums akciju sabiedrībai STAB (Svenska Tändsticks Aktiebolaget).

integrēšanās iespējas praktiskās dzīves norisēs sasaistē ar kultūrsocioloģisko pieredzi iepriekš neiepazītā ārvalsts vidē.

Literatūra

- Olsson, Bernt, och Ingemar Algulin m. fl. 2009. *Litteraturens historia i Sverige*. Femte upplagan. Stockholm: Norstedts.
- Parland, Henry. 1929. *Idealrealisation*. Helsingfors: Söderström & C:o Förlagsaktiebolag.
- Parland, Henry. 2019. *Sönder (om framkallning av Veloxpapper)*. Helsingfors: Svenska litteratursällskapet i Finland. [https://parland.sls.fi/index.php?p=texts&bookId=5#itemId=5_1008&columns=\[\[ih\],-1\],\[lt\],-1\],\[ko\],-1\]&showTitle=false](https://parland.sls.fi/index.php?p=texts&bookId=5#itemId=5_1008&columns=[[ih],-1],[lt],-1],[ko],-1]&showTitle=false)
- Rahikainen, Agneta. 2009. *Jag är en utlänning vart jag än kommer. En bok om Henry Parland*. Helsingfors: Atlantis.
- Ziliacus, Clas. 1989. Avantgardet i öster – finlandssvensk modernism. I *Den svenska litteraturen V: Modernister och arbetardiktare 1920–1950*, redigerad av Lars Lönnroth och Sven Delblanc. Stockholm: Bonniers, 149–176.

KÕNELEMISOSKUSE ARENDAMINE EESTI KUI TEISE KEELE TUNNIS I KOOLIASTME NÄITEL

Ieva Spolite-Jansone

Latvijas Universitāte

ieva.spolite-jansone@lu.lv

Tänapäeval on võõrkeeleeõppe üks olulisemaid eesmärgi õpetada õpilane võõras keeles suhtlema. Võõrkeelee õppeaine eesmärgid sõltuvad ühiskonna nõudmistest ja põhikooli riikliku õppekava toob esile kommunikatiivse õppe olulisust lähtudes õppijast ja tema suhtluseesmärkidest. See rõhutab, et tähtis on keele kasutamise oskus, mitte pelgalt keele struktuuri tundmine (Põhikooli riiklik õppekava, 2011).

Võõrkeelte õppimisel ja õpetamisel võib eristada nelja osaoskust, mida keeletundides arendatakse – kuulamine, rääkimine, lugemine ja kirjutamine. Kõnelemisoskus on üks neljast olulisest oskusest, mida võõrkeeletunnis õpetatakse. Just kõnelemisoskuse arendamine on keeleõppes nähtavam osa ja annab julguse muu oskuste õppimiseks. Õpetaja õppeprotsessis peaks tähelepanu pöörama just kõnelemisoskusele, sest see on üks kahest esmasest eesmärgist (teine on kuulamisoskus), mida peaks võimalikult palju tunnis harjutama (lugemis- ja kirjutamisharjutusi saab õpilane teha iseseisvalt). Kuid kõnelemisoskuste arendamine on üks keerulisemaid ülesandeid keele õppimise protsessis, sest see sisaldab endas kõike keele õppimise komponente, peale selle kõnelemist ei saa arendada teoreetiliselt, seda saab arendada vaid praktiliste harjutuste läbi. Siin on oluline õpilaste motivatsioon ja soov rääkida, mis omakorda on seotud sellega kui huvitav on teema ja kui toetav on klassis valitsev atmosfäär.

Keele oskus ja oskus keelt rääkida pole sünonüümid. Uuringute kohaselt rääkimine ei ole pelgalt korrapäraste grammatika lausete moodustamise ja seejärel nende hääldamine. Rääkimistegevuse eesmärk on arendada enesekindlust, soovi ja võimet kasutada sihtkeelt mitte ainult täpselt, vaid ka asjakohaselt ja tõhusalt suhtlemise eesmärgil (Thornbury 2005).

Õppida keelt rääkima on teise keele-/võõrkeelee õppija jaoks väga keeruline ülesanne, sest see nõuab võimet keelt õigesti kasutada sotsiaalses suhtluses. Õppijad peavad omandama ka teadmised selle kohta, kuidas emakeelena kõnelejad kasutavad keelt inimestevahelises suhtluses struktureeritud kontekstis ning millised tegurid mõjutavad suhtlust (Latha 2012).

Rääkimistegevused võivad teise keele tunnis ebaõnnestuda mõne suhteliselt lihtsa kuid olulise probleeme tõttu. On tähtis selliseid probleeme tuvastada ja uurida mis on see mis mõjutab õpilaste kõnelemist klassis. Õppeprotsessi kvaliteedi parandamise eesmärgil õpetajad peavad otsima uusi õpetamise meetodeid ja võtteid kui ka peavad looma kõnelemist soosiva ja julgustava õpikeskkonna.

Tuginedes kirjandusele võib öelda, et kõnelemisoskus on keeruline sellepärast, et seda mõjutavad mitmed asjaolud. Üks asjaoludest on vanuseline piirang ehk õpilastel

on veel piiratud sõnavara, mistõttu tekib probleem, kuidas oma mõte endale ja teistele arusaadavalt edasi anda. Õpilased on häbelikud ja kardavad eksida. Õpilased kipuvad kõnelemisuskust arendavate harjutusi tehes emakeelele üle minema. Veel üheks kõnelemist pärssivaks faktoriks autor peab õpilaste ebaühtlast keele taset, mis teeb kõnelemisuskust arendavate harjutuste läbiviimise keerulisemaks. Tingimused, mis aitavad õpilastel kõnelemist tõhustada on pädevad õpetajad, head suhted ja sõbralik õhkkond õppetundides, hea õpikeskkond ja õppemeetodite mitmekesisus.

Viies läbi harjutusi eesmärgiga arendada kõnelemisuskust I kooliastme õpilastel peab arvestama sellega, et harjutused oleksid mitmekesised ja mängulised. On oluline, et klassiruumis oleks positiivne õhkkond ja õpilastele on vaja individuaalselt läheneda.

Arvestades nii õpilaste vanusega kui ka keeletasemega sobivaimateks harjutusteks võib pidada dialooge ja rollimänge. Rollimänge ja dialooge õpilastele meeldib teha, sest näitlemine ja teise rolli sisse elamine loovad vaba, sõbraliku ja lõbusa atmosfääri.

Õppeprotsessi huvitavamaks ja põnevamaks muutmiseks peab õpetaja õppeprotsessi mitmekesistama, selleks hea viis on mängu elemendi kasutuselevõtt. Kokkuvõttes võib öelda, et välja valitud kõnelemisuskust arendavad harjutused löid tundides vabama õhkkonna ja andsid õpilastele häid emotsioone.

Tulevikus, arvestades praegust olukorda, kus õpingud tihti viiakse distantsõppele, on oluline uurida, kuidas sarnast tööd ehk kõnelemist arendada siis kui tunnid toimuvad interneti vahendusel. Kindlasti oleks huvitav kuidas sarnane käsitlus mõjub teiste vanuserühma õpilastele ehk tulenevalt piirangutest võib edaspidi suurendada uuritavate hulka.

Kasutatud kirjandus

- Latha, B. M., & Ramesh, P. 2012. Teaching English as a second language: Factors affecting learning speaking skills. *International Journal of Engineering Research & Technology (IJERT)*. 1(7), 1–6.
- Thornbury, Scott. 2005. *How to Teach Speaking*. Pearson Education.

JOKDARIS UN LELLE: RAKSTNIEKS PADOMJU LAIKĀ UN TELPĀ. VISVALDIM LĀMAM, ĒVALDAM VILKAM, BRUNO SAULĪTIM – 100

VĒSTURES PĀRRAKSTĪŠANA VISVALŽA EGLONA (VISVALŽA LĀMA) ROMĀNĀ “NEMIERĀ DUNOŠĀ PILSĒTA”¹

Ieva Kalniņa

Latvijas Universitāte
ieva.kalniņa@lu.lv

Visvalža Eglona (ar īsto uzvārdu – Lāms – viņš darbus raksta, sākot ar 1968. gadu) romāns “Nemierā dunošā pilsēta” publicēts 1957. gadā. Tas ir viņa otrais romāns, pirmo stāstu V. Lāms uzraksta 1953. gadā, bet pirmo romānu “Ceļš pa dzīvi” viņš publicē 1956. gadā, tajā stāstīts par ceļu ekspluatācijas darbiniekiem un viņu saimnieciskajām problēmām. Romāns “Nemierā dunošā pilsēta” publicēts pēc 1956. gada februārī notikušā PSKP 20. kongresa, jau “atkušņa” un LPSR nacionālkomunistu kustības laikā. 1959. gada 7. jūlijā Latvijas Komunistiskās partijas Centrālkomitejas (LKP CK) 7. plēnums nosoda nacionālkomunismu, un atkusnis Latvijā ir beidzies.

Romāns “Nemierā dunošā pilsēta” ir jauna autora uzdrošināšanās radīt liela apjoma darbu, Ildze Kronta (2003, 188) rakstā “Nedaudz vārdu par Visvalža Lāma trīsdesmit gadiem prozā” uzsver: “[...] vai Lāms neizteica kara un pēckara paaudzes aizturēto spēku, citiem vārdiem, vai pati vēsturiskā situācija nesekmēja talanta atvēršanos (pēc tam gan vairs īpaši nesaudzējot)?” Romāns aptver laika posmu no 1935. gada līdz 1941. gadam, romāna notikumi savijas ap vairākām savstarpēji saistītām personām (Valerijs, Gunārs, Leons Rīders) un ģimenēm – Zemīšiem, Kalniņiem, Rīderiem un Dzelmēm. Romāna laiks rit lineāri, tā beigās ir teikums:

“Sākas lielā izšķirus ciņa.” (Eglons 1957, 559), tātad sākas Otrā pasaules kara darbība Latvijas teritorijā. V. Lāms bija iecerējis uzrakstīt romāna triloģiju, otrā daļa ir romāns “Kāvu blāzmā” (1958).

---

¹ Tēzes izstrādātas projektā “Naratīvs, forma un balss: literatūras iesakņotība kultūrā un sabiedrībā” (Nr. VPP-LETONIKA-2022/3-0003).

Romāns iekļaujas Rīgas naratīvā, tā darbība norit Rīgas nomalē – Vecmīlgrāvī (auto-biogrāfisks motīvs – arī Lāms pats bērnībā īsu brīdi dzīvojis Vecmīlgrāvī). Romāna ievadā autors raksturo priekšpilsētas, turklāt V. Lāma skatījumā tieši priekšpilsētās redzama patiesā dzīve: “Šeit ir redzama patiesā dzīve ar tās prieka drumstalām un cīņas sūrumu. Šajos namos un nameļos var sastapt priekus, kas nedod apmierinājumu, un sāpes, kas neļauj aizmirst. Te ir domas, kas urda dvēseli un liedz apgurt rokām, nemiers, kas nevar norimt pelēkajā miglā, un aklie, kas mierinās ar laimi, kuru viņi neredz.” (Eglons 1957, 7–8)

Romāna galvenās personas ir strādnieks Valerijs Kristjāns un skolnieks, atraitnes dēls Gunars Veldre (galvenā persona romānā “Kāvu blāzmā”). Abi viņi ir nabadzīgi, bet uzņēmīgi, tā Gunars vasarās strādā pie saimniekiem un cenšas ko nopelnīt arī ziemā. Valerijs rādīts situācijā, ka viņš maina darbu, meklē labāk apmaksātu vietu un cenšas mācīties Raiņa vakarskolā. Ar Valerija tēlu romāns aizsāk V. Lāmam raksturīgo stiprā varoņa tipu (vienkāršs darba darītājs, spēcīgs, patstāvīgs, kurš pats veido savu garīgo pasauli, daudz mācās un lasa). V. Lāms labi pazīst strādnieku vidi, viņš strādnieka darba gaitas aizsāk piecpadsmit gadu vecumā un turpina vairāk nekā trīsdesmit gadus (arī kad jau ir pazīstams rakstnieks): “Atslēdznieka, sanitārā tehniķa, mūrnieka, transportstrādnieka, krāsotāja un ceļu meistara darbā vērotā vide un cilvēki un galvenais – pašam izjusts fiziska darba prieks un sūrumš.” (Tabūns 1994, 144) Valerija pieticīgā istaba, ires nams, Gunara pagraba dzīvoklis, situācija, kad dēls Rīders neizmaksā algu, bet tēvs Rīders nāk pakal ires maksai, atklāj Vecmīlgrāvja strādnieku priekšpilsētas sociālo pasauli. Strādnieku dzīve ir skarba, un tikai ar lielu gribu un darba spējām strādnieku jaunieši var atrast labākas darba un izglītības iespējas.

Romāns “Nemierā dunošā pilsēta” ir literārs darbs, kas saglabā vēlinā sociālistiskā reālisma kanona iezīmes, bet atsevišķos gadījumos tās cenšas paplašināt. To, ka romāns atbilst kanonam, uzsver arī tā laika kritika:

“Rakstnieka nolūks nav pasīvs pagātnes atainojums ar cilvēku likteņu noslēgumu gados, kas jau pieder vēsturei. Notikumu attīstības līnijas viņš acīm redzot cenšas izvadīt līdz dzīvajai šodienai vai vismaz līdz tās nesējajiem aizsākumiem, parādot, ka pati dzīves attīstības loģika, asi laužot cilvēku likteņus, noved tos līdz sociālistiskās dzīves taisnības atskārsmei vai arī līdz bojā ejai veltīgā cīņā pret vēstures attīstības gaitu.” (Melnis 1959)

Aprakstot vēsturiskos notikumus, romānā redzams, ka to izvēle ir selektīva, tā 1939./1941. gadā ir ieskicēta padomju bāzu ierīkošana un aneksija PSRS, pieminēti atsevišķu buržuju aresti pozitīvā aspektā, bet nav pieminēts 14./15. jūnijs – pirmās lielās deportācijas laiks. Lineārā laikā notikumi sakārtoti tā, ka padomju varas nodibināšana tēlota kā likumsakarīga parādība, kas atbilst strādnieku vēlmēm un interesēm.

Veidojot cilvēku tēlus, V. Lāms izmanto jau V. Lāča un A. Sakses padomju laika romānu paņēmieni: tēlu ārējais izskats norāda uz piederību strādniekiem (glīti, kārtīgi, ar skaidriem sejas vaibstiem un acīm) vai kapitālistiem (uzblīduši, nekārtīgi, neglītu seju, mazām, ļaunām acīm), to paspilgtina ikdienas darbības – dzeršana, uzdzīve, kapitālistu Leonu Rīderu mūsdienās dēvētu par pedofilu.

Valerijs Kristjāns romāna gaitā iesaistās nelegālās Latvijas Komunistiskās partijas darbā, LKP un PSRS asi vērsās pret sociāldemokrātiskas partijas darbību un individuālo piederību tai, tas redzams arī romānā:

“Zini, ka, pielietodami sociālu demagoģiju un izmantodami mūsu partijas kļūdas, viņi uz desmit gadiem kļuva Latvijas vadošā partija. Ja viņi būtu īsta strādnieku partija, tad sniegtu mums roku, un kopīgiem spēkiem mēs pārvērstu naudasmaisu demokrātiju darba cilvēku demokrātijā.” (Eglons 1957, 255)

Romānā atbilstoši kanonam parādīta darba cilvēka izaugsme no strādnieka par rūpnīcas “Arkls” direktoru, no strādnieka par rajona izpildkomitejas priekšsēdētāju, bet Leons Rīders negrib kļūt par skrūvīti padomju sistēmā, pareizāk, viņš nekad nav strādājis un sākt dzert, gaidot fašistus.

V. Lāma romānā saglabāta tradīcija kritizēt Latvijas Republikas laika literatūru, kā arī slavēt atsevišķus autorus, veidojot sociālistiskās kultūras kanonu, tiek atzīsts Rainis, bet kritizēti J. Ziemeļnieks, Aleksandrs Grīns, kā arī pirmo reizi minēts un kritizēts latviešu padomju literatūrā Edvarts Virza. Padomju kultūrā pēc nacionālkomunisma sagrāves biežāk izmanto noklusējumus – no publiskās telpas pazūd Aleksandra Grīna un Edvarta Virzas uzvārdi.

Romāna ir redzamas arī dažas jaunā laika (atkušņa) iezīmes. Daudzveidīgāk tiek veidotas vīriešu un sievietes attiecības, tā veikalnieka Zemīšu meitas veido dzīvi pašas, var mainīties, izaugt, kļūt par skolotājām. Romānu dialogos parādās latviešu strādniecības slavinājums un akcentēta latviešu valodas nozīme sadzīvē un oficiālajās iestādēs. Romāns publicēts 1957. gadā, bet rakstīts noteikti ātrāk (559 lpp.), tādēļ atkušņa idejas (latviskā vide) parādās sporādiski.

Secinājumi

- Romāns “Nemierā dunošā pilsēta” iekļaujas Rīgas naratīvā, akcentējot tās strādnieku priekšpilsētas.
- Romāns ir pārejas laika literārs darbs, kurā redzamas vēlinā staļinisma un atkušņa laika iezīmes.
- Romāns aizsāk V. Lāmam raksturīgo stiprā varoņa tipu, kas ir vienkāršs darba darītājs, strādnieks un kurš veido savu individuālu garīgo patību.

Literatūra

Eglons, Visvaldis. 1957. *Nemierā dunošā pilsēta*. Rīga: Latvijas Valsts izdevniecība.

Kronta, Ildze. 2013. Nedaudz vārdu par Visvalža Lāma trīsdesmit gadiem prozā. *Darbi. Personības. Viedokļi*. Raksti par literatūru. Rīga, 183–196.

Melnis, Voldemārs. 1959. Par tēlu veidojumu V. Eglona darbos. *Literatūra un Māksla*, Nr. 41.

Tabūns, Bronislavs. 1994. Visvaldis Lāms (1923–1992). *Latviešu rakstnieku portreti* (1923–1992). Rīga: Zinātne, 144–153.

VISVALDIS LĀMS RAKSTNICĪBAS UN MŪZIKAS MUZEJA MATERIĀLOS

Ilona Miezīte

Rakstniecības un mūzikas muzejs

Visvaldim Lāmam (1923–1992) ir samērā apjomīga kolekcija Rakstniecības un mūzikas muzeja krājumā: dokumenti, fotoattēli, rokraksti, vēstules, iespieddarbi. Ar viņu saistīti materiāli atrodami arī citās kolekcijās. Kopā veidojas interesanta aina, kas ļauj izsekot viņa dzīvei un darbam, atklājot arī mazāk zināmas šķautnes.

Muzeja krājums glabā liecības par rakstnieka dzimtas saknēm. 1976. gadā Lāms ir uzrakstījis autobiogrāfiju, kas acīmredzot nav bijusi domāta tūlītējai publicēšanai. Tajā viņš stāsta, ka dzimis Vecmīlgrāvī ostas strādnieka ģimenē. Viņa senči no tēva puses gadsimtiem ilgi bijuši ostinieki, zvejnieki, Daugavas laivinieki. Mantojumā no tēva viņam ir lielais augums, neatlaidība iecerētā sasniegšanā, mīlestība uz darbu, riebums pret kalpības garu, pārliecība par tiesībām uz saviem uzskatiem un spriedumiem. Muzeja krājumā ir Visvalža tēva Alfrēda Lāma fotoattēli un Pirmā pasaules kara gados iegūtā Jura krusta ordeņa lentīte. Māte Emma, dzimusi Kiršfelde, arī ir rīdziniece. Autobiogrāfijā Lāms raksta, ka Kiršfeldi bijuši ļaudis ar interesi par kultūru, lielu vēlmi skoloties, bet bez stipras gribas, tāpēc nereti palikuši pusceļā savos centienos. Tātad no tēva rakstniekam nākusi mērķtiecīga griba un paskarbais “stiprā cilvēka” tēls, no mātes mantotas garīgās intereses un radošā apdāvinātība, kas jau piecu gadu vecumā noved pie lasītmākas, kāres izzināt pasauli, cilvēces vēsturi, Visuma noslēpumus, mākslas un cilvēka personības būtību.

Tomēr Visvalža garīgajai attīstībai jau agri rodas šķēršļi. Tēvs miris, kad zēnam ir četri gadi. Bērņības dienu fotoattēlā Visvaldis redzams kopā ar māti un jaunāko māsu Ainu Carnikavas muižā, kur māte kļuvusi par dārznieka palīdzi. Liels trieciens ģimenei ir vecākās māsas Mirdzas nāve 16 gadu vecumā. Krājumā ir viņas fotoattēls un dzeju burtnīca. Vēstulē toreizējai muzeja darbiniecei Martai Balodei rakstnieks atzīstas, ka kopš tā laika vairs nav bijis ģimeniskuma izjūtas. Savā autobiogrāfijā Lāms liecina, ka strādāt un ciest trūkumu mācījies jau bērnībā, agri kļuvis pilnīgi patstāvīgs.

Pēc atgriešanās Rīgā Visvaldis ir mācekļis rūpnīcā “Elektrosūkņis”. Tā laika uzņēmumos āriene liecina par agro patstāvību, bet vienlaikus šķiet arī pārlietu grūtību izmociņa. 1940. gadā viņš paralēli darbam mācījies Raiņa vakara vidusskolā, vēlāk Gaujienas ģimnāzijā. No šī laika muzeja krājumā glabājas skolēna apliecības un liecība. Ģimnāziju Visvaldim neizdodas pabeigt, jo jādodas leģionā. Varbūtējs priekšmets no frontes laika varētu būt paša izgatavotā karote, kas glabāta visu mūžu. Tālāko dzīves gaitu dokumentē arhīva izziņa par dienestu vācu armijā, atrašanos filtrācijas nometnē Sovgavaņā, Habarovskas novadā un atbrīvošanu no tās.

Pēckara gados Lāms mācās ceļu meistarū kursus. Muzeja krājumā ir 1947. gadā izdota apliecība par kursu beigšanu, kurā ir teicamas atzīmes. Dokumenti liecina, ka 1950. gadu

sākumā Lāms ir grāmatu bāzes ekspeditors. 1954. gadā viņš izveido ģimeni, dažos fotoattēlos redzams kopā ar sievu Austru, vēlāk arī ar meitu Rutu un mazdēlu Oskaru. Šajā laikā ar pseidonīmu "Eglons" viņš sācis rakstnieka gaitas. Autobiogrāfijā Lāms stāsta, ka rakstijis jau kopš bērnības, taču visu mūžu jutis sevī iekšēju duālismu starp fiziskā darba strādnieku un radošu inteliģentu.

1956. gadā Lāms uzņemts Rakstnieku savienībā. Muzeja krājumā ir fotoattēli no viņa tikšanās reizēm ar lasītājiem, viesojoties darba kolektīvos un mācību iestādēs. No šī laika ir vairāki Lāma daiļdarbu rokraksti: stāsta "Baltā ūdensroze", romānu "Nemierā dunošā pilsēta", "Kāvu blāzmā", "Kāpj dūmu stabi" manuskripti. Muzejā ir liecības par to, kā autors ticis spiests labot savus darbus un kā centies tam pretoties. Piem., Latvijas Valsts izdevniecības Daiļliteratūras redakcijas vadītājs Bruno Saulītis 1959. gadā nosūtījis vēstuli ar atteikumu iespiest grāmatā romānu "Kāvu blāzmā" bez radikālas pārstrādes. Pēc romāna "Kāpj dūmu stabi" publikācijas laikrakstā "Padomju Jaunatne" parādās iznīcinoši kritisks raksts "Dūmakā tīti tēli un idejas", kuru rakstnieks izgriezis. Šī kritika ir viens no piemēriem, kas panāk Eglona jeb Lāma vārda izsvītrošanu no latviešu literatūras uz gandrīz septiņiem gadiem.

1968. gadā pēc Latvijas PSR Rakstnieku savienības 5. kongresa Lāms var atgriezties literatūrā, lai gan vēl ilgāku laiku turpina paralēli strādāt par santehniķi un sūkņu meistarū. Šajā darbā rakstnieks redzams vairākos fotoattēlos. Jau tajā pašā gadā spraigas diskusijas izraisa Lāma romāns "Visaugstākais amats". Muzejā ir romāna nobeiguma korektūras lapas publicēšanai žurnālā "Karogs", kā arī Kārļa Krauliņa un Jāņa Kalniņa atsaukmes par romānu. Krauliņš uzskata, ka šādā redakcijā romāns nav iespējams, turpretim Kalniņš savā atsauksmē aizstāv autoru. Krājumā ir Lāma romānu "Jokdaris un lelle", "Tava valstība" u. c. manuskripti. Saglabāts romāna "Pavarda kungs Ašgalvis" iedvesmotājs – māla rūķītis, kuru rakstnieks saucis par Ašgalvi.

Lāms sabiedrībā ir pazīstams ar asiem un spilgtiem izteikumiem. Viņam adresētajās vēstulēs lasītāji pēc tikšanās reizēm dažādos sarīkojumos vai pēc viņa daiļdarbu un presē publicēto rakstu izlasīšanas ir sūtījuši gan sajūsmas pilnus vārdus, gan polemiskus iebildumus. Krājumā ir arī vairāki Lāma publicistiskie raksti, atbildes uz žurnālistu un aptauju jautājumiem, kas raksturo viņa pozīciju un uzskatus par kritiku, dzīves pieredzes nozīmi daiļradē, dzīves un mākslas pamatprincipiem. Lāms jau padomju gados uzskata, ka rakstniekam jāraksta tieši savai tautai. Minētajā autobiogrāfijā 1976. gadā viņš uzsver, ka ikvienai tautai jābūt brīvai savā tēvzemē veidot savu nacionālo kultūru un tiesību sistēmu bez citu tautu kundzības vai aizgādnības. Tāpēc likumsakarīgi, ka Lāms aktīvi iesaistās Tautas frontē un Atmodas procesos. Muzejā par to liecina attēli, kuros viņš redzams, runājot Tautas frontes dibināšanas kongresā un paceļot Latvijas karogu Rīgas pils Svētā Gara tornī. No mūža pēdējiem gadiem ir romānu "Bāleliņi" un "Kēves dēls Kurbads" manuskripti. Materiāli muzeja krājumā liecina par personību, kurā, pašā rakstnieka vārdiem runājot, harmoniju veido tieši pretrunu asums.

“KARA TEOLOĢIJA” VISVALŽA LĀMA ROMĀNĀ “ĶĒVES DĒLS KURBADS. VAROŅA DŽĪVE ĻAUŽU ATCERĒS”¹

Ilze Jansone

Latvijas Universitāte

V. Lāma romāns “Ķēves dēls Kurbads. Varoņa dzīve ļaužu atcerēs” klajā nācis 1992. gadā, bet, kā vēstīts autora pēcvārdā, sarakstīts laikposmā no 1985. līdz 1989. gadam. Visdrīzāk romāna rakstīšanas laiks noteicis arī teksta toni – tajā ar iespaidīgu vērienu teiksmā, kuru it kā vēsta Stabulnieku dzimta un papildina Jāņa Smagvārža vēstījums, aplūkota Latvijas teritorijas vēsture, iebrukumi un tās dalīšana.

Gan no galvenā varoņa tēla attīstības perspektīvas, gan arī no romāna uzstādījumu viedokļa “Ķēves dēls Kurbads. Varoņa dzīve ļaužu atcerēs” visdrīzāk būtu vērtējams kā literāri reliģisks teksts. Literāri reliģiskam tekstam raksturīgas trīs iezīmes:

- 1) tas pakļauts t. s. “aktīvajai iztēlei”, kas piešķir lasītājam metafiziskas zināšanas par pasauli un reliģijas objektu (Powers 2021, 88–89);
- 2) teksta pamatvēstījums iekļaujas “iztēles apoloģētikā” (Hardy 2020, 86ff);
- 3) no šāda teksta var atvasināt jaunas teoloģijas.

Romāns būvēts kā cīņa starp “mēs” un “citi”, ar “mēs” šajā gadījumā saprotot latvjus jeb Latvijas teritoriju apdzīvojošās ciltis, kas cīnās pret iebrucējiem. Vispirms un visizteiktāk tie ir krustneši Livonijas Krusta karu laikā, bet vēlāk – arī tatāri, krievi, poļi un dāņi.

Būtiski norādīt, ka kristīgā Dieva tēlu autors centies aprakstīt no pagānu perspektīvas, tomēr Kurbads brīžam demonstrē arī virspusējas kristīgās teoloģijas zināšanas. Tieši šis uzstādījums kombinējumā ar Kurbada varoņa tēlu veido romāna teoloģisko vēstījumu.

Kristietība romānā raksturota kā bīstama “inde, ko krustnešu odze, nespēdama ar šķēpu nomākt tautu, izžļādz caur savām baznīcām mūsu dvēselēs” (Lāms 1992, 136). Svētie tēvi biedē ar “elles mocībām”, krustneši uzvedas, kā jau iekarotājiem rasts – laupa, nogalina, paverdzina un izvaro. Kristieši romāna tekstā skaidro, ka, piem., “nevainīgo bērnu dvēseles svētā Māra ielaidīs paradīzes dārzā, tur tās varēs aizlūgt par mātēm pagānietēm, glābt viņas no pazudināšanas peklē. Mūsu uzdevums ir gādāt par mūžīgo svētlaimi visiem cilvēkiem, diža mērķa vārdā esam spiesti būt cieti” (Lāms 1992, 75).

Viendimensionāls un kā tāds, kas novērsies no tēvutēvu ticējumiem un kariķēti pieslēgjes kristietībai, ir arī mūka Melnsvārča (*sic!*) tēls – tas esot izšķīries par pāriešanu “svešzemju sludinātāju pusē pēc tam, kad krīvs, kas vadīja burtnieku skolu, Melnsvārči sāpīgi iepēris ar lokanu kārkla vicu par netikumu stundas laikā grauzt nagus” (Lāms 1992, 88).

¹ Tēzes un referāts izstrādāti “LU doktorantūras kapacitātes stiprināšana jaunā doktorantūras modeļa ietvarā” (Nr. 8.2.2.0/20/I/006).

Kristīgo Dievu romānā visvairāk pārstāv gan tā sekotāji, gan arī mūra celtnes, baznīcas, kas pretstatītas svētbirzīm, kurās varoņa laikos uzturas Kurbads ar saviem sabiedrotajiem.

Šis viennozīmīgais uzstādījums mazliet pamainās Jāņa Smagvārža vēstījumā, kur, piem., pēc sprādziena baznīcā neskarta paliek altāra glezna, bet “Krustā pienaglotais Pestītājs ar sāpīgi piedodošu smaidu noraudzījās stenošajos tēviņos, kas nesen vēl brēkājuši bezrūpīgā labsajūtā” (Lāms 1992, 495).

Smagvārža vēstījumā šķiet pilnveidojušās arī Kurbada teoloģiskās zināšanas, atvadoties no tās pašas svētbildes ar vārdiem: “Ak, ja tava nāve pie krusta spētu ne vien izpirkt, bet arī iežēlināt ļaužu dvēseles!” (Lāms 1992, 500)

Atskaitot šīs vietas, kur šķietami norādīts uz Dieva kalpu un kristietības būtības pretrunu, kuru Kurbads nezin kā apjēdzis, kristietība viscaur romānā attēlota Krusta karu kontekstā – kā politisks ierocis Baltijas teritorijas pakļaušanai un ieņemšanai.

Seno baltu panteons romānā aprakstīts jūsmīgi, nacionālā romantisma stilā. Piem., Lāms (1992, 460) tieši atsaucas uz Pumpura “Lāčplēša” pirmo dziedājumu brīdī, kad Kurbads, teju zaudējis cīņā ar raganu, atkopjas no alkoholisma zem ābeles, bet Aizsaules dārzā notiek dievu sapulce, kurā Pērkons uzstāj uz Kurbada bargu sodīšanu, savukārt sieviešu kārtas dievības un Dieviņš varoni cenšas aizstāvēt. Te ievērojama loma ierādīta arī mātēm.

Baltu dievības romānā raksturotas kā cēlas un ētiskas, tās lielākoties ir pietuvinātas cilvēkam, izpaužas caur dabas spēkiem, palīdz vai kavē ikdienas gaitas, pieņem ziedojumus, lemj cilvēka likteni, kā arī apvelta to ar dažādām īpašībām un spējām. Izņēmums ir ragana – šis tēls viennozīmīgi ir ļauns, turklāt, piem., caur vellatu ķēvi Melnsvārča saimniecībā sadarbojas ar vāciešiem, tāpat nevis pārstāv dabu, bet ir tuvāks kultūrai.

Ņemot vērā šīs būtiskās atšķirības kristīgā Dieva un baltu panteona raksturojumos, no Lāma romāna ir iespējams atvasināt “kara teoloģiju”. Vācu ienestā kultūra tiek raksturota kā viennozīmīgi ļauna un orientēta uz materiālo. Kā tāda šī kultūra ir mūžīgā karā pret dabu, kura romānā iemiesota baltu panteona dievībās. Dabas pusē darbojas arī Kurbads.

Šādas sadursmes attēlojums ir visai klasiska pieeja, kas balstās kristietības vēsturē Latvijas teritorijā (Taivans 1992). Tomēr Lāma romānā attēlotās baltu dievības nelīdzinās pagāniskām dievībām – tās tēlotas nacionālā romantisma garā, simbolizējot “latviešu zaudētā zelta laikmeta gaišo un skaidro garīgo satversmi” (Misāne 2005, 103–104). Šis stereotipizācijas dēļ Lāma romāns nejausi atkārtō Vecās derības sižetus – Israēla tautas cīņu pret kanaāniešiem. Cīņa notiek par “mājvietu”, par “apsolītu zemi”, taču tajā intensīvi tiek izmantots reliģisks aizsegs.

Šāda “kara teoloģija” iezīmē nesamierināmās puses kā teokrātiskas nācijas, no kurām viena pārstāv tipisku Eiropas viduslaiku valsti, kur reliģija nav šķirta no valsts pārvaldes, bet otra – zemnieku kopienu, kas uzticīga nacionālā romantisma stilā darinātam panteonam.

V. Lāms romānā demonstrē mācību par stingru, politizētu un kultūrai pakļautu Dievu, par kuru cilvēks “zina visu” – tieši šāds lasījums “Kurbadā” ieraugāmo “kara teoloģiju” padara mūsdienīgu.

“Kara teoloģijas” Dievs nevar pastāvēt, neatrodoties mūžīgā konfliktā ar pagāniskā panteona kalpiem. Šādai “kara teoloģijai” nav nekāda sakara ne ar kristietību, ne pagānismu, tomēr tā precīzi un laikmetīgi ilustrē cilvēku interpretāciju par Dievu, kas sastindzināts kultūrpolitikā. Šādā teoloģijā Dievs tiek uztverts kā imanents un materiāls ierocis, kas vieniem dod priekšrocības pār citiem.

Literatūra

- Hardy, Dean Emit. 2020. *Waking the Dead. George MacDonald as Philosopher, Mystic, and Apologist*. Kindle edition.
- Lāms, Visvaldis. 1992. *Ķēves dēls Kurbads. Varoņa dzīve ļaužu atcerēs*. Rīga: Liesma.
- Misāne, Agita. 2005. Dievturība Latvijas reliģisko un politisko ideju vēsturē. *Reliģiski filozofiski raksti*. X. Rīga: LU Filozofijas un socioloģijas institūts, 101–117.
- Powers, Jonathan D. 2021. *George MacDonald and Interpreting Myth Fantasy as Truth-Telling*. Doktora disertācija. Virginia: Regent University.
- Taivans, Leons Gabriēls. 1992. Baltu reliģija un kristietība (Tipoloģiskās rekonstrukcijas principi). *Ceļš*. 1(44), 18–32.

ĒVALDA VILKA GARSTĀSTS “RECIDĪVISTS” (1966) – TEKSTS UN KONTEKSTS¹

Jānis Oga

LU Literatūras, folkloras un mākslas institūts

Ēvalda Vilka garstāsts “Recidivists” (1966) ir viens no nedaudzajiem 20. gs. sešdesmito gadu t. s. atvilktnu literatūras tekstiem un autora dzīves laikā netika publicēts ne periodikā, ne grāmatā. Pirmpublicāciju, turklāt nemainītā variantā, tas piedzīvoja rakstnieka Kopotu rakstu 3. sējumā (Vilks 1983), pirms Alberta Bela romāna “Bezmiegs” un Zigmunda Skujiņa noveles “Ar puķi pie cepures” (abi darbi sarakstīti 1967. gadā un publicēti 1986. gadā). Garstāsts atspoguļo nacionālkomunistu vilšanos partijas ideālos, skar sociālo problemātiku – indivīda un sabiedrības atbildību, cilvēka vainu – un sabalsojas ar citiem Ēvalda Vilka stāstiem, Alberta Bela romānu “Bezmiegs” (1967) un t. s. 17 komunistu vēstuli (1971).

Ēvalda Vilka rakstnieka liktenis bija traģisks, dažādu ierobežojumu, pazemojumu un garīgo pārdzīvojumu dēļ 20. gs. septiņdesmitajos gados, savos spēka gados, viņš literāro darbību pārtrauca. Šajā laikā publicēts pavisam nedaudz darbu, taču tie visi ir izcili īsprozas paraugi.

No 1955. gada līdz 1966. gada beigām Vilks strādāja žurnālā “Zvaigzne”, kas, kā atzina vēsturnieks Ilgvars Butulis (2009, 696), piecdesmito gadu otrajā pusē bija kļuvis par “brīvdomīgāko preses izdevumu Latvijā, par nacionālkomunisma tribīni”, kura “neatkārtājamo veidolu noteica talantīgā redakcija un nodrošināja spēcīgā aizmugure LKP CK birojā”. Raugoties no varas skatpunkta, Vilkam bija nevainojama biogrāfija, turklāt viņš neieņēma vadošus amatus. Darbu žurnāla redakcijā rakstnieks saglabāja gan 1959. gadā t. s. “berklavistu” tīrīšanas laikā, gan vēlāk, kad saņēma LKP CK un kritikas pārmetumus par stāstu “Divpadsmit kilometri”. Tomēr nav izslēdzams, ka pret Vilku vērstā kampaņa bijusi saistīta ne vien ar stāstā paustajām idejām, bet arī ar Vilka nacionālkomunistiskajiem uzskatiem un darbu redakcijā “Zvaigzne”. No 1967. gada sākuma līdz mūža beigām Vilks strādāja laikrakstā “Literatūra un Māksla” un vadīja tā prozas nodaļu.

Pēc PSKP CK pirmā sekretāra (1953–1964) Ņikitas Hruščova (*Nikita Khrushchev*, 1894–1971) “atkušņa” ar tā sniegtajām un arī izmantotajām iespējām bija sācies stagnācijas periods. Literatūrā (skat. Hiršs 1982, 430–435; Briedis 2010, 133–150; Eversone 2017; Gūtmane 2019, 251–256 u. c.) plaši aplūkotajai 1963. gada epopejai ar Vilka stāsta “Divpadsmit kilometri” publikāciju bija mazāk zināma, taču apjomīga epizode, kas liecina par to, ka rakstnieka rehabilitācija 1966. gadā bijusi tikai formāla. Vilks (1966, 102–103; skat. arī Eversone 2017, 49) vēstulē Cīrulei 1966. gada 26. decembrī rakstījis: “Uzrakstīju

¹ Referāts un publikācija sagatavoti Valsts pētījumu programmas “Letonika latviskas un eiropiskas sabiedrības attīstībai” projektā “Naratīvs, forma un balss: literatūras iesakņotība kultūrā un sabiedrībā” (Nr. VPP-LETONIKA-2022/3-0003).

garāku stāstu par “šur tur vēl sastaptajām un līdz galam neizskaustajām ēnas pusēm” un aiznesu uz “Karogu”. Mans sirdsmīļais draugs K. to tūlīt aizsūtīja uz CK. Tikpat kā dinamīta kasti! [...] Nesen notika RS slēgta valdes sēde, kurā, starp citu, apskatīja manu daiļradišanu. Runāja galvenokārt par “Kilometriem” un tos pilnīgi reabilitēja, nospriežot, ka tie izdodami vai nu atsevišķā grāmatā, vai krājumā. Tās, protams, tikai valdes domas. Bet, kā zināms... Un vēl par kaut ko jādomā: samazgu spaini tev uzgāž visas pasaules priekšā, bet rehabilitācija notiek slēgtā sapulcītē.” Vēstules tekstā minētais “K.” ir literatūrzinātnieks Kārlis Krauliņš (1904–1981), žurnāla “Karogs” galvenā redaktora vietas izpildītājs (1964–1967), kurš tieši kavēja Vilka stāstu “Lietus decembrī” un “Recidivists” publikāciju, kā arī savos rakstos un runās kritizēja Vilka daiļradi no ideoloģiskām pozīcijām.

No 1963. gada četrus gadus aizkavējās izcilā stāsta “Lietus decembrī” (sarakstīts 1963, periodikā 1967, grāmatā 1968) publikācija. Savukārt, kā minēts, garstāsts “Recidivists” (1966) Vilka dzīves laikā netika publicēts ne periodikā, ne grāmatā. 1968. gadā apdraudēta bija arī stāsta “Divpadsmit kilometri” publikācija krājumā “Mežonis”. Pēc Vilka 1968. gadā LKP Centrālajai Komitejai adresētās sūdzības par Latvijas PSR Galveno literatūras pārvaldi (Purs 2006, 110–112; Oga 2020) grāmatā stāsts tomēr iekļauts, taču ar būtiskām atšķirībām no pirmpublicācijas teksta (Kronta 1989; Briedis 2010, 142–148).

Sešdesmito gadu pirmajā pusē rakstnieks ilgstoši nespēja atrast dzīvesvietu, bija spiests dzīvot kopā ar šķirto sievu un viņas vecākiem, nepretendēja uz RS Litfonda sniegtajām priekšrocībām, līdz nopirka vienistabas kooperatīva dzīvokli, tādējādi spiestā kārtā kļūstot par privātipašnieku. Stāstā “Mežonis” (1966) sastopams šāds paša rakstnieka izsāpēts jautājums: “[...] vai tad es esmu kāds otrās šķiras cilvēks, ka man dzīvoklis jāpērk?” (Vilks 1982, 243) 1968. gadā tapis personīgā pieredzē balstīts publicistisks raksts “Cilvēks aiz durvīm” par dzīvokļu problēmu Rīgā un Latvijā, faktiski tabu tēmu – milzīgo iebraucēju skaitu no citām Padomju Savienības republikām. Laikabiedri liecinājuši, ka tas iesniegts “Literatūrai un Mākslai” un vairāku gadu garumā nav ticis publicēts, lai gan redaktori centušies panākt tam saskaņojumu LKP CK (Hiršs 1989). 1983. gadā pēdējā brīdī tas izņemts arī no Kopotu rakstu 4. sējuma salikuma (Hiršs 1989; Norietis 2002, 295), pirmoreiz publicēts tikai 1989. gada 22. jūnijā laikrakstā “Jūrmala”.

1966. gadā Vilks nodibināja jaunu ģimeni, 1968. gadā piedzima meita Linda, 1974. gadā – dēls Ēvalds. No vienas puses – laimīga ģimenes dzīve, no otras – izmisums un, kā liecinājis Jānis Škapars (2008, 111), “dvēseles pārdzīvojumi”, kas varētu būt saistīti ar nesavienojamo publisko redaktora-cenzora un paša ieņemto nonkonformista rakstnieka pozīciju.

1968. gadā, sākotnēji aizrūts, izņemts no “Karoga” jūnija numura salikuma (RSA 1968, 83), novembrī tika publicēts stāsts “Pusnakts stundā”, aizsākot Vilka publisko reabilitāciju. Par šo stāstu viņam 1970. gadā piešķirta Eduarda Veidenbauma literārā prēmija. Šajā pašā gadā arī LPSR Nopelniem bagātā kultūras darbinieka goda nosaukumu, 50 gadu jubilejā 1973. gadā – Darba Sarkanā Karoga ordeni. Taču paralēli apbalvojumiem turpinājās vēršanās pret atsevišķiem literāriem darbiem: stāstu “Divpadsmit kilometri”,

tā publikāciju grāmatā un tulkojumos, garstāstu “Recidīvis” rakstu “Cilvēks aiz durvīm”, kinoscenārijiem.

Pamats uzskatīt, ka pēc kompromisa ar stāsta “Divpadsmit kilometru” publikāciju grāmatā, veicot 24 cenzūras pieprasītus labojumus (Kronta 1989), rakstnieks pieņēmis lēmumu turpmākajos darbos neizdarīt nekādus labojumus, labāk rakstīt maz vai nerakstīt nemaz, nevis piekrist kompromisiem (par to liecina Harijs Hiršs (Vilks 1983, 485) un Zigmunds Skujiņš (1977, 15). Šī iemesla dēļ “Recidīvis” nepiedzīvo publikāciju, jo autors atsakās no jebkādiem kompromisiem, kas ļautu stāstu virzīt iespiešanai periodikā vai grāmatā.

“Recidīvista” sakarā literatūrzinātnieks Harijs Hiršs rakstījis: “Noziedzība kā sociāla parādība nodarbināja rakstnieku ilgāku laiku, šai problemātikai viņš pievērsies vairākos publicistiskos rakstos un arī stāstos [...]. Strādādams LM redakcijā vecajās telpās K. Barona ielā, Ē. Vilks brīvākos brīžos pa reizei gāja cauri parkam uz Augstākās tiesas ēku, lai paklausītos kādu interesantāku prāvu. Lasītāju konferencēs viņš piedalīties nemīlēja un parasti centās no tām izvairīties, bet, kad nāca uzaicinājums tikties ar saviem lasītājiem kādā ieslodzījuma vietā, piekrita uzreiz [...]” (Hiršs 1982, 437–438) ““Recidīvis” [...] patiesībā arī runā par vienu atbildības problēmas aspektu – cilvēka atbildību par sevi un sabiedrības atbildību par apstākļiem, kādos šim cilvēkam jādzīvo. Stāsta varonis Valentīns jau nav nekāds pagrimis noziedznieks, bet pietiek ar viena aprobežota sētnieka demagoģiju, kurai mājas iedzīvotāji pārsteidzoši viegli pakļaujas, lai ap viņu rastos naidīga atmosfēra.” (Hiršs 1986, 332)

Stāstā “Recidīvis” Ēvalds Vilks (1983, 457) retoriski vaicā par stāsta varoni Valentīnu: “Kas viņu tiesāja: pakurlais tiesnesis – tas ik pa rīdi lika roku aiz auss, lai labāk varētu sadzirdēt, – vai sabiedrība?” Stāstā skarts plašs Vilku interesējošo tēmu loks, kā dzīvokļu jautājums; noziedznieku izsūtīšana ārpus Rīgas; marksisms-ļeņinisms, partejiskums, idejiskums; neapmierinātība ar pastāvošo iekārtu; radio “Amerikas balss”; šīs tēmas iztīrītas varoņu dialogos, piem.: “nevalstiskas sarunas”; “iesēdināja noliktavas pārzini”; “restorāna direktora mahinācijas” (“vai tu zini, kā tas notiek parasti?”); “tramda nabaga rakstniekus”; “noziedznieku plānošana”; “visparastākais goda raksts”; “vajadzēs samaksāt: nav valsts mata, bet personīgā”. Turklāt, tāpat kā visos Vilka darbos, kas publicēti pēc 1955. gada, stāstā darbojošās personas ir latvieši, tādējādi tēlojot vienlaicīgi idealizētu, taču problēmu māktu pasauli, autors stāstā aktualizē nacionālkomunistu idejas.

Kā Ēvalda Vilka stāstā “Divpadsmit kilometri”, tā “Recidīvistā” precīzi atsegts laikmets, tikai šoreiz autors tēlo vairāk iesaistīto personu (sabiedrību) nekā “Divpadsmit kilometros”. Stāsts nav uzskatāms par pretvalstisku darbu (tāpat kā Alberta Bela “Bezmiēgs”), taču aplūko tādus varai nevēlamus jautājumus kā būtība par slēgtas sistēmas – sabiedrības – sastāvdaļu (nevis izlaušanās), iekļaušanās un sabiedrības attieksmes izraisīta izslēgšana no sistēmas.

Literatūra

Briedis, Raimonds. 2010. *Teksta cenzūras īsais kurss: prozas teksts un cenzūra padomju gados Latvijā*. Rīga: LU Literatūras, folkloras un mākslas institūts.

- Butulis, Ilgvars. 2009. Dažas nacionālkomunisma izpausmes žurnālā “Zvaigzne” (1956–1959). Ērglis, Dzintars (sast.). *Okupācijas režīmi Baltijas valstīs 1940–1991: Latvijas Vēsturnieku komisijas 2008. gada pētījumi un starptautiskās konferences “Okupācijas režīmi Baltijas valstīs (1940–1991): izpētes rezultāti un problēmas” materiāli, 2008. gada 30.–31. oktobris, Rīga (Latvijas Vēsturnieku komisijas raksti, 25. sēj.)*. Rīga: Latvijas Vēstures institūta apgāds, 696–708.
- Eversone, Madara. 2017. Kampana pret abstrakcionismu un formalismu 1963. gadā. Latvijas Padomju rakstnieku savienības valdes nostāja. *Letonica*, 35, 43–51.
- Gūtmane, Zanda. 2019. *Totalitārisma traumu izpausmes Baltijas prozā*. Rīga: LU Literatūras, folkloras un mākslas institūts.
- Hiršs, Harijs. 1982. Komentāri. Vilks, Ēvalds. *Kopoti raksti 5 sējumos*. 2. sēj. Rīga: Liesma, 422–438.
- Hiršs, Harijs. 1986. Ar dzīves dedzinošo patiesību. Vilks, Ēvalds. *Kopoti raksti piecos sējumos*. 5. sēj. Rīga: Liesma, 309–334.
- Hiršs, Harijs. 1989. Vēl viens no aizliegtajiem. *Jūrmala*, 22.06., 7.
- Kronta, Ildze. 1989. Portretskice politizētā laikā. *Jaunā Gaita*, Nr. 175. Pieejams: https://jaunagaita.net/jg175/JG175_Kronta-par-Vilku.htm (skat. 20.04.2023.).
- Norietis, Uldis. 2002. Pašpaļāvīgs miers kā neizmantota recepte. Luginska, Rita, Viese, Saulcerīte (sast.). *Grāmatas aizkulīs*. Rīga: SolVita, 288–302.
- Oga, Jānis. 2020. 1968. gads. Ēvalds Vilks lūdz LKP CK saukt pie atbildības Galvenās literatūras pārvaldes priekšnieku b. Aģafonovu par kritikas apspiešanu. Pieejams: <http://lulfmi.lv/janis-oga-petijuma-blogs> (skat. 20.04.2023.).
- Purs, Laimonis. 2006. *Aizejot atskaties. Atmiņu atspulgas par noslēpto un viltniecisko*. Rīga: autora izdevums.
- RSA. 1968. *Latvijas Padomju rakstnieku savienības, partijas biroja un žurnāla “Karogs” redakcijas kolektīva apvienotās sēdes protokols Nr. 32 10. oktobrī*. Latvijas Nacionālā arhīva Latvijas Valsts arhīvs, PA 7263. f., 1. apr., 14. l., 80–92.
- Skujiņš, Zigmunds. 1977. Rēta. Par Ēvaldu Vilku. *Literatūra un Māksla*, 16.09., 15–16.
- Škapars, Jānis. 2008. *Barjerskrējiens I*. Rīga: Dienas Grāmata.
- Vilks, Ēvalds. 1966. *Vēstule Birutai Cīrulei 26. decembrī (noraksts)*. Ē. Vlk K1/16, RMM inv. nr. p44052, 102–103.
- Vilks, Ēvalds. 1982. *Kopoti raksti piecos sējumos*. 2. sēj. Rīga: Liesma.
- Vilks, Ēvalds. 1983. *Kopoti raksti piecos sējumos*. 3. sēj. Rīga: Liesma.

RAKSTNIEKU SAVIENĪBAS SEIFĀ ASTOŅUS MĒNEŠUS: VISVALŽA LĀMA ROMĀNS “VISAUGSTĀKAIS AMATS”¹

Madara Eversone

Latvijas Universitātes Literatūras, folkloras un mākslas institūts

madara.eversone@lulfmi.lv

Visvaldis Lāms (1923–1992) pēc ideoloģizētās kritikas par žurnālā “Zvaigzne” publicēto stāstu “Baltā ūdensroze” (1958) un žurnālā “Karogs” romāna “Kāvu blāzmā” (1958) publikāciju, kā arī pēc romāna “Kāpj dūmu stabi” (1960) iznākšanas uz kādu laiku pārtrauca savu darbu publikāciju. Līdz ar to 1968. gadā žurnālā “Karogs” publicētais V. Lāma romāns “Visaugstākais amats” no jauna pievērsa lielāku uzmanību autoram. Tas ir pirmais publicētais romāns pēc ideoloģizētās kritikas, kas pirmo reizi publicēts ar V. Lāma īsto vārdu. Līdz tam, kā zināms, rakstnieks publicējās ar pseidonīmu Visvaldis Eglons.

Romāns raisīja diskusijas un neviennozīmīgus vērtējumus 20. gs. sešdesmito gadu izskaņā un septiņdesmito gadu kritikā. Lielākos akcentus liekot uz tā mākslinieciskajiem trūkumiem un diskutējot par autora neskaidro un neitrālo pozīciju attiecībā pret romāna galvenajiem varoņiem – Raulu Alliku un Ivaru Stumbru. Tas neatbilda tā brīža ideoloģiskajiem priekšstatiem par pozitīvā varoņa tēlojumu literatūrā, pārmetot autoram neskaidru ideoloģisko pozīciju. Arī romāna izdošana izdevniecībā “Liesma” kavējās – nepilnību un kļūdu dēļ, ko apstiprina Latvijas Padomju rakstnieku savienības sēžu protokoli un atsauksmes izdevniecībai “Liesma” 1969. un 1970. gadā. Romāns izvērtēšanai Latvijas Padomju rakstnieku savienības seifā atradās astoņus mēnešus.

Pastiprināta uzmanība romānam un kavēšanās ar tā izdošanu arī saistāma ar ideoloģiski politisko situāciju. 1966. gadā izskanēja kritika par nepietiekamu literatūras un mākslas kontroli. Komunistiskās partijas biedriem tika pārņemta nepietiekami stingra mākslas darbu atlase publicēšanai.

Diskusijas raisīja, piem., Ojāra Vācieša dzejolis “Potjomkina sādža”. Nākamajos gados aizlīdzēja Laimoņa Pura lugas “Redzēt jūru” iestudējumu Akadēmiskajā Drāmas teātrī, kinofilmas “Četri balti krekli” demonstrēšanu. Nežēlastībā krita arī Alberta Bela romāns “Bezmiegs”, Gunāra Priedes lugas “Smaržo sēnes” manuskripts, Vizmas Belševicas dzejoļu krājums “Gadu gredzeni”, īpaši poēma “Piezīmes uz Livonijas Indriķa hronikas malām”. Piecdesmito gadu otrajā pusē un sešdesmito gadu sākumā literatūrā ienākusi paaudze pārņēma arī Latvijas Padomju rakstnieku savienības vadību.

¹ Referāts sagatavots Valsts pētījumu programmas “Letonika latviskas un eiropiskas sabiedrības attīstībai” projektā “Naratīvs, forma un balss: literatūras iesakņotība kultūrā un sabiedrībā” (Nr. VPP-LETONIKA-2022/3-0003).

Visaptverošu un daudzpakāpju cenzēšanas sistēmu palīdzēja nostiprināt arī būtisks PSKP CK 1969. gada 7. janvāra lēmums, kas paredzēja palielināt periodisko izdevumu redaktoru atbildību par publikāciju idejisko saturu. Pamatojoties uz šo lēmumu, LKP CK izstrādāja lēmumu "Par ideoloģisko iestāžu vadītāju atbildības pastiprināšanu par presē publicētajiem materiāliem un izrāžu repertuāru". Savukārt Galvenā literatūras pārvalde atteicās no atbildības par ideoloģiskajiem jautājumiem, atbildību uzveļot CK nodaļām, kultūras iestāžu vadītājiem un izdevumu redaktoriem, liekot viņiem izšķirties un pieņemt lēmumu par kāda materiāla publicēšanu. Galvenā literatūras pārvalde paturēja tikai informācijas filtra funkcijas (Briedis 1998, 82–83). Tātad palielinājās katras radošās savienības atbildība. Līdz ar to šis lēmums tieši skāra Latvijas Padomju rakstnieku savienības darbu – turpmāk vērsot lielāku atbildību par grāmatām, ko izdod izdevniecība, tostarp arī V. Lāma romānu "Visaugstākais amats". Jautājums par romānu izskatīts vairākās Latvijas Padomju rakstnieku savienības komunistiskās partijas pirmorganizācijas sēdēs – 1969. gada 7. aprīlī, 1970. gada 30. jūnijā, 29. oktobrī un 23. novembrī.

Pilnīgāku ieskatu romāna aizturēšanas sakarā sniedz Rakstniecības un mūzikas muzeja krājumā esošā Kārļa Krauliņa atsauksme par romānu tai redakcijā, kāds tas iesniegts izdevniecībā "Liesma" 1969. gada 19. maijā. K. Krauliņš (1969, 1–2) norādīja, ka V. Lāms nav uzklājis kritiku pēc romāna publikācijas žurnālā "Karogs" un izdevniecībai iesniedzis to pašu manuskriptu. Turklāt "[...] autoram nav skaidras, principiālas, komunistiskas pozīcijas pret saviem varoņiem un ideoloģiju. Un kamēr tādas nebūs – tikmēr romāns nav izdodams grāmatā".

Latvijas Padomju rakstnieku savienības sekretariāts pēc izdevniecības "Liesma" lūguma iecēla speciālu komisiju, lai tā novērtētu V. Lāma romānu "Visaugstākais amats". Jāatzīmē, ka romāns jau bija izredīgēts un Oriģinālās daiļliteratūras redakcijas akceptēts, bet to salikšanai galvenais redaktors vēl nebija parakstījis. 1970. gada 7. decembrī Latvijas Padomju rakstnieku savienībā norisinājās konsultāciju komisijas sanāksšana. Tās sastāvā bija Ilgonis Bērsons, Vizbulis Bērce, Jānis Kalniņš un Arvīds Grigulis. Kā apliecina I. Bērsona piezīmes, kas glabājas viņa kolekcijā Latvijas Nacionālajā bibliotēkā, visi četri komisijas locekļi akceptēja romāna izdošanu, ja tajā tiks pārveidotas dažas idejiski un mākslinieciski neskaidras vietas. Nopietni iebildumi romānam netika izvirzīti un pats romāns pamatā tika vērtēts kā labs (RXA429, 796).

Izdevniecībā "Liesma" manuskripts tika iesniegts 1974. gada 14. novembrī un jau pēc pāris dienām, 22. novembrī, nosūtīts uz tipogrāfiju. V. Lāms pēc komisijas ieteikumiem būtiskus labojumus manuskriptā neveica, ko apliecina 1974. gadā izdotā romāna publikācija.

Situācija ar V. Lāma romānu "Visaugstākais amats" apliecina 1969. un 1970. gada situāciju grāmatu cenzēšanā un izdošanā, kas joprojām centās stingri turēties partijas direktīvām, mēģinot saglabāt arī sociālistiskā reālisma doktrīnu un priekšstatus par pozitīvo varoni. Šī romāna sakarā jāatzīmē V. Lāma uzdrīkstēšanās un drosme atteikties no būtiskas romāna rediģēšanas, saglabājot savu ieceri, neuzspiežot lasītajam vienīgo aprobēto patiesību un melnbaltu skatījumu, bet ļaujot lasītajam pašam izvērtēt, rādot, ka pozitīvajiem varoņiem ir negatīvas īpašības un otrādi.

Literatūra

- Briedis, Raimonds. 1998. 70. gadu sākums: cenzūra un teksts. *Materiāli par pasaules strāvām latviešu literatūrā*, 81–88.
- Krauliņš, Kārlis. 1969. *Kārļa Krauliņa atsauksme par V. Lāma romānu "Visaugstākais amats" 1969. gada 19. maijā*. Rakstniecības un mūzikas muzeja krājums, RMM 246220.
- Rakstnieku grupas sēdes protokols par V. Lāma "Visaugstākais amats" 1970. gada decembrī. *Materiāli par literatūras darbiniekiem Ilgoņa Bērsona apkopojumā (L2): Lāms Visvaldis – Lēmanis Indriķis, 1941–1994*. LNB Reto grāmatu un rokrakstu krājums. Ilgoņa Bērsona fonds. Šifrs: RXA429, 796.

VĒSTURES SPOGUĻATTĒLS. ĒVALDA VILKA STĀSTI “DIVPADSMIT KILOMETRI” UN “PUSNAKTS STUNDĀ” LAIKMETA KONTEKSTĀ

Mārtiņš Mintauris

Latvijas Nacionālā bibliotēka
martins.mintauris@lnb.lv

Rakstnieka Ēvalda Vilka (1923–1976) darbs latviešu literatūrā saistīts ar padomju okupācijas periodu, kad Vilka daiļrade tika aplūkota gan sociālistiskā reālisma estētikas kontekstā, gan kritizēta par dažu viņa tekstu neatbilstību Padomju Savienības Komunistiskās partijas (PSKP) ideoloģijas prasībām (Kronta 1989). Referātā aplūkoti divi Ēvalda Vilka stāsti, kas saistīti ar vēstures interpretāciju un iezīmē būtiskus pieturas punktus rakstnieka daiļradē. Tomēr “līdz pat mūsdienām latviešu literatūrzinātnē izpaudies vienkāršots skatījums uz Vilka daiļradi un personību” (Oga 2022, 80). Tādēļ nepieciešams pievērst uzmanību šiem literārajiem darbiem, kas atspoguļo sava laika sociālās un politiskās norises, to spriedzi un rakstnieka izcelto jautājumu par indivīda atbildību vēsturiskajā situācijā, kas joprojām ir aktuāls (Šuvajevs 2023).

Ēvalda Vilka stāstu recepciju literatūras kritikā un tās politiskos zemtekstus ir rekonstruējis literatūrzinātnieks Harijs Hiršs (1982) komentāros rakstnieka kopoto rakstu izdevumam. Pēc “Divpadsmit kilometru” publikācijas Latvijas Padomju rakstnieku savienības žurnālā “Karogs” 1963. gada martā to kritizēja par partejiskuma trūkumu, buržuāzisko nacionālismu un abstrakto humānismu (Gūtmane 2022, 66–67). Asā reakcija bija saistīta ar diviem apstākļiem. Pirmkārt, ar t. s. latviešu nacionālkomunistu atstumšanu no LKP vadības no 1959. līdz 1962. gadam, kas radīja reakcionāru atmosfēru kultūras politikā (Bleiere 2002).

Ēvalda Vilka nacionālkomunistiem tuvie politiskie uzskati nebija noslēpums, un tas pastiprināja LKP ideologu negatīvo nostāju pret “Divpadsmit kilometri” autoru (Oga 2022, 84). Otrkārt, stāsta publikācija sakrita ar ideoloģiskās kontroles pastiprināšanu literatūrā un tēlotājmākslā. PSKP XXII kongresa impulss destalinizācijas turpinājumam 1961. gadā izrādījās īslaicīgs, taču tieši šajā kontekstā radās “Divpadsmit kilometri”. Saruna stāstā par to, kurš ir atbildīgs par formāli nosodīto Staļina personības kultu, ieguva politisku zemtekstu, kas ierobežoja šīs neērtās problēmas publisko iztirzājumu. Atšķirībā no Igaunijas, kur 20. gs. sešdesmito gadu literatūrā tika risinātas līdzīgas problēmas (Monticelli 2020), politiskais klimats Latvijas PSR vēl pirms Hruščova “atkušņa” beigām bija jūtami skarbāks. “Pusnakts stundā” publikācija 1968. gadā tika aizturēta (Oga 2022, 85).

“Divpadsmit kilometri” un “Pusnakts stundā” attēlo ceļu no ilūzijām par sociālismu ar cilvēcisku seju līdz arvien pieaugošai rezignācijai. Pirmajā stāstā lasāmas atziņas par vēstures neatgriezeniskumu: “Ar to dienu acīm skatīties vairs nav iespējams. [...] Šīs acis ir

pārāk daudz redzējušas.” (Vilks 1973, 210, 238) un “Vēsture nav papīra lapa, kur uzšņāpsi nezin ko, bet pēc tam ar gumiju izdzēsisi. Izdzēst nav iespējams. Var tikai pamēģināt visu to aizmirst. Aizmirst – un vairāk nekā.” (Vilks 1973, 239). Savukārt otrajā stāstā Autors secina: “Cilvēka vēsture ir viņa dzīve, pirms tās ir nakts, un pēc tās ir nakts.” (Vilks 1973, 479). Cilvēka izvēle paredz atbildību par savu rīcību, noraidot attaisnojumu, ka tāds bija laiks: Elmārs Zande ir atbildīgs par sava bērnības drauga nāvi, Oskars Krūklis – par svešā ebreju zēna un arī par sava dēla nāvi.

Literatūras kritika pamanīja rezignācijas noskaņu jau “Divpadsmit kilometru” intonācijā par indivīda nespēju izmainīt pagātņi, nedz arī ietekmēt tagadni. Tajā toni nosaka partijas ierēdņi, kuri ir atbildīgi par tās noziegumiem (Jānis Apalītis), un konformisti (Viktors Jeruks), kas pielāgojas šādai konjunktūrai. To šķietami kompensē Elmāra Zandes uzsvērtais imperatīvs: “Es jūtos atbildīgs par visu, kas notiek pasaulē.” (Vilks 1973, 298). Tomēr tas ir deklaratīvs un tāpēc apšaubāms. Pēc pieciem gadiem Ēvalds Vilks to gandrīz burtiski atkārtos stāstā “Pusnakts stundā”. Autora atbilde uz Vēstures jautājumu: “Kāpēc tevi tas interesē?” ir patētiska: “Tāpēc, ka jūtos atbildīgs par visu, kas noticis vai notiek pasaulē. [...] Man nav vienalga, ja kaut kur ir bendēti cilvēki!” (Vilks 1973, 480). Taču šī deklarācija atdurās pret Vēstures ironiju: “Bet varbūt tie divi no Valkas nemaz nevēlētos, ka tu uzņemies par viņiem atbildību? Vai tu esi viņiem to jautājis?” (Vilks 1973, 480). Autora dialogā ar Vēsturi ir daudz šādu jautājumu, uz kuriem nav iespējams atbildēt, jo padomju ideoloģijas piesātinātie priekšstati, ar kuru palīdzību Autors mēģina saprast pagātnes notikumu loģiku, ir tikai klišejas. Ideoloģiskais skaidrojums ir apzināti atsvešināts, jo tas paliek ārpus cilvēka dzīves traģēdijas, kas veido vēstures saturu.

“Pusnakts stundā” indivīda atbildības tēma aplūkota kontekstā ar holokausta vēsturi Latvijā, iekļaujoties tā laika Eiropas literatūrai kopīgajā tendencē, kas tiecas pārvarēt kolektīvo amnēziju par šiem notikumiem (Gūtmane 2022, 57–60). Atbilde Vēstures uzdotajam jautājumam ir: mirušajiem ir vienalga, jo nāve ir vienīgais kopsaucējs, kas līdzīgi “kaut kādai šausmīgai radniecībai” (Vilks 1973, 492) pastāv starp slepkavu un upuri. Tikai vēsture var pastāstīt dzīvajiem par to, kas ir noticis pēc tam, kad nāve ir izdzēsusi cilvēka pieredzi.

Stāstā parādās arī ļaunuma banalitātes motīvs, par kuru Hanna Ārente (*Hannah Arendt* 2006) rakstīja jau 1963. gadā; Ēvalds Vilks (1973, 479) to formulēja šādi: “Bet mani satriec tieši šis notikuma šķietamais vienkāršums, parastības baismīgums.” Stāsts tomēr ir tālu no vienkāršas moralizēšanas un tas “nav arī politiskās filozofijas traktāts par indivīda vietu un atbildību sociālās vides struktūrās” (Biezais 2003, 204), tas vaicā pēc ļaunuma cēloņiem. Līdzīgi, sekojot Jānam Unduskam (*Jaan Undusk* 2015, 134), var teikt par historiogrāfiju: “jebkura nopietna vēstures rakstniecība ir kas vairāk par morāles mācību, taču jebkura vēsture pārstāj pastāvēt, kad pazūd tās morāle” Ē. Vilka stāsti atspoguļo vēstures divsejainā Jānusa dabu, vēsturniekiem vienlaikus raugoties pagātnē un atbildot tagadnei par ieraudzītā attēla precizitāti, un šajā nozīmē Ē. Vilka proza ir apliecinājusi morāles nozīmi vēstures zinātnē.

Literatūra

- Arendt, Hannah. 2006. *Eichmann in Jerusalem. A Report on the Banality of Evil*. New York: Penguin Books.
- Biezais, Haralds. 2003. Meditācija par noskrandušo vēsturi. *Karogs*. 2, 198–208.
- Bleiere, Daina. 2002. Kultūrpolitika Latvijā 1959.–1962. gadā. *Latvijas Vēstures Institūta Žurnāls*. 3, 114–132.
- Gūtmane, Zanda. 2022. Antana Šķēmas stāsts “Īzāks” un Ēvalda Vilka stāsts “Pusnakts stundā”: holokausta traumas naratīvs 20. gadsimta 60. gados. *Letonica*. 45, 52–76. <https://doi.org/10.35539/LTNC.2022.0045.Z.G.52.77>
- Hiršs, Harijs. 1982. *Komentāri. Ēvalds Vilks. Kopoti raksti piecos sējumos. II sējums: Stāsti*. Hiršs, Harijs (sast.). Rīga: Liesma, 422–438.
- Kronta, Ildze. 1989. Portretskice politizētā laikā. *Jaunā Gaita*, 175. Pieejams: jaunagaita.net (skat. 07.05.2023.).
- Monticelli, Daniele. 2020. Translating the Soviet Thaw in the Estonian context: entangled perspectives on the book series Loomingu Raamatukogu. *Journal of Baltic Studies*. 51(3), 407–427. <https://doi.org/10.1080/01629778.2020.1762685>
- Oga, Jānis. 2022. Varai neērta rakstnieka piemiņa un (literārais) mantojums. Ēvalda Vilka piemērs (1976–1978). *Letonica*. 45, 78–111. <https://doi.org/10.35539/LTNC.2022.0045.J.O.78.111>
- Šuvajevs, Igors. 2023. *Latvieši vainu nepazīst*. Pieejams: <https://www.punctummagazine.lv/2023/03/28/latvieši-vainu-nepazīst/> (skat. 07.05.2023.).
- Undusk, Jaan. 2015. *Boļševisms un kultūra. Esejas*. Rīga: Neputns.
- Vilks, Ēvalds. 1973. *Labs paziņa. Stāstu izlase*. Rīga: Liesma.

DISKURSU LIETOJUMA DAUDZVEIDĪBA

DISCOURSE ANALYSIS OF INTERNATIONAL PROJECT QUALITY ASSURANCE

Indra Karapetjana

Latvijas Universitāte
indra.karapetjana@lu.lv

Gunta Roziņa

Latvijas Universitāte
gunta.rozina@lu.lv

Jekaterina Čerņevska

Latvijas Universitāte
jekaterina.cernevska@lu.lv

Despite international project management discourse being “a comparatively new domain” (Kuzmina 2019, 47), it is rapidly developing, as there are numerous international project opportunities offered by the European Funding Commission (Online 1); for example, the Capacity Building in Higher Education action supports projects based on multilateral partnerships in the field of higher education with third countries (Online 2).

An important task of internal quality assurance is to help to ensure that the final project outcomes meet the expected requirements set by the European Funding Commission. In this regard, project quality assurance discourse may provide evidence for decision-making to improve project management. Consequently, there is an increasing need to analyse language use in quality assurance assessment reports.

Quality assurance assessment reports can be regarded as one of the project report types. Project report “as a genre is subdued to the principles of institutional discourse, i.e., goal-oriented legitimate contributions of language produced by participants taking particular roles follow conventionalised rules in the EU public space” (Illie 2001; Thornborrow 2013 discussed in Kuzmina 2019, 48).

The present study aims at analysing language use in the internal quality assurance assessment reports of Erasmus+ KA2 Capacity Building for Higher Education project *EDUREFORM Mitigate the Impact of the Fourth Industrial Revolution on Indian Society*:

Education Reform for Future and In-service School Teachers (EDUREFORM), project No 609699-EPP-1-2019-1-IN-EPPKA2-CBHE-JP (2019–2014/001–001), focusing on their factuality, most frequently used phrases as well as such pragmatic meaning creating aspects as deixis, presupposition triggers, and scalar implicature.

EDUREFORM unites six Indian and five European partners, namely, four Indian universities (Chitkara University, The Maharaja Sayajirao University of Baroda, Savitribai Phule Pune University, Shivaji University), one Indian secondary school (Chitkara International School), one Indian business company (CXS Solutions), four European universities (University of Latvia, JAMK University of Applied Sciences, University of Hamburg, Università Telematica Degli Studi Italian University Line) and one European secondary school (Liceo Artistico Coreutico e Musicale Candiani-Bausch).

The *EDUREFORM* project aims at developing Indian secondary school students' analytical, critical thinking and creative skills and ensuring their competitiveness in the labour market in the context of the Fourth Industrial Revolution. To achieve the project goal, 22 pedagogical tools presented by the project participants have been selected for their implementation in the Indian university curricula. Besides, the *EDUREFORM Handbook for Innovative Pedagogy* on the pedagogical tools has been published, and the *EDUREFORM* MOOC course has been launched.

In the context of this research, an assessment report is defined as a formal piece of writing (Evans 2000, 122; Emmerson 2009, 134) compiled by the Internal Quality Assurance Team (IQAT) at the completion of project activity. The goal of the report is to inform the project management, the project participants, and the European Funding Commission about the current state of affairs in the project and its correspondence to the project objectives. The reports are vital for the project implementation, as the IQAT provides recommendations for the successful achievement of the project.

The research type is a case study, which “is a particular instance of [studied] phenomena” (Gall et al. 1996, 545, cited in Perry 2011, 81). *EDUREFORM* is an instance of an international project, and quality assurance assessment report analysis was approached both from the quantitative and qualitative perspectives. The applied research methods were a frequency count using [SketchEngine.eu](https://www.sketchengine.eu) and discourse analysis.

The present research analysed language use in the internal quality assurance (IQA) reports prepared in 2021 and 2022:

- a) training evaluation for the India Universities' Faculties: Introducing Teaching of the *EDUREFORM* Curricula;
- b) assessment of the 3rd *EDUREFORM* Empowerment Camp (i.e., a consortium meeting in India);
- c) pedagogical tool assessment: Peer Facilitated Classroom Sessions;
- d) assessment of the pedagogical tools and partners' engagement (interim report 1 and interim report 2).

The total volume of the analysed material is 96 pages (approximately 24,000 words). The *EDUREFORM* IQA reports comprise the introduction, data collection procedure, findings, conclusions, recommendations, and appendices, thus complying with the genre

conventions. The corpus excludes the appendices, as they mostly consist of tables and figures that are not the focus of the present study.

The obtained quantitative results demonstrated that the most frequently used phrases in the analysed discourse referred to the project objectives and emphasised the input of its main beneficiaries. The most frequently used single word was the project title, i. e., *EDUREFORM*, and the most frequently used set phrases were the names of the project participants. This can be accounted for the fact that both the project title and the participants are crucial for the project outcome assessment.

Most frequently used multi-word terms (excluding the names of the project participants) were “*pedagogical tools*” (139 occurrences), “*thinking skill*” (112), “*thinking skill promotion*” (40), “*skill promotion*” (40), “*analytical thinking skill*” (39), “*creative thinking skill*” (33), “*innovation manager*” (33), “*secondary school student*” (35), “*Indian university*” (25), “*social media publication*” (23), “*partners in Consortium*” (21), “*EDUREFORM curriculum*” (21), “*India context*” (20), “*EDUREFORM staff*” (20), and “*in-service teacher*” (18). The findings correlate with the key concepts and goals outlined by the *EDUREFORM* project, as the project focuses on the analytical, critical thinking and creative skill development and pedagogical tool application, and the main project beneficiaries are the project’s innovation managers, in-service teachers, and secondary school students.

The analysis of deixis use leads to the following findings:

- a) person deixis: the pronouns “*it*” (97) and “*they*” (43) were the most frequently used person deixes. “*They*” refers to either teachers/trainees, survey results, or participants. Personal pronouns “*he*” and “*she*” were not present in the discourse, as the analysed surveys were anonymous. Pronouns “*you*” (28), “*I*” (9), and “*we*” (3) were mostly used in the questionnaire questions and responses;
- b) time deixis: only several instances of time deixis mostly referring to the duration of the project activities were observed in the discourse, e.g., “*last day of the Camp*”;
- c) place deixis was not identified in the discourse;
- d) several instances of discourse deixis, e.g., “*this question*”, “*this report*”, “*this analysis*”, “*this information*” were observed in the reports.

Scalar implicature was analysed in terms of classical entailment scales (i.e., quantifiers and modal verbs). Quantifiers were not identified in the reports, whereas the most frequently used modal verbs were “*should*” and “*must*”. The modal verb “*should*” (40 occurrences) in the function of recommendation was mostly used in the questionnaire respondents’ comments, e.g., “*Duration of the training should be improved, because in this short duration we can’t understand properly all the tools*”.

In this case, the participant expresses the desirability for the state of affairs, namely, the duration of the training, to take place without imposing an obligation on the organizers of the training. Six instances of the modal verb “*must*” were observed in the recommendations part of the reports. In such a way, the IQAT imposes an obligation on the project participants by using the modal verb “*must*” to track the compliance with project objectives and minimize potential risks.

It can be concluded that the language used in the analysed discourse highlights both the importance of the project participant involvement and meeting project objectives. The reports have been written to record factual information; therefore, some of the mentioned linguistic tools are not present or have not been frequently encountered. Further research might be conducted to focus on a larger corpus of quality assurance reports to study other linguistic tools both at discourse and pragmatic levels.

References

- Emmerson, Paul. 2009. *Business Vocabulary Builder*. Hong Kong: Macmillan Education
- Evans, Virginia. 2000. *Successful Writing*. Newbury: Express Publishing
- Kuzmina, Jana. 2019. Use of Tense-aspect Forms in CORDIS Project Reports. *Baltic Journal of English Language, Literature and Culture*. 9, 46–61. <https://doi.org/10.22364/BJELLC.09.2019>
- Perry, Fred L. 2011. *Research in Applied Linguistics. Becoming a Discerning Consumer*. New York: Routledge

Internet sources

- [Online 1] Available from https://commission.europa.eu/funding-tenders_en [Accessed on 7 May 2023]
- [Online 2] Available from <https://erasmus-plus.ec.europa.eu/programme-guide/part-b/key-action-2/capacity-building-higher-education> [Accessed on 7 May 2023]

CENTRE FOR APPLIED LINGUISTICS ACTIVITIES ADDRESSING LINGUISTIC DIMENSION OF SOCIAL INCLUSION

Vita Kalnbērziņa

University of Latvia
vita.kalnberzina@lu.lv

Indra Karapetjana

University of Latvia
indra.karapetjana@lu.lv

Gunta Roziņa

University of Latvia
gunta.rozina@lu.lv

Margarita Spirida

University of Latvia
margarita.spirida@lu.lv

In October 2022, the Centre for Applied Linguistics at the Faculty of Humanities, University of Latvia completed a two-year-long ERASMUS project No. 2020-1-LV01-KA204-077527 “Promoting Easy-to-Read Language for Social Inclusion (PERLSI)”. The project partnership, as represented by the Centre for Applied Linguistics, the Easy Language Agency (Latvia), Zavod RISA, (Institute RISA, Centre for general, functional and cultural literacy, Slovenia), the Information collection and dissemination centre (IKSC, Lithuania), and the Institute of Applied Linguistics at Vilnius University developed a comparative study of easy-to-read (EtR) ecology in the project countries and contributed to the improvement of the linguistic and communicative inclusion of cognitively impaired people, elderly people as well as people with other linguistic backgrounds, thus raising awareness among the general public and promoting the idea of an inclusive society.

The project targeted two big groups: potential EtR language translators and writers, who are responsible for the development of content for persons with permanently or temporarily limited reading proficiency and the persons with limited reading proficiency, e.g., groups with special communication needs necessitated by cognitive or psychological

impairment, low education, or critical life events, such as forced migration, or elderly people.

The project allowed establishing EtR national networks of professionals, thus enabling specialists to better identify the opportunities that EtR offers to their target groups.

In Latvia, those who benefited from or were engaged in the activities organised by the project team include roughly 80 language instructors who participated in upskilling seminars held at the Latvian Language Agency, a Facebook group of about 1500 teachers, as well as refugees who attended a Latvian language course administered by the PERLSI team participant Ērika Pičukāne (6 groups – about 72 persons). In total, the Latvian national team approached for cooperation and engaged in various EtR activities about 11 local organizations, e.g., NGO Biedrība “Rīgas pilsētas “Rūpju bērns” [Riga City Child of Care], NGO Velku biedrība [Velki Association], the organisation for people with intellectual disabilities “Saule”, the support group for people with mental health issues and their relatives “Gaismas stars”, Latvian Association of the Deaf, Autism Society of Latvia, Social Service of Ogre municipality Day care centre, the society that provides psychological support to stroke survivors and their families “Vigor”, Autism Centre, ESTO, and the Latvian Umbrella Body for Disability Organisations (SUSTENTO). It should be mentioned that some of these organisations are active also outside the Riga region, thus ensuring regional coverage, e.g., Latvian Association of the Deaf has units all over Latvia, and Riga City Child of Care is also active in Cēsis.

At the national level, at least 200 persons participated in various local events, such as EtR workshops, EtR training, EtR readings. Two national surveys attracted 500 respondents each, topped by 17 focus group participants. The online study course “Easy Language for Social Inclusion” was completed by 22 attendees who engaged in the translations of various texts, for instance the tourism materials now publicly available on Latvia’s State Forests’ mammadaba website (Online 1).

At the international level, the project team reached out to at least 30 organisations through information exchange in the Easy Language International Network (ELIN).

The project outcomes supported integration of people with migrant backgrounds, as well as groups with special communication needs necessitated by cognitive impairment, low education, etc. PERLSI contributed to the establishment of sustainable links between organizations active in education and social inclusion, specifically focusing on EtR, and the general public at national and international level.

PERLSI, among other initiatives, addressed the following priorities published in European policy documents:

- 1) Education & Training 2020: “Adult learning is a vital component of the European Commission’s lifelong learning policy. [...] It is essential to competitiveness and employability, social inclusion, active citizenship, and personal development across Europe. [...] The challenge is to provide learning opportunities for all, especially disadvantaged groups who need them most.” (Online 2)
- 2) The United Nations Convention on the Rights of Persons with Disabilities, which specifies that countries are responsible for distributing information and making

sure that it is in a format such as Braille or EtR, for example, so that people with disabilities can access it (Online 3).

- 3) The European Accessibility Act, which specifies that certain information should be made available in a language that can be easily understood by consumers and other end-users (Online 4).

Following the example set by the Slovene partner, validation practice was introduced in Latvia and Lithuania, allowing target groups to see the EtR benefits in practice. It should be noted that EtR users were officially employed in the project alongside other researchers, thus providing for inclusive research as well as inclusive society practices. Moreover, the easy language self-advocacy movement was established in Latvia.

On August 26, the national multiplier event took place in Riga. Latvian team members – Irina Meļņika, Gunta Anča (representing the Easy Language Agency), Dr. philol. Dite Liepa, Dr. paed. Ērika Pičukāne, Mg. art., Mg. philol. Velga Polinska (representing the University of Latvia) introduced the event participants with the compelling results of this two-year project (Online 5).

Project stakeholders, sc. Lauris Zvejnieks (Latvijas Radio), Ieva Sproģe (National Centre for Education of the Republic of Latvia), Kristīne Simšone (RIGA IFF / Riga International Film Festival), Kristīne Veispale (NGO Biedrība “Rīgas pilsētas “Rūpju bērns””) and Liana Velka (NGO “Velku biedrība”) as guest speakers shared their insights and experience in the use and implementation of the materials created during the project and EtR language principles in their professional settings.

The multiplier event hosted the award ceremony of the *Easy to Read Writing Contest*, which was organised as part of the project. The contest has become an annual event adding visibility to EtR users and aiming to engage Latvian writers as EtR ambassadors.

PERLSI is a forward-looking project as its outputs have become steppingstones for other projects. In project countries, the project triggered a whole chain of EtR related activities. The University level partners of the project continue working on research project proposals, while NGOs are actively engaged in non-research level projects.

Keywords: social inclusion, linguistic and communicative inclusion, Easy-to-Read, ERASMUS project

Adapted from the Project Final Report submitted to the State Education Development Agency.

References

[Online 1] Available from <https://www.mammadaba.lv/viegla-valoda/galamerki-viegla>

[Online 2] Available from <https://education.ec.europa.eu/education-levels/adult-learning>

[Online 3] Available from

<https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/convention-rights-persons-disabilities>

[Online 4] Available from <https://www.inclusion-europe.eu/european-accessibility-act/>

[Online 5] Available from *Promoting Easy-to-Read Language for Social Inclusion (PERLSI)* website: <https://www.lu.lv/en/perlsi/>

SELECTING AND CLASSIFYING DIGITAL RESEARCH TOOLS IN HUMANITIES

Jana Kuzmina, Zigrīda Vinčela

University of Latvia

Introduction

The development of digital tools has shaped research and teaching in traditional humanities. Though digital humanities or digital scholarships have been a part of the linguistic agenda since the 1980s, their recent breakthrough and ubiquitous presence are unprecedented (Quan-Haase, Kim 2011). They have grown rapidly, encompassing a wide range of disciplines (e.g., linguistics, literature and culture studies, history, philosophy and digital technologies), projects, and initiatives. They provide conceptual theoretical background, methodological frameworks and tools for creating digital databases and archives, mapping and timelines, data mining, multimedia storytelling, text analysis, and visualization (Hughes, Constantopoulos, Dallas 2015). As a result, digital humanities have enabled scholars to conduct interdisciplinary research, create interactive visualizations and mappings, operate large digital data sets, which creates the need to explore the potential of digital tools for the enhancement of undergraduate education and research in linguistics. The abovementioned has determined the aim of the present research, which is to select, classify and consider possible integration of digital tools into the selected courses in linguistics to scaffold the learning and research processes of undergraduate students.

Research Methods and Design

The present research is an exploratory case study. It investigates the functionality of digital tools which enhance students' text perception and processing skills, enable them to conduct text lexical and syntactic digital analysis, extract text analytics, reflect a narration, create multi-modal timelines and visualise textual data. The research unfolds by selecting tools, considering students' entry-level technical expertise according to Digi-Comp 2.2: The Digital Competence Framework for Citizens (Vuorikari, Kluzer, Punie 2022), and proceeds with investigating the functionality of those tools, addressing their relevance for integration to undergraduate curriculum as well as the piloting (68 students) of English Corpora to acquire these students' feedback on the English Corpora concordancer functionality and extracted data interpretation options.

Results and Discussion

The yielded research results show that the historical development of digital humanities has resulted in various taxonomies, e.g., project-based, institutional, methodological, but the selected tools (available from Text Analysis Portal for Research, Choosing Digital Methods and Tools – Arts and Humanities Research Computing, Tools &

Software – Digital Humanities – Research Guides at New York University) should adopt methodological classification, with common umbrella categories being text analysis, data visualization, and multimedia storytelling. Hughes, Constantopoulos and Dallas (2015) claim that very often the methodological tools are already embedded into an institutional ecosystem or into a curriculum, which is an important precondition for tool selection and implementation and the process of conceptualisation of digital humanities occurs through content, tools and methods as core elements. Moreover, the level of digital literacy of students should be taken into consideration. In addition, the piloting feedback (data extraction and interpretation from English Corpora) confirmed that a vital step in the integration of digital tools is the design of activities that encourage and guide students towards data interpretation that can uncover for them the practical application options of the data. When integrating the tools, the role of corpora in linguistic data extraction and interpretation is specifically brought out by Egbert et al. (2020). The feedback from students revealed the challenges they addressed, e.g., the complexity of interface, query creation to match the expected output, quantitative data interpretation and other challenges. Timely identification of challenging areas is a valuable information source for the alignment of scaffolding with undergraduate students' needs.

Conclusions

The process of selecting, classifying and integrating digital tools should constitute a complete cycle, namely, the functionality of the tools allows the delivery of the subject matter interactively and facilitates students to investigate text linguistic and rhetorical organization in depth, enabling the students to withdraw text analytics, visualise research results or be engaged in interactive storytelling. Moreover, the presence of a virtual learning environment, for instance, Moodle or Blackboard, provides seamless integration of digital tools into the study process, by embedding external links or plug-ins.

When integrating digital tools in the study and research process, DigComp 2.2 taxonomy (The Digital Competence framework for citizens) should be considered to ensure comprehensive digital competence development. Continuous feedback on the application of digital tools is an indispensable part of their integration process in undergraduate students' education, which makes the cycle complete.

References

- Choosing Digital Methods and Tools – Arts and Humanities Research Computing*. Available from harvard.edu [Accessed on 24 March 2023]
- Egbert, Jesse, Larsson, Tove, Biber, Douglas. 2020. *Doing linguistics with a corpus: methodological considerations for the everyday user*. Cambridge: Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1111/ijal.12373>
- Hughes, Lorna, Constantopoulos, Panos, Dallas, Costis. 2015. Digital Methods in the Humanities: Understanding and Describing their Use across the Disciplines. *A New Companion to Digital Humanities*. S. Schreibman, R. Siemens, J. Unsworth (eds.). Wiley and Sons, 150–170. <https://doi.org/10.1002/9781118680605.ch11>

- Quan-Haase, Anabel, Martin, Kim. 2011. Rethinking tradition: The loss of serendipity and the impact of technology on the historical research process. *Proceedings of the American Society of Information Science and Technology*. 48, 1–2. <https://doi.org/10.1002/meet.2011.14504801244>
- Text Analysis Portal for Research*. Retrieved from <https://tapor.ca/home> [Accessed on 24 March 2023]
- Tools & Software – Digital Humanities – Research Guides at New York University*. Retrieved from <https://guides.nyu.edu/digital-humanities/tools-and-software> [Accessed on 24 March 2023]
- Vuorikari, Riina, Kluzer, Stefano, Punie, Yves. 2022. *DigComp 2.2: The Digital Competence Framework for Citizens – With new examples of knowledge, skills and attitudes*. Luxembourg: Publications Office of the European Union. <https://doi.org/10.2760/115376>

MASTERING RESEARCH PAPER WRITING: CHALLENGES AND SOLUTIONS FOR TERTIARY LEVEL STUDENTS

Tatjana Bicjutko

Latvijas Universitāte
tatjana.bicjutko@lu.lv

Monta Farneste

Latvijas Universitāte
monta.farneste@lu.lv

Focus on research paper writing is a topical theme in professional skill development, and the acquisition of research paper writing skills is an effortful and time-consuming process. Although novice English as Foreign Language (EFL) researchers start developing their research proficiency on the basis of previously acquired courses, simple equipping with writing guidelines proves to be lacking and should be accompanied by consistent support in applying them in student research.

Tribble (2015) identifies three contrasting approaches to writing: social or genre, intellectual or rhetorical, and academic literacies. He notes, however, that too much attention is devoted to essay writing, while neglecting other genres important for specialists in the field. Nesi and Gardner's (2012) study on genre families highlighted that more attention should be paid to other genres employed at the tertiary level, including research papers. At present, little attention is devoted to developing writing, especially research writing skills (Baglione 2008, 595). Lisa Baglione (2008, 595) emphasizes that only a gradual or step-by-step approach to each part of the paper could be helpful for student understanding of the genre. As the development of discursive competence involves not only textual, generic but also social knowledge (Bhatia 2005), Baglione (2008, 595) considers that students can benefit from interaction with teachers and peers in this learning process.

Thus, the present study aims to analyse the challenges tertiary level students encounter while mastering research paper writing skills and to offer potential solutions to these challenges.

The paper discusses the results of a questionnaire survey collected from second-year undergraduate students, examining their experiences and perceptions regarding research paper writing. The following research questions framed both questionnaire design and the analysis of data:

- What aspects of research paper writing do students find most problematic?
- What research process problems do students encounter?

- What are student preferences in research skills acquisition?
- What are the possibilities for the Research Project and Methodology course improvement?

Among the 47 respondents of the questionnaire, 45 EFL undergraduate students from a university in Latvia were majoring in language and business studies. With 3 international students and 2 part-time ones, the rest of the respondents present a rather homogeneous sample of local undergraduates studying full time. One more unifying factor is that at the time of completing the questionnaire, they all were attending the practical Research Project and Methodology course and doing their first independent pilot research.

The study demonstrates that the students find selecting research methods closely followed by formulating theses as the most problematic in writing a paper. A slightly less but still complicated task is the selection of materials for theoretical background. At the other end of the scale are such formal aspects as describing charts and, next, compiling the list of references. Surprisingly, table description is acknowledged as more demanding than the chart one, whereas using appropriate language is perceived as the third least complicated aspect of the writing process.

While the self-acknowledged student problems in doing research are prevalently of motivational and organisational nature, including the difficulties in combining work and studies, the respondents are acutely aware of the importance of supervision. Their preferences are in direct correspondence with the instructor and getting their feedback with track changes. The students are also in favour of class discussions, but they value peer feedback and self-check quizzes at a low rate. Peer discussions are recognised as valuable only when they are conducted in groups writing on the same topic. The students welcome reading and analysis of research articles as well as exemplary bachelor's and other student papers. Importantly, nearly one-third of the respondents admit to their need in language support when studying in English.

To sum up, the results reveal students' inability to apply theory discussed during the lectures on research methods and data collection tools in their independent research. Moreover, while learning to conduct research and report on their studies, they demand an individualised approach. To remedy the situation, research methods could be introduced in all courses starting from the first year. Integration of scientific database search and close reading of research articles may help to promote knowledge of research paper as a genre. For the Research Project and Methodology course specifically, a corpus of exemplary term papers and bachelor's theses may become useful learning material. In turn, the course should comprise a series of short individual and/or same-topic research group tutorials. It is also important to devote more attention to self- and peer-assessment criteria used in the learning process, especially when working with large groups. Finally, the claim for language support may equally signal problems with simple genres as well as a lack of confidence in writing a research paper, and thus it points to the necessity of further research.

Whereas the findings highlight the importance of conducting surveys to improve the study process in general and the Research Project and Methodology course in

particular, such external factors as education reforms and further computerisation of writing make regular analysis and course adaptation mandatory.

References

- Baglione, Lisa. 2008. Doing Good and Doing Well: Teaching Research-Paper Writing by Unpacking the Paper. *PS: Political Science and Politics*. 41(3), 595–602. <https://doi.org/10.1017/S1049096508080803>
- Bhatia, Vijay K. 2005. *Worlds of Written Discourse*. London: Continuum.
- Nesi, Hilary, Gardner, Sheena. 2012. *Genres Across the Disciplines: student writing in higher education*. Cambridge: Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/9781009030199>
- Tribble, Christopher. 2015. Writing academic English further along the road. What is happening now in EAP writing instruction? *ELT Journal*. 69(4), 442–465. <https://doi.org/10.1093/elt/ccv044>

GLOBALĒ UN LOKĀLĒ PROCESI SLĀVU VALODĀS, LITERATŪRĀ UN KULTŪRĀ 6

BELARUSIAN NATION-BUILDING AND ITS ONE OPPONENT AS REFLECTED IN THE WORK OF YOUNG POETS

Arnold McMillin

Emeritus Professor at University College London
a.mcmillin@ucl.ac.uk

The problems of nation-building for small, new countries. Important building blocks are memory, history, and the national language. In the case of Belarus, the role of an ignorant and ruthless dictator, deliberately hinders all three elements.

For nationally conscious Belarusians, the golden age of their country was the 16th century when the Statutes of the Grand Duchy of Lithuania were written in Middle Belarusian (Stang 1935). The decline of the language reached its nadir in the 19th century when Belarus was part of the Russian empire, and the use of the native tongue was forbidden until 1905.

It revived briefly in the 1920s, and then again after the collapse of the Soviet Union when Belarus became an independent state, where at first the language flourished in schools and colleges. In 1994, Lukashenko started reversing this process and destroying the national flag and other symbols. In 1997, a Referendum gave equal value to Russian and to Belarusian, making no secret of the Dictator's scorn for the latter.

In 2010, the bold but unsuccessful attempt by leading poet Uladzimir Niakliajeŭ to challenge the President was under the slogan *Havary praŭdu!* 'Tell the truth!'

The Referendum and other attempts to degrade and even destroy the language were bitterly attacked by numerous poets. Some sought inspiration for building the language in the Czech model. What is now the Czech Republic was already significant for Belarusians, both in the early 16th century as the place of publication of some of Frańčišak Skaryna's biblical translations and as a place of refuge for poet Larysa Hienijuš in the 20th century.

Historical memory, particularly of the GDL, of which Belarus may be regarded as the main successor state, is very important, and the image of enforced deprivation of memory (*mankurtsva*) is adduced by several poets. No writer doubts who to blame for Belarus's failure to become a democratic state when it acquired independence in 1991. Many poems attack the Dictator with both bitterness and humour.

The process of nation-building may have to wait many years before achieving its goal, but contemporary Belarusian poets have helped to lay the cornerstone for this lengthy process.

Literature

Stang, C. S. 1935. Die westrussische Kanzleisprache des Grossfürstentums Litauen, Oslo: Jacob Dybwad.

NEOLOGISMS OF THE COVID-19 PANDEMIC IN CZECH AND RUSSIAN MASS MEDIA DISCOURSE: THE LINGUISTIC-PRAGMATIC ASPECT

Daria Andreeva

Charles University (Prague)

dariyaa09@gmail.com

The Covid-19 pandemic revealed the necessity to subject different languages to several modifications, especially the ones concerning the lexical field, to describe a new reality. The Czech and Russian languages are not an exception in the matter: a whole lot of neologisms were created and spread both in spoken and written language during the pandemic. In addition, a few lexemes, which had been regarded as a part of medical jargon, entered widespread use in the pandemic period due to big changes in society and its way of life.

Certain neologisms showed a great potential for their use in Czech and Russian mass media texts due to their compactness. Moreover, these neologisms were not just used by Czech and Russian mass media solely to name recent phenomena, but also to accentuate their novelty, to differentiate those phenomena from others and, in some cases, to evaluate events as they were happening. All the features, which are present in neologisms as an overall linguistic phenomenon (Filipec, Čermák 1985, s. 99; Popovich 2020, 38), to a certain degree can attribute to the fact that neologisms represent an attractive tool in the hands of modern mass media (Lišková 2013, 18; Lin, Konchakova 2015, 196). Due to their widespread use in Czech and Russian mass media texts on the Covid-19 pandemic, neologisms must be considered, while conducting the analysis of the linguistic representation of the pandemic in Czech and Russian mass media discourse.

Based on the data, taken from the electronic dictionary of Covid-19 neologisms with the examples of their use in Czech mass media and from the dictionary of Covid-19 neologisms with the examples of their use in Russian mass media, most Czech and Russian neologisms can be divided into the following groups, in accordance with their belonging to a certain thematic and lexical-semantic field:

- a. linguistic units naming the virus and its types:
  - a) Czech neologisms: *cukrovid*, *čínská chřipka*, *čínská rýmička*, *deltakron*, *dlouhý covid*, *chřipcovid*, *chřipčička*, *chřipečka*, *centaur*, etc.
  - b) Russian neologisms: *ковид*, *коронавирус*, *китайская чума*, *коронагрипп*, *дельта*, *омикрон*, etc.
- b. linguistic units denoting the Covid-19 pandemic and its different periods:
  - a) Czech neologisms: *divnoobdobí*, *dvojpandemie*, *kovidoba*, *chřipkovid*, *gastro-lockdown*, *haranténa*, etc.
  - b) Russian neologisms: *ковид-пандемия*, *ковид-эпоха*, *коронапандемия*, *коронапериод*, etc.

- c. linguistic units designating personal protective equipment (PPE) and places, where they can be purchased:
- Czech neologisms: *covmaska, dezimat, náhubek, rouškomát*, etc.
  - Russian neologisms: *намордник, суперспредер, ковид-маска*, etc.
- d. linguistic units naming Covid-19 tests and other devices or methods related to Covid-19 testing:
- Czech neologisms: *koronatest, drive-thru, chrchlpliv, nosošfour, prstopich*, etc.
  - Russian neologisms: *ковид-тест, ПЦР-анализ, пэцээрка, ковид-мазок*, etc.
- e. linguistic units indicating different types of areas corresponding to the number of people infected with the virus in those areas:
- Czech neologisms: *covidzóna, červená zóna, zelená zóna*, etc.
  - Russian neologisms: *ковид-государство, ковид-зона, ковид-дом*, etc.
- f. linguistic units for vaccines and vaccination:
- Czech neologisms: *čipizace, dvoivakcinace, vakčína, koronavakcína*, etc.
  - Russian neologisms: *коронавакцина, чипизация, вакхина*, etc.
- g. other realities of the pandemic times:
- Czech neologisms: *distančka, e-hospoda, e-žádanka, ekoncert, harant office, home chic dress code, homeučení, chytrá karanténa, infodemie, karande, karoška, lockdown*, etc.
  - Russian neologisms: *карантикулы, ковид-надбавки, коронапакет, коронакараоке, корона-стрижка, коронасвидание, инфоодемия*, etc.
- h. linguistic units, created for categorizing people in the pandemic times:
- Czech neologisms: *generace C, generace C-19, generace covid, generace Korona, homeofficeující, homolka, homo covidicus, homo hygienicus, homo pandemicus*, etc.
  - Russian neologisms: *ковид-носитель, ковид-поколение, коронапациент, шашлычник, гречник, туалетобумажник*, etc.
- i. linguistic units denoting emotional states, caused by the pandemic times:
- Czech neologisms: *digitální únava, korodeprese / korodepka, covidzmatek*, etc.
  - Russian neologisms: *коронашок, коронаужас, коронавирус-истерия, ковид-безумие*, etc.
- j. linguistic units, indicating one's attitude towards the pandemic or the virus and one's views on that matter:
- Czech neologisms: *hygienismus, karantenismus, rouškofilie, covidofašismus, koronabolševismus*, etc.
  - Russian neologisms: *ковидизм, ковид-нигилизм, ковидоскептицизм, ковид-религия*, etc.

As seen from the examples above, Covid-19-related neologisms, which occurred in Czech and Russian mass media, designate a wide range of phenomena: from inanimate objects to people, from material substances to abstract notions and concepts. They, indeed, include some borrowings from other languages (this is especially true in the cases of different names of several types of Covid-19); however, most of them were created by Czech and Russian language users with the help of their native language means and reflect the specifics of their lives during the pandemic.

Czech and Russian Covid-19-related neologisms also share several similarities in relation to their pragmatic aspect in mass media. While some of them are used by mass media sources in a neutral way (e.g., *covidžóna*, *ковид-ограничения*) with a single purpose to inform the public on the current state of the pandemic or new restrictions, there are numerous neologisms, which possess an expressive potential. Most of such neologisms with an expressive potential more often than not carry a negative or / and an ironic connotation. These neologisms can be divided into two groups:

- 1) neologisms with an explicit connotation, the ones that do not need a context to clarify the nature of their connotation: Czech examples of this type include words such as *coviddiktatura*, *covidignorant*, *coviddisident*, and we can find similar lexemes among Russian examples, such as *коронадиссидент*, *ковидофоб*, *коронотеррор*;
- 2) neologisms with an implicit connotation, in their case the context, which they are put into, is necessary to interpret the character of their connotation. Here are two examples where it is difficult to clearly identify the connotation of neologisms, which are underlined in the excerpts below:

(1) [...] *soudruzí coronaviristé považují za jakási božstva, jimž je dovoleno vše.* (pravdive.eu, 18.2.2021)

‘[...] komrades coronavirusists think themselves to be godlike creatures to whom anything is allowed’

(2) *При этом общая усталость от утраченных свобод – а именно об этом говорили плакаты в руках митингующих – объединила крайне пёстрый спектр участников, начиная с так называемых ковид-скептиков, считающих коронавирус выдумкой властей и журналистов, и заканчивая ультраправыми радикалами.* Russian newspaper *Izvestiya*, 02.09.2020. (Gromenko 2021, 324)

‘The common fatigue from lost freedom, of which spoke the posters in the protesters’ hands, united a wide range of participants, varying from covid-skeptics, who think the coronavirus to be a fraud made up by the government and journalists, to the far-right radicals’.

In the Czech excerpt, even if we might have guessed without any context that the connotation of the word *coronaviristé* is negative, the degree of its expressiveness is not apparent. The context accentuates and even intensifies its negativity. In the Russian excerpt, it is an ironic element in the meaning of the neologism that is accentuated by the author of the mass media text.

To sum up, the neologisms used by both Czech and Russian mass media sources to depict the Covid-19 pandemic display a great diversity in their semantics and in their pragmatic effect, which varies according to their expressive potential and the context.

Literature

- Čermák, František, Filipec, Josef. 1985. *Česká lexikologie*. 1. vydání. Praha: Academia.
- Gromenko, Elena et al. 2021. *Slovar' russkogo jazyka koronavirusnoj jepohi*. Sankt-Peterburg: Institut lingvisticheskikh issledovanij RAN.
- Lin, E, Konchakova, Svetlana. 2015. Pragmaticheskie funkicii neologizmov v sovremennyh SMI. *Vestnik TGU*. 11(151), 193–197. Available at: <https://cyberleninka.ru/article/n/pragmaticheskie-funktsii-neologizmov-v-sovremennyh-smi> [Accessed on 03.05.2023.].
- Lišková, Michaela. 2013. Mediální obraz lexému neologismus v letech 2000–2011. Blagoeva, D., Kolkovska, S., Lišková, M. (eds.). *Problemi na neologijata v slavjanskite ezici*. Sofija: Prof. Marin Drinov Academic Publishing House, s. 11–20.
- Popovich, Ekaterina. 2020. Lingvisticheskije i jekstralingvisticheskije funkicii neologizmov. *Filologicheskij aspekt: mezhdunarodnyj nauchno-prakticheskij zhurnal*. 6(62), 37–42. Available at: <https://scipress.ru/philology/articles/lingvisticheskije-i-ekstralingvisticheskije-funktsii-neologizmov.html> [Accessed on 03.05.2023.].

ULUBIONE POLSKIE KSIĄŻKI DLA DZIECI CZYTELNIKÓW RADZIECKICH

Daria Serebrennik

Szkoła Doktorska Uniwersytet Humanistyczno-Przyrodniczy im. Jana Długosza w Częstochowie

Literatura dziecięca odgrywa ważną rolę w edukacji i wychowaniu dzieci niemal w każdym kraju świata. W Związku Radzieckim, jednym z pierwszych państw socjalistycznych i “ledwie najbardziej drakońskiej cenzurze w XX wieku” (Bykov 2013, 5), literatura dziecięca została uznana za kluczowe narzędzie w kształtowaniu nowego człowieka (Blium 2000, 211). Uznano ją za “ważną broń” (Kormchij 1918, 3) w edukacji przyszłych budowniczych nowego społeczeństwa komunistycznego. Badanie polskiej literatury dziecięcej popularnej w ZSRR jest ważnym elementem badania radzieckiej kultury literackiej, ponieważ pozwala lepiej zrozumieć, jakie wartości i postawy były przekazywane dzieciom za pośrednictwem literatury tłumaczonej i jak mogły one wpłynąć na kształtowanie się radzieckiego światopoglądu.

Przekłady polskiej literatury dziecięcej cieszyły się w ZSRR dużym popytem i były wydawane w ogromnych ilościach. Według danych statystycznych opublikowanych przez Wszechzwiązkową Izbę Książki na dzień 1 stycznia 1975 roku, od 1917 roku w Związku Radzieckim wydano ponad milion książek polskich autorów w 38 językach (Cybenko 1975). W świetle tych liczb można założyć, że polska literatura dziecięca stanowiła szczególnie ważny element wymiany kulturalnej między obu krajami w latach 1945–1989, kiedy PRL należała do obozu socjalistycznego. W żadnym innym kraju utwory polskie nie były tak popularne jak w ZSRR. Wiele dzieł polskich autorów pozostawiło niezatarty ślad w historii przekładów literatury obcej w kraju i stało się ważną częścią dziedzictwa kultury radzieckiej.

Niniejszy artykuł jest jednym z niewielu opracowań zarówno rosyjskich, jak i zagranicznych autorów poświęconych badaniu polskiej literatury dziecięcej w ZSRR. Wśród takich prac znajdują się biografie polskich autorów: Juliana Tuwima pióra Marka Żywowa, Wandy Wasilewskiej, opracowana przez tłumaczkę Elenę Usiewicz. Szczególnie wielu badaczy pisało o Januszu Korczaku; wśród nich był Wasilij Suchomliński (książka *Serce dać dzieciom*). O najbardziej znanych twórcach polskiej literatury dziecięcej napisała Polka Zofia Olek-Redlarska w pracy *W kręgu kultury i literatury dla dzieci*.

Opowiadamy o najbardziej znaczących dla historii literatury dziecięcej w ZSRR przekładach z literatury polskiej, pięciu autorów. Wśród nich będą: Henryk Sienkiewicz, Janusz Korczak, Wanda Wasilewska, Julian Tuwim, Jan Brzechwa. Według przeprowadzonych, ale niepublikowanych jeszcze przez autorkę artykułu badań, dzieła tych właśnie pisarzy należały do najczęściej drukowanych w ZSRR. Ukazujemy nie tylko różnorodność gatunkową polskiej literatury dziecięcej i tendencje jej rozwoju, ale także to, w jaki sposób utwory były dostosowywane do sowieckiej propagandy i jakie miało to

konsekwencje dla ich dystrybucji i odbioru w Związku Radzieckim. Ten ostatni był bardzo różnorodny i wszechstronny. Tak oto niektóre książki wymienionych tutaj autorów stały się lekturami szkolnymi, inne próbowano używać jako środek propagandy ideologicznej. Nie zmienia to faktu, że czytano te teksty bardzo chętnie, uczono się ich na pamięć i nie traciły one popularności mimo zmieniających się pokoleń. Książki te miały znaczący wpływ na kształtowanie poglądów i zainteresowań dzieci i młodzieży radzieckiej oraz przyczyniły się do pogłębienia więzi kulturowych między Polską a Związkiem Radzieckim.

Jednym z najczęściej przedrukowywanych utworów, który nie zniknął z kart podręczników szkolnych, było opowiadanie Henryka Sienkiewicza *Janko Muzykant*. Było to prawdopodobnie podyktowane polityką i wiodącą koncepcją literacką okresu radzieckiego – realizmem socjalistycznym (Gorkij 1935, 390) – który obok podkreślania pozytywnych aspektów systemu socjalistycznego nawoływał do krytyki systemu feudalnego krajów kapitalistycznych. W tym kontekście książki, które podkreślały trudności, z jakimi borykali się zwykli ludzie w ustroju feudalnym czy kapitalistycznym, szczególnie zaś utalentowane dzieci ze wsi, którym nie dane było się nigdy kształcić, miały służyć do skonstrastowania świetlanej rzeczywistości radzieckiej z obskuranckimi realiami feudalizmu, które nie dawały szans na rozwój tym, których natura obdarzyła ponadprzeciętnymi zdolnościami. Jednocześnie uczyły determinacji, służącej pokonywaniu trudności. W czasie, gdy powstało opowiadanie *Janko Muzykant* muzyka była uważana za podstawowy element kultury wysokiej, a historia chłopca, który walczy o swoje marzenie, by pięknie grać na skrzypcach. Niestety, rzeczywistość pańszczyźniana okazuje się okrutna, chłopiec zostaje wychłostany wyłącznie za to, że chciał wziąć do ręki skrzypce. Chłosta okazuje się nadmierna i dziecko po trzech dniach męczarni umiera na rękach zrozpaczonej matki. Jaskrawo nakreślone przez Sienkiewicza zmagania małego niedoszlęgo muzykanta można z jednej strony uznać za smutną konstatację na temat realiów bezdusznego systemu minionej epoki, jak i wskazanie, że system socjalistyczny nie dopuści już nigdy więcej, by takie talenty uległy zmarnowaniu.

Z kolei dzieła Janusza Korczaka, wybitnego polskiego pisarza i pedagoga, przez długie lata inspirowały kolejne pokolenia młodych pionierów i komsomolców głębokimi lekcjami miłości i człowieczeństwa. Jego książki, takie jak *Król Maciuś Pierwszy* i *Kajtuś Czarodziej*, podkreślają znaczenie współczucia i zrozumienia w edukacji dzieci. Te utwory odegrały ważną rolę w kształtowaniu dzieciństwa młodych czytelników radzieckich, budząc w nich poczucie patriotyzmu i odpowiedzialności społecznej.

Wanda Wasilewska została natomiast uznana za pisarkę radziecką. Otrzymała nawet trzy nagrody stalinowskie w 1943, 1946, 1952 (Usievich 1954, 29), (Svinjin, Oseev 2007, 793–800). Wasilewska pisała o losie polskich dzieci, w tym sierot, o ich odwadze i dobroci oraz o bohaterstwie ludzi radzieckich w czasie wojny z hitlerowcami. Utwory Wasilewskiej często miały wątki patriotyczne, co sprawiło, że wskazywano je chętnie radzieckim dzieciom, jako te, które miały uczyć lojalności wobec własnego kraju. Książka *Pokój na poddaszu* znajduje się również na liście zalecanych w programie szkolnym,

a opowiadanie *Tęcza*, o życiu na ukraińskiej wsi walczącej z faszyzmem, staje się główną książką przekładów polskich autorów w latach 40. XX wieku.

Żadne omówienie polskiej literatury dla dzieci radzieckich nie byłoby kompletne bez wspomnienia o poezji Juliana Tuwima. Jego inteligentne i zabawne wiersze, takie jak *Lokomotywa* i *Ptasie radio*, były uwielbiane przez wiele pokoleń młodych czytelników, w tym “oktjabrjat”. Były to lektury, które pokazywały kapitalne zabawy językowe, uczyły, że nawet najbardziej prozaiczne rzeczy mogą stać się interesujące i zabawne. Poezja Tuwima była daleka od ideologicznych zapędów, ale trudno było się oprzeć, by nie wydać tekstów, które w cudowny sposób uczą i bawią. Tuwim, mimo, że treści jego utworów nie składały się na ideologiczne paradygmaty, były przykładem tego, że w ZSRR nie unikano całkowicie tekstów literatury pięknej, dalekiej od natrętnego dydaktyzmu i wydawano także teksty, które najwyczejniej cieszyły radzieckie dzieci wyrafinowaną dziwacznością, humorem i zabawnym użyciem języka. Do dziś Tuwim nadal jest ukochaną częścią polskiej tradycji literackiej, jak i rosyjskiej.

Brzechwa jest autorem popularnych w ZSRR wierszy *Na wyspach Bergamutach* oraz znanej bajki *Akademia Pana Kleksa*, który został nakręcony w radziecko-polskiej dystrybucji. Książki te opowiadają o magicznej szkole, w której uczniowie mogą studiować naukę, sztukę i literaturę. Historie są pełne przygód i wyobraźni, dzięki czemu są hitem wśród młodych czytelników. Ważne jest to, że oba utwory mówią o przyjaźni i wzajemnej pomocy wśród kolegów, czyli opowiadają o koleżeństwie i solidarności, a zatem dokładnie o tym, co wyznaczały statuty radzieckim pionierom. Utwory Tuwima i Brzechwy kształtowały u dzieci radzieckich wyobraźnię i inspirującą wizję świata i wiarę we własne możliwości.

Polska literatura wywarła duży wpływ na radziecką literaturę dziecięcą, a kilku polskich pisarzy stało się ulubieńcami młodych radzieckich czytelników. W sumie twórczość tych polskich pisarzy odcisnęła niezatarte piętno na radzieckiej literaturze dziecięcej. A jeśli spojrzeć na miejsce tych utworów we współczesnej Rosji, to widać, że dzieła, które radzieccy czytelnicy przyjęli z sercem i śmiechem, są nadal żywe. Niektóre, jak używane do celów mocno ideologicznych utwory Sienkiewicza, zestarzały się i pomału odchodzą w niepamięć, pojawiając się jedynie sporadycznie w antologiach lub zbiorach rocznicowych (Wasilewska 2015).

Literature

- Blium, Arlen. 2000. *Sovetskaja cenzura v epohu totalnogo terrora 1929–1953*. Sankt-Peterburg: Akademicheskij proekt.
- Bykov, Dmitry. 2013. *Sovetskaja literatura. Kratkij kurs*. Moskva: Prozaik.
- Cybenko, Eleny. 1975. *Polskaja literatura v Sovetskom Sojuze. Voprosy literatury*. 12, 186–210.
- Gorkij, Maksim. 1935. *O literature*. Moskva: Goslitizdat.
- Kormchij, Leonard. 1918. *Zabytoe oruzhie. O detskoj knige. Pravda*. 28, 3.
- Svinjin, Vladimir, Oseev, Konstantin. 2007. *Stalinskie premii. Dve storony odnoj medalii*. Novosibirsk: Svinjin i synovja.
- Usievich, Elena. 1954. *Wanda Wasilevska*. Moskva: Gosudarstvennoe izdatelstvo hudozhestvennoj literatury.
- Wasilewska, Wanda. 2015. *Raduga*. Moskva: Veche.

PĀRLIECINOŠĀS KOMUNIKĀCIJAS IZVEIDES PAŅĒMIENI

Irīna Dimante

Baltijas Starptautiskā akadēmija

dimanteirina@inbox.lv

Pārliecinošā komunikācija vai manipulācija?

Sākumā bija vārds... Gandrīz jebkuras sociālas attiecības sākas ar komunikāciju. Kopš seniem laikiem retorikas pamatlicēji bija sapratuši, cik liels ir vārda spēks un tā spēja izsaukt noteiktu reakciju klausītājos.

Arī mūsdienās veiksmīga komunikācija bieži vien ir pamats mērķa sasniegšanai sabiedriskajā, lietišķajā vai politiskajā vidē. Tādēļ mērķtiecīga komunikatora uzdevums ir – pārvērst par pārliecināšanas instrumentu savu tekstu, ar kuru tas vērsas pie adresāta. Atklāti neuzspiežot savu īsto nodomu, viņam ir svarīgi pierādīt izvirzītās idejas pareizību, bet tādā veidā, lai sarunu partneris (vai auditorija), nepamanot īpašu “iedarbību”, pieņemtu adresantam vēlamo lēmumu (piem., par komunikatoram izdevīgu investīciju).

Bieži vien nemaz nav viegli atšķirt pārliecinošu komunikāciju no manipulācijas. Tādēļ teikto var saistīt ar manipulācijas problemātiku.

Ar manipulāciju parasti tiek saprasta psiholoģiska (slēpta un apzināta) iedarbība uz sarunu partneri ar mērķi panākt manipulatoram izdevīgu adresāta uzvedību. Tāpat manipulācija ir psiholoģiskās iedarbības veids, kas rada cilvēkā tādus nolūkus, kas nesakrīt ar viņa patiesajām vēlmēm. Tomēr daži speciālisti uzskata, ka šāda manipulācijas definīcija nav precīza. Pirmkārt, manipulācija var būt slēpta un apzināta, taču tas nav obligāts priekšnoteikums. Otrkārt, bieži tā nav iedarbība, bet gan vienkārši stimulācija, proti, pamudinājums uz manipulatoram vēlamo darbību veikšanu. Treškārt, manipulācijas procesā “sarunu partnera-manipulatora” lomā var būt jebkas – populāra grāmata vai žurnāla vāks, reklāmas rullītis vai teksts, skaņa vai attēls. Manipulācija – tā ir stimulu izmantošana, kas jau iepriekš nosaka adresāta reakciju uz stimuliem un kas tiek izmantota tieši ar mērķi izsaukt šādu reakciju. Manipulācija balstās uz pieņēmumiem par reakciju, ko izsauc tāds vai citāds stimulants. Ja izvēlētais pieņēmums izrādās nepareizs, darbība tāpat uzskatāma par manipulāciju. No otras puses, ja komunikators izmanto stimulu, nevēloties izsaukt noteiktu sarunu biedra reakciju, vai nezinot, kādu reakciju tas izsauks, to nevar uzskatīt par manipulāciju (Dimante 2013, 353–354).

Zināšanas par valodas manipulācijas paņēmieniem arī padara iespējamu pretdarbību tai. Manipulācijas pretdarbības veidi ir kompleksa pieejamās informācijas atlase, no dažādiem avotiem saņemtās informācijas pētījums un paļaušanās tikai uz faktiem.

Valodas vienības, kas izmantojamas kā iedarbības līdzekļi – adverbu un partikulu piemēri

Runas (teksta) iedarbību var panākt ar dažādiem valodas līdzekļiem. Sākumā kā piemēru gribētos minēt adverbu (apstākļa vārdu) izmantojumu manipulācijas nolūkā. Kāpēc tieši apstākļa vārdu?

Pirmkārt, dažiem apstākļa vārdiem ar kvalitatīviem un kvantitatīviem parametriem piemīt vērtējošas rakstura īpašības. No vārdu izmantošanas viedokļa manipulāciju iespējamības ziņā “piemērotākie” varētu būt mēra un kvalitatīvie apstākļa vārdi. Pēdējie ir piesātināti ar vērtējošu saturu un var “piešķirt nepieciešamo īpašību”, jo apzīmē darbības kvalitāti. Bet mēra adverbi apzīmē darbības kvantitāti, intensitāti, kā arī īpašības mēru vai pakāpi.

Otrkārt, tekstā adverbi ir samērā “neuzkrītoši un it kā nemanāmi” (īpaši – mēra apstākļa vārdi), tādējādi manipulācija bieži vien nav jūtama. Apstākļa vārds atkarībā no tā novietojuma teikumā, lai arī ne vienmēr pilnīgi skaidri, tomēr veido vārdu savienojuma jēgu vai pat pilnībā to izsaka.

Piem., var plaši izmantot tādus apstākļa vārdus vai apstākļa vārdu salikumus, kas izsaka kādas parādības izpausmi (skat. (1) piemēru) vai apstākļa vārdus, kas raksturo kādas parādības izpausmes relatīvo pakāpi (skat. (2) piemēru).

- (1) *ļoti, pilnīgi, pavisam, pilnībā, galīgi, absolūti (absolūtais novērtējums).*
- (2) *pārāk daudz / pārāk maz; pārlietu, samērā, pietiekami, nedaudz, drusku, gandrīz, tikai (relatīvais novērtējums).*

Šādi apstākļa vārdi savienojami ar verbiem (darbības vārdiem), adjektīviem (īpašības vārdiem), kā arī ar pašiem adverbiem (apstākļa vārdiem), piem.:

- (3) *nedaudz negaidīta politiķa reakcija / pilnīgi negaidīta politiķa reakcija.*
- (4) *ļoti palīdzēt / nedaudz palīdzēt.*
- (5) *pateikts pilnīgi pareizi / pateikts gandrīz pareizi.*
- (6) *ir padarīts daudz vairāk / ir padarīts daudz mazāk.*

Īpaši mēra adverbi, nemainot kādas informācijas satura vispārējo nozīmi, var ienest tekstā tā autoram nepieciešamo nokrāsu (ang. *konnotation*). Kā pelēkais kardināls tie nemanāmi piešķir saturam tādas nianšes, kas adresātā spēj raisīt komunikatoram vajadzīgas ielānotās emocijas. Tas savukārt “palīdzēs” viņam veidot atbilstošu viedokli un pieņemt adresantam (komunikatoram) izdevīgus lēmumus.

Tik pat iedarbīgas kā adverbi, mēdz būt arī partikulas, jo tās piešķir vārdam vai arī teikumam dažādas nozīmju nianšes – ierobežojumu, nenoteiktību, pastiprinājumu, pavājinājumu, vispārinājumu. Tomēr dažkārt valodā atšķirt adverbus no partikulām var tikai kontekstā. Dažiem apstākļa vārdiem un arī partikulām ir vairākas nozīmes. Piem., niansetājām partikulām – vienīgi, vien, tikai – var būt gan ierobežojuma, gan pastiprinājuma nozīme. Salīdzināsim, kā ar partikulas “palīdzību” varētu piešķirt saturam citu nokrāsu:

- (7) *Viņam it kā (nu gan) var uzticēt organizācijas vadību.*
- (8) *Vienīgi (tikai) viņam (vien)var uzticēt organizācijas vadību.*

Valodas resursu izmantošana taktiskās piemērošanas ziņā

Valodas resursi pieļauj to atšķirīgu izmantošanu taktiskās piemērošanas ziņā. Bet ko gan nozīmē – veiksmīgas komunikācijas (vai arī manipulatīva) valodas taktika? Ar to ir jāsaprot runas darbība, kas atbilst noteiktam izvēlētas stratēģijas posmam un ir vērsta uz adresāta apziņas ievadīšanu noteiktā gultnē. Jebkura taktika paredz un satur (izmanto) pārlicinošas komunikācijas vai arī runas manipulācijas paņēmienus, t. i., izteikumu vai teksta uzbūves tehniku.

Kā piemēru var sniegt manipulatīvas darbības sistematizācijas variantu: neitralitātes stratēģija tiek uzskatīta par pamata stratēģiju, bet nepieciešamā manipulatīvā iedarbība tiek panākta ar realizācijas pazemināšanas stratēģiju vai paaugstināšanas stratēģiju, kas pieprasa noteiktas taktikas palīdzību (Dimante 2013, 359).

Kā piemēru atkal gribētos minēt “nemanāmu” adverbu (apstākļa vārdu) un partikulu izmantojumu manipulācijas nolūkā. Piemērs:

- (9) Pamatinformācija: *Viņi ir izpildījuši uzdevumu par 50 % (t. i., darbs ir pa pusei izpildīts). Neitralitātes stratēģija sevī ietver parastas informēšanas taktiku.*
- (10) Pazemināšanas stratēģija tiek realizēta, izmantojot negatīva raksturojuma taktiku (-): *Viņi ir izpildījuši uzdevumu vēl tikai par 50 % (t. i., darbs ir izpildīts vēl tikai pa pusei – līdz darba pabeigšanai vēl ir tālu).*
- (11) Paaugstināšanas stratēģija tiek realizēta, izmantojot pozitīva raksturojuma taktiku (+): *Viņi gandrīz ir izpildījuši uzdevumu, veicot to jau par 50 % (t. i., darbs ir jau pusē – drīzumā tas tiks veiksmīgi pabeigts).*

Šādas viegli saprotama universāla trīskārša valodas sistēma ietver milzīgu tās izmantošanas potenciālu. Kā sākuma (bāzes) punkts tiek izmantota informācija, kam nav vērtējoša rakstura. Pēc tam, atkarībā no uzstādītā mērķa, tiek izvēlēta stratēģija un izmantota nepieciešamā taktika (+/-).

Zināšanas par valodas izmantošanas tehnoloģijām var palīdzēt radīt efektīvu tekstu, taču nevis ar mērķi manipulēt, bet lai iespējami precīzāk paustu savu viedokli un mācētu atšķirt runas manipulatorus no vārda meistariem.

Literatūra

Dimante, Irīna. 2013. Mūsdienu retorika: pārlicinošās komunikācijas izveide. *Valoda dažādu kultūru kontekstā. XXIII Zinātnisko rakstu krājums*. Daugavpils: Daugavpils Universitātes Akadēmiskais apgāds “Saule”, 352–360.

SLAVIC JOURNAL IN LITHUANIA: FROM A SEPARATE EDITION OF THE JOURNAL *KALBOTYRA* (2) (1958) TO THE CONTEMPORARY JOURNAL *SLAVISTICA VILNENSIS*

Jelena Konickaja

Vilnius University

jelena.konickaja@flf.vu.lt

Slavistica Vilnensis is an international annual peer-reviewed scientific journal in Lithuania dedicated to the problems of Slavistics. The journal is published by the Faculty of Philology of Vilnius University and is a recognized scientific journal in Lithuania which is indexed in national and international databases, such as Scopus, Google Scholar, EBSCO, CrossRef, Lituanica, etc.

The general history of the journal goes back to 65 years (started in 1958) including the period of its publication as the second volume of the journal *Kalbotyra* 'Linguistics' published by the Ministry of Higher and Secondary Specialized Education of the Lithuanian SSR (along with the first volume devoted to the problems of Lithuanian studies and the third one in which the problems of foreign languages were discussed). The editorial board of *Kalbotyra* included scientists from various fields of linguistics, while several journal articles were edited by specialists in a particular field. The journal *Kalbotyra* (2), which usually contained 7.2–7.8 printed pages, consisted of the articles related to the study of grammar, stylistics, word formation of the contemporary Russian language, language contacts, Russian dialectology in Lithuania, written monuments of the documents of the Grand Duchy of Lithuania (hereinafter GDL), as well as comparative Lithuanian and Russian studies. In the second half of the 20th century, the journal played an important role in the development of Russian studies in Lithuania, and it was also used for training of scientific personnel.

In 1990, Lithuania restored its independence, and two years later, in 1992, *Kalbotyra* 43(2) was published with the stamp of Vilnius University. The year 1997 was an important milestone in the history of the journal when it was first published under the name *Slavistica Vilnensis* (hereinafter SV). Changes took place in the editorial board as well: it became independent of *Kalbotyra*, and for the first time a foreign editorial member Prof. E. Janus (Poland) was invited to the editorial board. The well-known Slavist and Russianist Prof. V. N. Chekmonas (see Morozova 1999, 7–18), who had already become a member of the editorial board of the journal *Kalbotyra* (2) in 1983, was appointed the editor-in-chief of the journal. For the first independent edition of the journal in 1997, he offered a unified concept for the journal (Chekmonas 1997, 5–6). Changes in the country and a change in the sociolinguistic status of the Russian language, as well as structural changes in the university (in particular, the emergence of the Department

of Slavic Philology in 1989, the emergence of Slavic specializations, such as Bulgarian studies, Bohemistics, etc.) led to the expansion of the horizons of research work. Among the most important areas, which, according to V. N. Chekmonas, the journal should represent, were the study of Church Slavonic writings of the GDL; study of Russian dialects; study of the dialects of the Balto-Slavic borderlands including the sociolinguistic aspect; study of the old Belarusian heritage of the GDL; ethnolinguistic and diachronic Slavic studies; traditional studies of the Balto-Slavic linguistic relations of different periods, etc. Thus, it allowed 'to make the traditional journal *Kalbotyra* (2) a journal mainly and predominantly focused on the publication of Slavic linguistic studies' (ibid.), which, however, did not exclude the publication of studies on individual Slavic languages, as well as research on other aspects of Slavic linguistics, literary criticism, Slavic history, and traditional culture.

The concept outlined in *Kalbotyra* 45(2) was generally explored in 1997–2003 when V. N. Chekmonas was the editor-in-chief of *SV*. During these years, the members of the editorial board changed: the intensification of the Slavonic research program in Lithuania and the development of international contacts led to the expansion of the editorial board. In different years, Y. I. Bjornflaten (Oslo, Norway), S. Lapich (Torun, Poland), S. Vakareliyska (Eugene, the USA), A. D. Dulichenko (Tartu, Estonia), J. Rieger (Warsaw, Poland), K. Steinke (Erlanger-Nuremberg, Germany), G. A. Tsykhun (Minsk, Belarus) and others were involved in cooperating with *SV*. Moreover, the new members were recognized Slavists who were working in all spheres of Slavic studies, which also contributed to attracting more authors and raising the level of recognition of the scientific publications.

Since 1997, the journal has increased significantly in size; thus, including up to 12–16 printed pages with a circulation of 300 copies. In 1997–2003, the articles were published in different languages: Russian, Lithuanian, Polish, Bulgarian, Belarusian, Serbian, English, and German. Then the geography of the journal expanded: there were the articles by the Slavists from Russia, Poland, Belarus, Estonia, Latvia, Bulgaria, Italy, Germany, and Norway (see the bibliography of the journal's publications in 1997–2010 (Konickaja 2011, 10–22)). The active participation of the recognized Slavists in the journal life was important for attracting attention to it and raising its level of recognition, as well, which contributed to the fact that Lithuanian Slavic studies entered European Slavic scientific world.

The main content of the journal was based on the research works by Lithuanian Slavists: the issues of *SV* in 1995–2003 (*Kalbotyra* 45(2)–52(2)) included 75 articles by the Lithuanian authors on the history of writing of the GDL (manuscripts and early printed heritage of the GDL); Slavic dialectology (Polish and Russian dialects of Lithuania, as well as Pskov dialects); sinology; complex problems of old beliefs; cultural heritage of the GDL; comparative and ethnolinguistic studies; Balto-Slavic relations; Paleo-Slavistics and etymology; linguodidactics. The results of the research carried out by the young scientists, graduates from VU and doctoral students of the department were also published in the journal, and the articles were devoted to various issues of Slavic studies and corresponding to the concept of the journal.

Later in 2004, after V. N. Chekmonas had passed away, the journal was not published for a while for various reasons. However, in 2008, after the international conference 'Lithuanians and Slavs: interaction of languages and cultures' dedicated to V. N. Chekmonas, it was decided to restart the publication of the journal. The journal issue *Kalbotyra* 54(2). *Slavistica Vilnensis* (2005–2009) was edited by J. Konickaja and V. Ušinskienė. Assoc. Dr. J. Konickaja was appointed the editor-in-chief by decision of the Council of the Faculty of Philology of VU in 2010. The main directions and the concept of the publications have not changed, primarily due to the preservation of the editorial board, the active participation of its members in the preparation of regular issues of the journal, the active involvement of new authors from different countries, the publication of articles and materials by the same authors on the permanent basis, the involvement of the recognized scientists from Lithuania and abroad in the anonymous review process of the articles. The emergence of the electronic version of the journal in 2012 (<http://www.zurnalai.vu.lt/slavistica-vilnensis>) expanded the reading and writing audience.

In 2014, the Council of the Faculty of Philology of VU decided on the independence of the journal *Slavistica Vilnensis*. The transition to its independence led to a significant increase in the volume of the journal while maintaining the level of scientific relevance, novelty of materials and the professionalism of its authors: it had included 12.5–14.5 printed pages before 2015, while in 2015 it had 21.3 printed pages, in 2016 there were 27.37 printed pages. The increase in volume made it possible to publish materials on dialectology, extensive bibliographic materials, written monuments, pay more attention to scientific life, publish essays on the life and work of Slavic scholars of the past associated with Lithuania, Poland, Belarus, Ukraine, etc.

In 2019, due to the general policy of the Vilnius University Publishing House, the journal completely switched to the electronic format. Since that time, the journal has been published twice a year, each issue is about 10.2–10.5 printed pages, which allows one to operate within the framework of the concept of the journal proposed by V. N. Chekmonas.

Currently, due to the constant reduction of the educational institutions oriented towards training of Slavists, the journal strives to be a platform for Slavic studies in Lithuania, thus, becoming an informal organization of the Slavists of Lithuania who regularly publish materials for each congress of Slavists (starting from 1997). At the same time, the desire to be internationally integrated affects both constant cooperation with the international team of the editorial board, and with the involvement of new authors from abroad, and the constant expansion of international databases, which include the journal: it has also been added to the Scopus database since 2021.

A close-knit team of the editorial board of *Slavistica Vilnensis*, its authors who publish their articles on a permanent basis, its authority, careful selection of the reviewers, support, and a constant process of building new international contacts, and doing clearly defined tasks are the factors that underlie the long-term scientific life of *Slavistica Vilnensis*.

Bibliography

- Chekmonas, Valeriy Nikolayevich. 1997. Ot redkollegii. *Slavistica Vilnensis*. 45(2), 5–7.
- Konickaja, Elena. 2011. Bibliografija statej i materialov, pomeshhennyh v zhurnale Slavistica Vilnensis (Kalbotyra (2)) v 1997–2010 gg. *Slavistica Vilnensis*. 56(2), 10–22.
- Morozova, Nadezhda. 2009. Bibliografija nauchnyh trudov prof. V. N. Chekmonasa. *Slavistica Vilnensis*. 54(2), 21–36. Available at: <https://www.zurnalai.vu.lt/slavistica-vilnensis/article/view/26878>

POST-DRAMATIC DOSTOEVSKY ON STAGE IN RIGA

Nataļja Šroma

University of Latvia

The second decade of the XXI century in Latvian theaters is marked by several stage interpretations of the novel “Crime and Punishment” by Fyodor Dostoevsky.

These include the following:

- 1) “Noziegums / Sods” (‘Crime / Punishment’), “a dramatic version after Dostoevsky”. Jaunais Rīgas Teātris (‘The New Riga Theatre’), March 2012. Directed by Māra Ķimele (in Latvian).
- 2) “Noziegums un sods” (‘Crime and Punishment’). Dirty Deal Teatro (DDT) (Riga), October 2013. Directed by Toms Auniņš and Normunds Griestiņš (in Latvian).
- 3) “Crime and Punishment”. The stage of Cafe Film Noir (Riga), November 2017. Directed by Viktoria Mikhailova and two actors of Mikhail Chekhov Riga Russian Theatre – Ivans Kločko (the role of Raskolnikov) and Igors Nazarenko (the role of Porfiry Petrovich), both actors also took part in the creation of the play (in Russian).
- 4) “Crime, or Punishment”. Experimental stage of Mikhail Chekhov Riga Russian Theatre. October 2018. Directed by Edgars Niklasons. Stage adaptation by Sandija Santa. The production was recognized as the best small form performance in that theatrical season.

As if starting a dialogue with Silvia Radzobe (2012), the leading Latvian theater critic (“I don’t know what must happen in modern theater for me to believe that the old woman was really killed with an ax”), contemporary directors are turning to the aesthetic possibilities of post-dramatic theater.

- 5) They blur the border between the theatrical situation and reality, which is achieved by the absence of a ramp and the absence of the separation of the stage and the hall in the chamber performances of Mikhailova and Niklasons. The viewer sits at arm’s length – quite literally, since at the end of the play “Crime, or Punishment” one of the actors holds out an ax to the spectator.

(1) *Example.* “15. Beigu aina. “Zirdziņš paņem cirvi un pasniedz to kādam no skatītājiem”” (Ķimele 2012, 50).

- 6) They make the boundary between theatrical and real events blurred: in Ķimele’s version, the actors, stepping away from the role, directly address the spectators, inviting them to discuss various cultural problems. What is more, the verbal skirmish between Raskolnikov and Svidrigailov ends with mutual advice to turn to authoritative literary sources:

(2) *Example.* “13. aina “Svidrigailova sapnis – Duņa uz zirga”.

RASKOĻNIKOVS: Runā, ka Svidrigailovs viņu stipri piekāvis. Runā, ka viņš to noindējis.

SVIDRIGAILOVS: Nezinu, nezinu...

RASKOĻNIKOVS: Un tagad vecajam izvirtulim rādās murgi [..]

SVIDRIGAILOVS: Jā arī tas ir murgs, tad tas rādās Raskoļņikovam.

RASKOĻNIKOVS: Varbūt. Idiotu izlasiet!

SVIDRIGAILOVS: Nē, Puškinu vajag lasīt!” (Ķimele 2012, 16)

Use different storytelling strategies – in Ķimele’s version, the actors make constant transitions from the role to the narrative about the character;

(3) *Example.* “22. aina “Duņa pie Soņas gaida Raskoļņikovu”

DUŅA: Duņa jau no paša rīta atnāca pie Soņas. Viņai likās, ka brālis vispirms nāks uz turieni.

SOŅA: Visu dienu viņas pavadīja milzīgā uztraukumā. Viņas ļoti baidījās, ka Rodja varētu sev kaut ko nodarīt:

SOŅA / DUŅA:

- Nolekt no tilta
- Paskriet zem važona
- Pārgriezt vēnas
- Pakārties
- Sadedzināties
- Ar nazi pārgriezt sev rīkli
- Palekt zem vilciena
- Noindēties
- Nolekt no jumta

SOŅA: Sacirst sev galvu ar cirvi. Kamēr viņas viena otru mierināja, bailes nebija tik lielas.

DUŅA: Tā viņas sēdēja līdz vakaram!” (Ķimele 2012, 45)

- 7) Mikhailova chooses the stylistics of narrative theatre: her Raskolnikov tells the audience a personal story woven into the history of his family. Those things that in the early-stage versions of “Crime and Punishment” were stage directions intended to be shown, become a long speech, turning into storytelling that is widely used in the modern theater.
- 8) Verbal redundancy is coupled with a tendency to overcome the verbal – the directors focus on the visual: Niklasons’ stage version is a theater of gestures and pantomime.
- 9) Mikhailova’s production is complexly organized from the point of view of the so-called communication axis. For the role of Porfiry Petrovich, it is traditionally intra-stage – the investigator turns his remarks to Raskolnikov. For Raskolnikov, this is the axis of the theatron, his stage speech is directed at the spectator – even in scenes with Porfiry Petrovich. The ideological clash between Raskolnikov and Porfiry Petrovich is realized by Mikhailova not only as a clash of two theatrical, but also two musical traditions. The musical theme of Porfiry is a classic cruel romance, the theme of Raskolnikov is a jazz improvisation.

- 10) In the productions of Ķimele and Niklasons, the technique of multi-roling is used. Dressing up the characters on the stage and playing the others destroy the stable and obvious division of the world into the executioner and the victim, thereby problematizing these attitudes in the eyes of the audience.
- 11) The lasting murder technique creates a suspense effect: the victims remain on stage during the entire performance in Ķimele's production; in the productions of Mikhailova and Niklason, the murder scene is quite long in relation to the total duration of short chamber performances.

In the theatrical interpretations of Dostoevsky, Riga's directors abandoned the traditions of psychological theatre and the truth of experiences in favor of the most active position of the audience.

Literature

Ķimele, Māra. 2012. *Noziegums / Sods*. Jaunā Rīgas teātra arhīvs.

Radzobe, Silvija. 2009. Fjodors Dostojevskis. Piezīmes no pagrīdas. *Diena*. Available at: <http://news.lv/Diena/2009/04/27/latvijas-teatra-abolu-kocis>

ATU 777: “ETERNAL JEW” IN LATVIAN-SLAVONIC FOLKLORE

Svetlana Pogodina

University of Latvia

The migratory legend titled *The Wandering Jew* appears in Latvian and Russian (Slavonic) folklore. The story of the *Wandering Jew* is listed in Aarne–Thompson’s catalog of folktale types under the number 777 (Wandering Jew): *The Wandering Jew. Ceaseless wandering with inability to die as punishment for blasphemy*.

In Latvian, the story is always referred to as *Mūžigais žīds*, that is, *The Eternal Jew*, not *The Wandering Jew*, which may indicate that this motif came to Latvia from Germany, where *The Eternal Jew*, not *The Wandering Jew* stories were prevalent (as opposed to France, for example).

The Arājs–Medne (1977, 125) catalog of Latvian fairy tale types modeled after the Aarne–Thompson’s catalog, also lists a legend called *The Eternal Jew / Mūžigais žīds*. Archives of Latvian Folklore (Latviešu Folkloras Krātuve) of the Academy of Sciences of the Republic of Latvia currently store 14 records of different versions of this international tale in Latvian and Latgalian. The handwritten records were mostly made in the 1920s and 1930s by Latvian folklore collectors.

Tk 772,606: *The Eternal Jew suffered for refusing to let the Savior rest.* This text mentions the two main motives in the story: the crime and the punishment/curse put by Jesus. Other versions offer a more elaborate and “free” reading of the same story, but all versions continue to be dominated by the idea of Christian religious advantage and emphasize anti-Judaism and ethnic prejudice.

Rg 17,24702: *One Jew had a bench. The Savior asked if he could sit on it, but the Jew did not let him. For this, the Savior ordered the Jew to live forever. The Jew wandered the world, but was unable to find any rest. The weather turned cold. The Jew crawled into a hollow tree and prayed to God to grant him death. He was then killed by a thunderbolt.* The tree will appear in other variations of the story as well, however, it should be pointed out that the hollow, in which the Eternal Jew seeks refuge and from where he begs for redemption, in Slavic folklore tradition acts as a mystical space, in the East Slavic folklore the hollows are used for a number of therapeutic magic practices. In German legends, the Eternal Jew is only able to rest if he sits between two oaks the trunks of which have intertwined in a way that creates a seat (Baikel 2015).

Kld 1206,164 (folk tale about the Eternal Jew): *Once there was a Jew who was very old, but he did not want to die. He prayed to God that he wouldn’t die forever and he never did. One day he was at the funeral of his fellow man. He saw that it looked so easy and pleasant to just lie down, and he enjoyed it so much that he wanted to do it, too. And yet, for many years after that, he didn’t die. So he started praying every day that he would die.*

One day he went into the woods and saw a big dark cloud coming. Immediately a heavy thunderstorm erupted and the Jew was killed by lightning. And since this Jew lived so long, people called him the *Eternal Jew*. This version contains two shared motifs—the desire for death as deliverance and the description of the long-awaited death: the protagonist is in the woods, a storm (thunderstorm) erupts, and he is killed by lightning, which of course signifies a divine deed and God’s forgiveness.

Jg 17,20500: “*The Eternal Jew*” *The Eternal Jew lived in Palestine. There he went to all kinds of houses, selling all kinds of things. He was very stingy and hungry for money. One evening Jesus approached him. He was looking for a place to stay for the night. The Jew didn’t let him stay. And as Jesus left, cursed the Jew, by saying: “When it’s time for you to die, you won’t die!” From that time he became the Eternal Jew.* Archival versions also indicate the presence of the elements of the folk stereotypes in the image of the Wandering Jew, elements well known in the Latvian and Latgalian traditional culture, as evidenced by field research. And so, the Jewish character is stingy, greedy for gold and money, he is a Jewish rag and junk dealer.

We can assume that the identified Latvian versions of the story of the *Eternal Jew* use a common Christian myth (the concept of Christian supremacy) and literary tradition, on the one hand; and on the other hand, the folk consciousness here effectively borrows elements from the Jewish stereotypes that exist in the given local folklore tradition.

When comparing the Latvian material with the European and Slavic versions of the story of the *Eternal Jew*, a major difference could be noticed: the Jew in the Latvian versions often finds a long-awaited death – he is forgiven and eventually dies.

The specifics of the death of the *Eternal Jew* in Latvian Folklore: he dies in the woods / in a tree hollow in a thunderstorm / from a lightning strike. It is likely not an accident that he dies in this way, as the tree could be a reference to the cross on which Jesus was crucified, and he was the one who cursed the Jew to become an eternal wanderer.

Literature

Arājs, Kārlis, Medne, Alma. 1977. *Latviešu pasaku tipu rādītājs*. Rīga: Zinātne.

Baikel, Valerij. 2015. *Evrej v ternovnike*. *Nemeckie antisemitskie skazki i legendy*. Sankt-Peterburg: Aleteja.

A FAILED SUCCESSFUL FILM: THE FILM ADAPTATION OF GEORGI VLADIMOV'S STORY "THE BIG ORE"

Svetlana Shnitman-McMillin

SSEES, University of London

Georgy Vladimov's novel *Bol'shaia ruda* 'The Big Ore' was first published in the 7th issue of the journal "Novyi mir" in 1961. Its success was enormous, not only among readers, but also among official critics, who defined its genre as a "production novel". Vladimov became a celebrity, and bypassing all the formalities he was accepted into the Union of Soviet Writers a month later. Despite the laudatory reviews, Vladimov himself always felt that it was the most misunderstood of his works: "The *Big Ore* was not accepted but tolerated" (Shnitman-McMillin, 160).

The film "The Big Ore", based on a script by Georgy Vladimirov, was directed by the famous producer Vasily Ordynsky. The lead role was played by the splendid and very popular actor Yevgeny Urbansky, "zhenuka" (his little wife) was played by everyone's favourite Inna Makarova, the film featured music by Mikael Tariverdiev, and songs to words by Nikolai Dobronravov were sung by Maya Kristalinskaya. It is hard to imagine a more vivid constellation. The film was released in 1964, instantly winning the hearts of the audience (Messerer 2016, 151–52). Many professionals believed that this was the best role of Evgeny Urbansky. But Vladimov himself soon wrote: "It's a shame about 'The Big Ore'. Of course, I couldn't help but feel sad because I put a lot of time and effort into it; I wanted it to be a grandiose picture. And somewhere in the material it did seem grandiose, I don't know how it turned out so drab and boring. People watched the material in preparation (the last or penultimate scene) and cried, I'm not lying. But when they watched the whole film, no impression. The divinity has gone, and where it has gone and how it has gone, God only knows" (Shnitman-McMillin 2022, 171).

The plot of the film repeats the content of the story, the most forgotten of Vladimov's books. Viktor Pronyakin, a thirty-year-old driver, arrives at the quarry of the Kursk Magnetic Anomaly, at that time a new 'construction site of communism'. After wandering around the country, he decides to settle on KMA, where a very important excavation was being done, in which he wants to take an active part by showing others the highest class of truck driving. He is ready to work hard and expects that his honest work will provide him and his family with a decent living. The dreams of the then homeless thirty-year-old driver are basic "[...] a hut with a small allotment, a little fridge, a TV, and some sorts of furniture" (Vladimov 1998, 74).

Pronyakin gets the job, but the production standards for the truck he restored are so abnormally high that it is almost impossible to meet them to receive a full wage. This forces Viktor to use risky driving techniques on a dangerous road, which makes the other

drivers very nervous and especially when the autumn rainy season begins. Viktor's energetic nature, his impatience and confidence in his professional skills lead him to decide to drive in the rain, which is forbidden under safety regulations. That's when a serious conflict arises between him and the driver's team.

Suddenly, in a rainstorm, huge deposits of precious ore are discovered in the quarry. In impatient excitement, having persuaded the excavator driver to overload the back of the truck, he drives up a steep clay road. But for a moment he loses control, and the truck together with its driver plummets from a terrible height into the pit. Pronyakin dies in hospital a few days later.

After his death, a characteristic Soviet frame-up begins, in which Pronyakin is presented as a hero, a model of labour consciousness.

The film begins admirably with a song that has the motives of parting, of the eternal road, of a vague hope and the doom of death. A picture of the sea with ships and barges emerges, an eternal image of ceaseless fickleness. There is nothing similar in the story itself, but the cinematic language of these shots is superb.

Further on, however, something gets thrown off, and the film's narrative shifts to another level. Action is transferred on mine of the Kursk magnetic anomaly. At the very beginning of the novel, Viktor stands above the pit, and the text immediately conjures up a sense of a Moloch, a "fantastic dragon", grinding up human destinies, sending a "menacing warning" to the lonely figure of a man standing above the pit. In the film this meta-realism is lost completely, although the shot of Pronyakin standing above the pit exists.

A. Kotz wrote that Vladimov: "[...] understood that, in the end, it is work that helps the writer to understand man. And this became for him the discovery of a whole aesthetic continent" (Kotz 1990, 171). Pronyakin longs for real work and a great cause: "I can work as few people can" (Vladimov 1998, 56). I.B. Rodnyanskaya describes Vladimov's character as, "a gifted artist, a master of his craft" (Rodnyanskaya 2006, 399). And this impression remains with the viewer, thanks to the significance of the image created by Yevgeny Urbansky. Otherwise, the spectator is presented with a quite conventional plot: the clash of a group and an individualist, although the usual re-education of the latter does not take place because of Pronyakin's death.

But, as Stepan Rassadin wrote, the beautiful expressive language and symbolic imagery of the story were not translated into the language of film. The film followed the letter of the text too closely (Rassadin 1964, 5).

The superb acting and strong plot structure ensured the film a box-office success.

But in his prose, the thirty-year-old writer argued quite the opposite: there is no place for exploits in normal human life. The person is born not for feats, but for high-grade life, professional and personal, about which so dreamed Vladimov's hero. In Vladimov's prose, the failure of a system which was unable to provide a normal life for its most important class – the proletariat – was clearly exposed. As A. Gladilin wrote, "The Big Ore was "a requiem for the working class" (Gladilin 1986, 6). Its hero was doomed.

But this story also reflects the writer's fate: the death in accident of his first friend Gennady Panarin and of his favourite actor, Yevgeny Urbansky, who died in a car crash while filming the next film.

On the 1st of May in Moscow a film "Snegir" produced by Boris Khlebnikov, based on Vladimov's novel *Three Minutes of Silence* was screened for the first time. Boris Khlebnikov speaking of his film very clearly indicated the necessity of translating beautiful Vladimov's prose into cinematic language. I hope that he succeeded.

Bibliography

- Gladilin, Anatolii. 1986. Pisatel', kotoryi ne toropilsia. *Novoe russkoe slovo*, 5–6.
- Kotz, Albert. 1990. Vstrechi s Vladimovym. *Ural*. Nr. 4, 167–182.
- Messerer, Boris. 2016. Georgy Vladimov. *Zvezda*. Nr. 1, 150–168.
- Rassadin, Stepan. 1964. *Berezhnost*, *Sovetskii ekran*. Nr. 24, 4–5.
- Rodnyanskaya, Irina. 2006. *Dvizhenie literatury*. 1, 392.
- Shnitman-McMillin, Svetlana. 2022. *Georgy Vladimov: Bremya rytsarstva*. Elena Shubina (ed.). M.: ACT.
- Vladimov, Georgy. 1998. *Sobranie sochinenii v 4-kh tomakh*. 1, 149–164.

PRESENTATION OF THE BOOK “GEORGY VLADIMOV: BREMYA RYTSARSTVA”

Svetlana Shnitman-McMillin

SSEES, University of London

In this book, three genres interweave: a biography of the writer, an analysis of his literary works and a personal testimony based on friendship with Georgi Vladimirov. The book makes extensive use of archival materials.

Georgiy Vladimov's life is a biography of his era. He was born in Kharkiv on February 19, 1931. His mother was Jewish, his father – half Pole, half Belarusian. During the war, his father perished in Germany, where he was deported for forced labour; his stepmother was murdered in the Holocaust; his little half-sister was adopted by another family, and Vladimov never met her. During the war, he became a cadet in Suvorov School.

In 1946, together with his friends, he committed his first act of civil disobedience: after the ruling on the magazines *Zvezda* and *Leningrad*, he visited Mikhail Zoshchenko, the writer who was under terrific attack by Stalin's henchmen, “to pay him our respects”. The consequences were enormous: he was unable to pursue a military career, his mother Maria Zeifman was arrested a few years later and sentenced to 10 years in prison (Vladimov 2005).

At 21, after his mother's imprisonment, he found himself homeless and penniless. Having graduated from university, he spent three months working in a small newspaper in Leningrad region but soon began to publish literary criticism in the central press. His talent was noticed, and in 1956, when he was only 25 years old and without philological education, he was invited to become the literary editor of *Novyi mir*, the country's most important intellectual journal. Vladimov worked for the journal for three years, which by his own admission were his “universities”.

In 1960, he spent three months on a journalistic trip to the Kursk Magnetic Anomaly. The result of this trip was the novel “The Big Ore”, which was exceptionally warmly received by the critics. He was at once, bypassing the usual formalities accepted into the Union of Soviet Writers. However, Vladimov considered that this work was the most misunderstood of his books. Neither the critics nor the readers of the time were prepared to perceive the subversive nature of the text. It was seen as a “production novel”, a description of the conflict between an individualist driver and the collective, ending in the death of the hero (Rodnianskaia 2006, 382; Starikova 1962, 208–212). In reality, the book was about the complete inability of the Soviet system to provide a normal life for its “génémon class” – the proletariat. Gladilin (1986, 5) later wrote that “The Big Ore” was a “requiem” for the working class.

Vladimov's next great novel, *Three Minutes of Silence*, was published in 1969 in the journal *Novyi mir*. To write it, Vladimov enrolled as a simple sailor on a trawler which went fishing for three months in the Arctic Ocean. The plot of the novel: the crew of

the trawler, close to being shipwrecked, goes to the rescue of the Scottish vessel, which is in an even more dangerous situation. It is a parable, a novel of epiphany, in which the nearness of death and great love reveal to the protagonist the meaning of his life on Earth. It is formulated in the novel by the oceanic Ecclesiastes, the First Officer from Volokolamsk: "We may be alive – only by our moment's kindness" (Vladimov 1998, 2/388). This novel became the most read of Vladimov's works, a favourite book of several generations. The nomenklatura hated it, and a barrage of official criticism fell on the author.

At the end of the 1960s, Vladimov was already known for two dissident actions: as the author of a letter in support of writers Sinyavsky and Daniel and for his appeal to the IV Writers' Congress in support of Solzhenitsyn against censorship and KGB interference in the literary process. In 1975, Vladimov voluntarily gave up his membership in the Union of Soviet Writers, considering that during its existence the organization had violated all norms of professional and human ethics. He soon became head of the Moscow group of Amnesty International and a friend of Academician Sakharov.

His masterpiece, the novel *Faithful Ruslan*, was published in Germany in 1975. *Faithful Ruslan* is a parable, a tragic tale of a camp guard dog released into the outside world after the closure of the Gulag. But for the dog, raised in the "beautiful", as it seemed to him, world of the concentration camp, freedom proves intolerable. Ruslan's attempt to reclaim a bygone world ends in his death. The tale mirrors the post-Stalin period, when society struggled and failed to adjust to the new freedom, however incomplete. Magnificently written, this tale is still striking and terrifying in its relevance.

In 1983, Vladimov was forced to emigrate to Germany, where he edited the journal "Grani" for two and a half years, which led to an acrimonious conflict with NTS, an émigré organisation which with the help of the CIA waged a proxy war against the Soviets, and to which the journal belonged (Shnitman-McMillin 2022, 396–452). Having lost his job, Vladimov returned to writing.

In 1994, a journal version of his historical novel "The General and his Army" was published, the story of the "war of generals" involving both real, like Khrushchev, Zhukov, Vatutin, and fictitious characters. A tale of utter contempt for human lives, of boundless cruelty, of meanness in the struggle for Stalin's mercy, of the continuous civil war which had been for decades destroying Soviet society. Vladimirov won two Booker Prizes for this novel. It was his last completed book. After his death, though, an unfinished autobiographical novel, *It's a Long Way to Tipperary*, was published. Georgi Nikolayevich Vladimirov died in Germany on 19 October 2003 at the age of 72. He is buried in Peredelkino.

Bibliography

- Gladilin, Anatolii. 1986. Pisatel', kotoryi ne toropilsia. *Novoe russkoe slovo*, 5–6.
- Rodnianskaia I. 2006. *Dvizhenie literatury*, vol. 1.
- Shnitman-McMillin, Svetlana. 2022. *Georgy Vladimov: Bremya rytsarstva*. Elena Shubina (ed.). M.: ACT.
- Starikova, Elena. 1962. Zhizn' i gibel' shofera Proniakina. *Znamya*. Nr. 1, 206–214.
- Vladimov, Georgy. 1998. *Sobranie sochinenii v 4-kh tomakh*. 1, 149–164.
- Vladimov, Georgy. 2005. *Dolog put' do Tipperary*, M.: Vagrius.

SLAVIC MODERN LITERARY LANGUAGES: WRITTEN AND FOLKLORE TRADITIONS

Viktoria Liashuk

Matej Bel University

In general scholarly (philosophical) terms, tradition embraces a set of certain “norms of behaviour, forms of consciousness and institutions of human communication, characterising the connection of the present with the past, or, more precisely, the degree of dependence of the modern generation on the past or adherence to it” (Tolstyh 2018, 1). Regarding the literary language, which is characterised via primary written standards and texts, the literary tradition, i.e., the stability of linguistic means of written texts and their cultural and linguistic evaluation, is of particular importance.

In the framework of comparative and typological linguistics, based on interpreting the literary tradition, Slavic literary languages were included in the system of knowledge about European literary languages (Vinogradov 1967), were considered in Slavic contexts and subsequently compared with a specific Slavic literary language, Czech (Havránek 1963; Jedlička 1978). Scholarly data from different Slavic languages has led to a detailed consideration of specific Slavic literary languages in the context of general theoretical provisions: on the material of the Slovak literary language in a fundamental scholarly interpretation (Dolník 2010); Russian – in a scholarly methodological interpretation of an educational character (Lapteva 2003); East and West Slavic languages – in a synchronic and diachronic perspective (Liashuk 2017, 2018, 2019b, 2022a). The literary tradition is related to the Cyrillo-Methodian tradition (Tolstoj 1998, 10–48) and the orthographic tradition, differentiated by Nikolai Trubetzkoy into Old Slavonic and Polish–Czech tradition, which was later supplemented by the typological tradition (in Belarusian – by analogy with Vuk Karadžić’s Serbian language) (Cyhun 2012, 108–123, and others).

In the study of Slavic literary languages, the literary tradition has been contrasted with the non-literary traditions, which have thus received a certain concretization in the overlapping concepts of folk tradition, oral tradition, spoken tradition, folklore tradition, or were extended to allow comparison with the (general)linguistic tradition and/or the national tradition. Alongside the book tradition, the oral tradition starts to be considered: “The literary language in certain periods of its development is determined by the correlation of the written and oral forms, by the distance between both norms, and from this point of view, the situation of specific literary languages is also different” (Jedlička 1978, 179–180). The modern scientific paradigm relates the Slavic literary language to other varieties of the common / national language (Tolstoj 1985; 1998, 10–21; Mechkovskaja 2003; 2008; Liashuk 2018, 2019a, 2019b and others). In scholarly discourse, partial linguistics point to a more detailed interpretation of literary languages: “A terminological and classificatory asymmetry is traced in the interpretation of the national

literary Slavic language within the boundaries of national linguistic and Slavic studies” (Liashuk 2022a, 261).

The folklore sphere is included in the typological characteristics of Slavic literary languages in connection with the linguistic tradition, while the folklore tradition also influences the codification, as demonstrated by the author’s own research (Lašuková (Liashuk) 2009, Liashuk 2019a) and the theoretical basis (Doruľa 1987, 2012; Karskij 2006; Krzyżanowski 1980, 1992; Liashuk 2013; Shakun 1984, 2001). I have reached the following conclusion: “The border position of folklore also manifests itself in relation to the dialect and colloquial spheres, with which folklore shares the idea of a living language, of its natural and creative use. This feature is essential in the establishment and interrelation of the written and oral forms of the national standard language. In this regard, folklore koiné is implied in the system of colloquial speech” (Liashuk 2019a, 119).

Folklore traditions are synchronised with book traditions. Linguistic and folklore traditions are identified in literary language by referring to text formation standards and by drawing on diachronic material. The study of the Slovak loanword *tatoš* ‘fairy horse’ indicated that “the analysis of lexicographic sources [...] the original and the translated fairy [...] led to the identification of a connection between the linguistic and folklore traditions of the borrowed word, which was reflected in its semantization, was recorded in historical lexicography and received textual support with dynamic frequency [...]” (Liashuk 2022b, 256). The traditions of fiction play a special role in relation to them. In this respect, the above-mentioned traditions allow for a deeper investigation of the phenomenon of Slavic literary language in typological terms.

Literature

- Cyhun, Genadz'. 2012. *Vybranyja pracy: belarusistyka, slavistyka, arjeal'naja lingvistyka*. Minsk: RIVSH.
- Dolník, Juraj. 2010. *Teória spisovného jazyka (so zreteľom na spisovnú slovenčinu)*. Bratislava: VEDA.
- Doruľa, Ján. 1987. Nad jazykom ľudových rozprávok (z hľadiska vývinu spisovného jazyka). *Kultúra slova*. 7, 225–230.
- Doruľa, Ján. 2012. *Čarovný svet a skutočný život v slovenskej rozprávke*. Bratislava: Goringa.
- Havránek, Bohuslav. 1963. *Studie o spisovném jazyce*. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd.
- <https://iphlib.ru/library/collection/newphilenc/document/HASH0139aae275501c6d82199339>
- Jedlička, Alois. 1978. *Spisovný jazyk v súčasnej komunikaci*. Praha: Univerzita Karlova.
- Karskij, Efimij. 2006. *Belorusy. Tom 1. Vvedenie v izuchenie jazyka narodnoj slovesnosti*. Minsk: Belaruskaja Encyklopedyja.
- Krzyżanowski, Julian. 1980. *W świecie bajki ludowej*. Warszawa: Państwowy Instytut Wydawniczy.
- Krzyżanowski, Julian. 1992. *Tradycje literackie polszczyzny*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Lapteva, Oľga. 2003. *Teorija sovremennogo russkogo literaturnogo jazyka*. Moskva: Vysshaja shkola.
- Lašuková (Liashuk), Viktoria. 2009. *Folklorňny vektor v kodifikácii bieloruského a slovenského jazyka*. Prešov: Filozofická fakulta Prešovskej Univerzity.
- Liashuk, Viktoria (red.). 2018. *Štýl ako výskumný nástroj v synchronii a diachronii: k teorii slovanských spisovných jazykov. Zborník vedeckých článkov*. Banská Bystrica: Belianum.

- Liashuk, Viktoria (red.). 2019a. *Slovanské spisovné jazyky v synchrónii a diachrónii: západoslovanský a východoslovanský kontext. Zborník abstraktov vedeckých príspevkov*. Banská Bystrica: Belianum.
- Liashuk, Viktoria (red.). 2019b. *Spisovné jazyky západných a východných Slovanov v synchrónii a diachrónii: otázky teórie. Zborník vedeckých príspevkov*. Banská Bystrica: Belianum.
- Liashuk, Viktoria. 2013. Mova narodnyh kazak ŷ suchasnej slavistycy: dasledavanni prof. Ja. Doruli u navukovaj paradygme. *Slavica Slovaca*. 2, 139–152.
- Liashuk, Viktoria. 2017. *Teorija slavjanskich literaturnyh jazykov v diahronii i sinhronii: nauchnaja monografija*. Banská Bystrica: Belianum.
- Liashuk, Viktoria. 2018. Sinhronicheskej i diahronicheskej aspekty funkcional'noj stilistiki v teorii slavjanskich literaturnyh jazykov. Liashuk, Viktoria (red.). *Štýl ako výskumný nástroj v synchrónii a diachrónii: k teórii slovanských spisovných jazykov*. Zborník vedeckých článkov. Banská Bystrica: Belianum, 10–23.
- Liashuk, Viktoria. 2019c. *Fol'klornoe kojne v konceptualizacii slavjanskich literaturnyh jazykov*. Minsk: Belaruskaja navuka.
- Liashuk, Viktoria. 2019d. Standard Language in the Modern Scientific Paradigm of Slavic Studies. Liashuk, Viktoria (red.) *Slovanské spisovné jazyky v synchrónii a diachrónii: západoslovanský a východoslovanský kontext. Zborník abstraktov vedeckých príspevkov*. Banská Bystrica: Belianum, 17.
- Liashuk, Viktoria. 2022a. Typalagichnyja prykmety belaruskaj i poľskaj litaraturnyh moŷ: specyfika kancjeptualizacyi. *Studia Bialorutenistyyczne*. 16, 261–276. <https://doi.org/10.17951/sb.2022.16.261-276>
- Liashuk, Viktoria. 2022b. Vengerskoe zaimstvovanie tatosh v slovackoj jazykovoj i fol'klornoj tradicii. *Bulletin of Ugric Studies*. 12(2), 255–263. <https://doi.org/10.30624/2220-4156-2022-12-2-255-263>
- Mechkovskaja, Nina. 2003. Tipy jazykovyh situacij i normativno-stilisticheskich sistem v social'noj charakterologii slavjanskich jazykov. *Lukashanec, Aljaksandr (rjed.) Movaznaŷstva. Litaratura. Kul'turalogija. Fal'klorystyka: XIII Mizhnar. z'ezd slavistaŷ (Ljubljana, 2003): Dakl. bel djelegacyi*. Minsk: Belaruskaja navuka, 105–128.
- Mechkovskaja, Nina. 2008. *Movy i kul'tury Belarusi. Narysy*. Minsk: VTAA “Prava i ekanomika”.
- Shakun, Leŷ. 1984. *Historyja belaruskaj litaraturnaj movy*. Minsk: Universitjeckae.
- Shakun, Leŷ. 2001. *Karani rodnaj movy. Vybranyja pracy pa gistoryi belaruskaj movy*. Minsk.
- Tolstyh, Valentin. 2018. Tradicija. Stjopin, Vjacheslav (red.). *Novaja filosofskaja jenciklopedija*. Moskva: Institut Filosofii Rossijskoj Akademii Nauk.
- Tolstoj, Nikita. 1985. Slavjanskije literaturnye jazyki i ih otnoshenie k drugim jazykovym idiomam (stratam) (opyt sravnitel'nogo rassmotrenija). Guhman, Mira (red.). *Funkcional'naja stratifikacija jazyka*. Moskva: Nauka, 9–24.
- Tolstoj, Nikita. 1998. *Izbrannye trudy. T. 2: Slavjanskaja literaturnojazykovaja situacija*. Moskva: Jazyki russkoj kul'tury.
- Vinogradov, Viktor. 1967. *Problemy literaturnyh jazykov i zakonomernostej ih obrazovanija i razvitija*. Moskva: Nauka.